

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

JOURNAL OF LIBRARY AND INFORMATION SCIENCES,
BIBLIOGRAPHY AND LITERARY HISTORY

LIBRARY

ISSN 0861-847X (Print) • ISSN 2738-845X (Online)
година XXXII (LXXI)

6•2025

ГЛ. РЕДАКТОР д-р ИВЕТА РАШЕВА
КОРИЦА БОРИСЛАВА ГЕОРГИЕВА
ПРЕДПЕЧАТ И ДИЗАЙН БОРИСЛАВА ГЕОРГИЕВА
ПЕЧАТНИ КОЛИ 6.75 ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 200
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88
ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 136
E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; ivkira_2001@yahoo.fr
ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2025
РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ

Превод и редакция на текстовете на англ. ез. Деница Спасова

Главен редактор:

д-р Ивета Рашева

Editor-in-Chief:

Iveta Rasheva, PhD

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

проф. дин Вера Бонева, днк
доц. д-р Васил Загоров
доц. д-р Калина Иванова
доц. д-р Красимира Александрова
доц. д-р Радослав Спасов
доц. д-р Светла Атанасова
доц. д-р Християн Атанасов
д-р Бояна Минчева
д-р Ваня Аврамова
д-р Ивайла Богданова
д-р Мария Бранкова
д-р Силвия Найденова

EDITORIAL BOARD:

Prof. Vera Boneva, DSc
Assoc. Prof. Vasil Zagorov
Assoc. Prof. Kalina Ivanova
Assoc. Prof. Krasimira Aleksandrova
Assoc. Prof. Radoslav Spasov
Assoc. Prof. Svetla Atanasova
Assoc. Prof. Hristiyan Atanasov
Boyana Mincheva, PhD
d-r Vanya Avramova, PhD
d-r Ivayla Bogdanova, PhD
d-r Maria Brankova, PhD
d-r Silvia Naydenova, PhD

проф. Майкъл Бук (САЩ)
доц. д-р Ангелики Деликари (Гърция)
доц. д-р Лале Сахин (Турция)
доц. д-р Умида Тешабеева (Узбекистан)
д-р Елизабета Георгиев, (Сърбия)

Prof. Michael Boock
Assoc. Prof. Angeliki Delikari
Assoc. Prof. Lale Sahin
Assoc. Prof. Umida Teshabayeva
d-r Elizabeta Georgiev, PhD

Авторите на статиите носят пълна отговорност за тяхната обоснованост, достоверност и оригиналност. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

147 години НБКМ 5-6	Калина Иванова Поздравително слово
Библиотечни практики 7-27	Виктор Соколов General and special manuscript studies: historical-bibliographic and library analysis
28-41	Велизара Андреева Основни елементи в управлението на човешките ресурси в библиотеките
42-50	Искра Цветанска Класическата реставрация на писмени документи върху хартиен носител
51-64	Христина Динева Правни аспекти при идентификация на редки и ценни документи
Книгознание и литературна история 65-67	Валентина Аксентиева, Божидара Илиева Проект „На гости за един час: Иновативни практики за презентиране на книжовно-документалното наследство на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
Културен календар Събития 68-69	Андреана Ефтимова Национална кръгла маса на тема: „Университетската научна периодика в областта на медиите и комуникациите – актуални проблеми и перспективи“
70-76	Милена Тафрова Изложбата „Историята, която събуди България“ в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
77-81	Анка Стоилова Експозиция, посветена на 115 г. от отпечатването на първия каталог на арабски ръкописи от Александър Й. Шишманов (1889 – 1949)

**Библиотеките по
света и у нас
82-86**

**Дебюти
87**

**Библиографски
справки. Рецензии
88-93**

94-106

107

Ивета Рашева

Колко е трудно да се роди една библиотека? (История на Централната библиотека в Бат, Великобритания)

Асен Дипчев

Свободата на Бенковски и Райна

Величка Шардина

Библиографски справки

Албена Николова

Календар - дати и събития през 2026 г.

Талон за абонамент'2026

Уважаеми колеги,

В славни и смутни времена, в радост и в бедност, в дни на оскъдица и в дни на възторг, народният дух е оставал непобедим. В хилядолетната българска история духът ни е водил напред, за да запазим словото.

Мъдрото слово е в книгите, а ние, хората на най-голямата обществена библиотека в България, имаме честта и нам е гласувано доверие да опазваме книжовното богатство на страната ни. Каква по-достойна житейска мисия от тази да сме пазители на народната памет, стражи на вековните книжовни традиции и скромни последователи на делото на светите братя Кирил и Методий?

10 декември е паметен ден за поколенията българи в следосвобожденска България. Ден, който поставя основите на нашата първа Библиотека. И днес, почти век и половина след началото, обръщаме поглед назад, за да си припомним и за да не забравяме, че просвещението и словото са ключът към просперитета на нацията.

Там, в началото на пътя, през 1878 година, когато Библиотеката отваря врати, си струва да си припомним ентусиазма на Марин Дринов, на Михаил Буботин, на граф Пьотър Алабин, които помагат за най-важния градеж на свободна България – Библиотеката. И тя отваря врати – спешно, без постоянен покрив, но започва да работи и знаете ли как – с възвание към всички българи за набиране на книги-дарения. И така вече 147 години.

Днес вървим по коридорите и редом с нас са портретите на Алабин, на Марин Дринов, на Славейков, Иречек, Тодор Боров. Прекрачим ли прага на кабинетите и читалните, отново ни гледат тихо Морфова и Проконова или Кирил и Методий при Папата в IX век. Ще си кажете вероятно, че те са мълчаливи свидетели на нашето библиотечно ежедневие. Аз бих добавила, че те са с нас, защото духът и словото са завинаги у дома си в Националната библиотека.

2025-та бе за нас знакова, защото я посветихме на 1170-тата годишнина на нашата първа азбука – глаголицата. И макар днес малцина да познават глаголическите букви, всички използваме думата „азбука“, а тя е съставена от първите две букви в глаголицата „аз“ и „буки“. Приехме предизвикателството да провеждаме в Библиотеката ателиета „Аз пиша на глаголица“, посветихме ѝ Национална научна конференция с международно участие „Азбуки, памет, приемственост“. Направихме невъзможното, но показахме мулажни копия на рилските глаголически листове, единствените у нас запазили глаголическото писмо, и съхранявани в библиотеката на Рилския манастир. Нашите усилия бяха възнаградени с голяма посещаемост на храма на книгата и патронажа на вицепрезидента на Република България госпожа Илияна Йотова.

доц. д-р Калина Иванова

Годината на глаголицата си тръгва, но за Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ тя остава като една от нелеките, но изпълнени с удовлетворение и най-вече с мисъл за бъдещето. А то е пред нас като на длан.

Встъпихме в 147-та си година с ясно осъзната мисия: ние, наследниците на първооснователите на Националната библиотека на България сме призвани да обединим нашите усилия, да привлечем вниманието и подкрепата на цялото гражданско общество, на Обществения съвет на Библиотеката, медиите и всички заинтересовани страни и лица за достойно, съвременно и дълготрайно опазване на книжовното богатство на нацията.

Отправяме това възвание „150 години Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ към всички българи, и вярваме, че в следващите три години ще успеем да обединим сили, мъдрост и упорит труд на полза роду.

Не можем да оставим Националната ни книжовна съкровищница да се задъхва, защото в края на 2025 година тя вече съхранява почти 9 милиона книги и документи.

А предизвикателствата на XXI век – век на изкуствения интелект, буквално нахлуха през вратите на храма на словото. Технологиите вече не просто съпътстват нашата работа, а смело я преобразяват. Но ние, библиотекарите, знаем, че изкуственият интелект може да ни бъде полезен, като обработва огромно количество информация.

Ние оставаме стожерите на книжовното богатство – насърчаваме любознанието, подпомагаме изследователския дух и сме пазители на словото българско.

Честита 147-ма годишнина на нашата Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“!

На многая лета!

Доц. д-р Калина Иванова,
Директор на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Genesis and development of manuscript and printed albums: historical-bibliographic and library analysis

VIKTOR SOKOLOV
YAROSLAV MUDRYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE (KYIV, UKRAINE)

Abstract: *The emergence, features of formation and main stages of development of manuscript and printed albums are analyzed. The peculiar features of the origin and development of album publications, the formation and development of their genre and thematic features are highlighted. The species classification, functional purpose and features of the use of albums are characterized, as well as their prominent place and significance in the activities of libraries. The classification of album publications is highlighted, depending on their species affiliation and thematic direction. The peculiarity of the location and significant importance of the creation and use of “library albums” in the activities of the library and the coverage of the history of its development are clarified.*

Keywords: *history of the book, rare and valuable editions, fine book printing, album edition, album, classification of albums, fine edition fund, book and album fund of libraries, scientific and research activities of libraries, local history activities of libraries*

In the 19th century, albums (A.) with reproductions of art galleries, collections of art drawings, series of fine arts on a certain subject, etc., became increasingly popular. The name A. for such images of art collections was borrowed from the model of “albums of memories”, “albums of monuments”, “albums of souvenirs”, “family albums” with drawings and lithographs by artists. In the early 1820s in Paris, one of the first such publications of A. was a series of prints (lithographs) called “L’Album journal...”. The mentioned A. reflected the works of art of artists known at that time, who painted mainly subjects on social and everyday topics. Later, such publications began to spread in Germany, Great Britain, Poland and other European countries. For example, in Germany, the publication of a number of such albums, which had primarily artistic value, began with the publication of the album with illustrations by the Prussian engraver Johann Jügel, “Malerische Erinnerungsblätter an den Rhein” (“Picturesque Souvenir Sheets in Memory of the Rhine”) (Frankfurt, 1830). A highly artistic publication was also the A. “Düsseldorfer Künstler-Album” (“Album of Düsseldorf Artists”), which was published annually in 1851–1866 with reproductions of paintings of the Düsseldorf School of painting (from 1866 under the name “Deutsches Künstler-Album”), which served as a model for other similar publications. For example, in Poland, the term A. was first used in fine art publications by the Polish artist and graphic artist Jan Piwarski (1794–1859),

who created a series of images of social scenes of Warsaw customs and published them under the name “Album cynkograficzno rysunkowe warszawskie w dwunastu obrazach” (“Album of zincographic Warsaw sketches in twelve drawings”) (Warsaw, 1841). In the 19th century, in Poland, the publication of illustrated travel books developed, which was distributed in European countries since the 16th century. The earliest versions of such publications were mostly without text or were limited to small supplements to the illustrations. Basically, these were reports on “scenic journeys” made by artists, writers, scientists and other figures in different countries, and published in the form of albums of various types of nature, architectural landscapes, social and everyday sketches, drawings of animals and plants. One of the first editions of an illustrated travel book was the album by Zygmunt Vogel (1764–1826) “Zbiór widoków sławniejszych pamiątek narodowych” (“Collection of views of famous national monuments”) (Warsaw 1806, 2nd ed. 1807), which had 20 countryards. In Ukraine, one of the first such album editions was: a collection of drawings of the most beautiful and interesting surroundings Galicia by the Austrian artist, who settled in Lviv in 1810, Antoni Lange (1779–1844), called “Zbiór najpiękniejszy i najinteresowniejszy okolic w Galicji” (Lviv 1823); “Galicja w obrazach” (Galicia in Drawings) (Lviv, 1837), published in the Piller family printing house (at the own expense of the printing house owner, Piotr Piller); “Okolice Galicji” (Galicia Neighborhoods) (Lviv 1847) by the Polish artist and poet Maciej Bogusz Zygmunt Stęczyński (1814–1890) and others.

In the first half of the 19th century, the most valuable and famous handwritten autographs began printing in various European countries. For example, the collection of autographs and notes of famous figures and writers of that time (W. Scott, T. Moore, J. Goethe, W. Humboldt, etc.), which were collected in the album of O. Wattermann, a famous artist at that time who had made several tours of Western European countries, aroused considerable public interest, which led the owner in 1837–1840 to publish his autographs in 20 lithographic issues together with drawings and facsimiles of prominent figures (O. Wattermann’s collection included approximately 1,200 drawings, notes, autographs, etc.). A certain part of the collection of O. Watterman was publicly presented at an exhibition in Paris in 1843. In the future, the tradition of publishing the most valuable handwritten autographs continued to develop. For example, in 1883, a “literary album” with notes and autographs of famous writers and poets of the mid-19th century was published in an edition of 40 copies, which was called “Album de Madame Olga Kozloff” (Moscow, 1883, in 1889 the second edition of this autograph was published). Also valuable was the collection of autographs of Western European figures and writers of the 19th century. I. Kuris (1840–1898), which was kept not far from Odessa. Unfortunately, the mentioned collection in the mid-1920s was dispersed and sold off in separate parts.

In the countries of Western Europe in the mid-19th century the creation and publication of A. was widespread not only in the form of drawings by famous artists, which were usually given the form of a book and the appropriate title, but also A. in the form of collections of poems by famous poets. The formation and publication of the specified type of A., which became widespread in France during the Restoration (1814–1830), gradually found more and more imitators in England and Germany. Since

then, the name A. has often been used to designate various literary and artistic works. For example, the name A. in the specified era was given to some publications that, like reader's books, were collections of poems by various poets, divided into certain sections (by countries, peoples, centuries, etc.), such as, for example, the series of publications "Album der neuern deutschen Lyrik. Vol.1" ("Album of Modern German Poetry. Vol. 1") (Leipzig, 1856), under which various poetic anthologies of German poets were published.

In the USA at the beginning of the 19th century, the publication of "autograph albums" and "guide albums" (or "author albums") became popular. "Guide albums" were poetic anthologies that also offered advice on the practice of writing in A. From the mid-1820s, such "guide albums", which contained excerpts from popular poetic works, ranging from contemporary authors to poems by W. Shakespeare, were distributed in all states of the USA. Owners of such autograph albums could personalize their records by adding certain pictorial decorations and drawings, manipulating phrases and words, on separate blank sheets (or on certain blank areas of the sheet). Later, manuals were published on how to create autograph albums (adding notes and images to them), which helped bring the practice of collecting and preserving "autograph albums" to the forefront of the development of culture and the reproduction of historical memory in the 19th century, while simultaneously advertising and cultivating consumer demand for autograph albums. Thus, "autograph albums" forced people to engage not only in spiritual but also in market culture, even if they tried to escape from it through the "family album".

In the middle of the 19th century, "souvenir albums" also came into use, the format of which increased, and more and more memorial items appeared on the album sheets, which were attached to separate pages (hence the English name "scrapbook" – "album for memories (excerpts, scraps, cuttings)"). From the second half of the 19th century, such printed albums were used to collect postage stamps, postcards, programs and concert tickets, "invitation tickets", etc. In the 1830s, new technologies in papermaking, printing, and bookbinding led to the mass production of blank-sheet albums. The growing dependence on machine printing and on the labor of women workers (who received lower wages than men) also helped make the production of albums more efficient and profitable. In the 1830s and 1840s, a new printing industry continued to develop for the production of blank-sheet A. based on the introduction of machine production. New printed A. were issued in the form of illustrated gift books, literary yearbooks, photo albums, A. for clippings, which, in general, contributed to the education of literary and aesthetic taste. Soon such A. publications filled the shelves of stationery stores and warehouses, information about them filled the pages of publishing house catalogs. Despite the fact that new types of mass-produced albums were factory-made, they were often made to resemble handmade albums of the pre-industrial era (the bindings of many albums featured: elegant images of drawings or names on leather, made with gilding; brass hinges and clasps; engravings on steel plates, etc. Gradually, such albums were replaced by homemade albums, especially after the 1820s, when factory albums became cheaper, consumers' purchasing power increased, and their desire to have ready-made album editions contributed to the growth of the album market. In particular, in the USA, mass-produced "autograph albums" were already widely distributed in commercial enterprises of the country by the 1850s¹. Since the second half of the 19th century,

the production of photo albums has been actively developing. For example, the first patent for a photo album in the USA was issued in 1861, and over the next four years 15 more patents were issued. In the 1860s, the publishing firm J. B. Lippincott and Co. employed over a hundred people at its album factory on Market Street in Philadelphia alone. At that time, Boston printer Louis Prang created an album for collecting small chromolithographs, which he called “album cards”, selling such an album under his own name. In the 1870s, the production of special albums with blank sheets for collecting and storing chromolithograph cards was already established. At the end of the 19th century, given the variety of album editions available on the market, the average educated person could use different types of albums to record his life journey in several volumes: “books (albums) “for babies”, which appeared in the 1880s, helped individual parents record their child’s development in texts and photographs; “scrapbooks” in childhood could become an educational structure for the upbringing of taste and aesthetics; in school, students used “autograph albums” to record their impressions of communicating with peers; photo albums helped families document important life events and build family trees that were preserved for posterity. Thus, album publications were simultaneously objects of trade, goods and souvenirs for remembrance, and also reflected the efforts of market culture to commodify certain cultural practices related to emotional connections and private self-expression, particularly in the United States.

At that time, “tray albums” were widespread in the Russian Empire, dedicated to the anniversary of a regiment or educational institution and displaying a list and images of officers (or teachers), awards, various forms of clothing, specific scenes of everyday life, etc. (however, the first Russian “tray album” with portraits of Russian tsars was created during the time of Tsar Alexei Mikhailovich Romanov (1629–1676)). However, in the last third of the 19th century, significant changes occurred in “album culture”, when the tradition of handwritten albums gradually shifted from an elite type of creativity to a mass one, and the use of albums from the aristocratic environment and family noble circle began to increasingly spread to various and student centers (in closed boarding houses, women’s gymnasiums, etc.). There was a certain “differentiation of album culture”, in which the elite albums of salons and aristocratic circles of the upper strata of society, which were characterized by original authorial texts, a high literary level of recordings, ensured by the participation of professional poets and writers, occupied the upper first-class position, and the “mass albums” of the lower strata of society, acquiring the features of “album folklore” and stereotypical forms, gradually spread and became dominant, which occurred as a result of the collapse of the old class hierarchy, the spread of literacy, education, and reading. Of course, such “mass albums” were almost the complete opposite of “salon” and “literary” albums and had characteristic features of unprofessionalism, “craftsmanship”, amateurism, and “homegrownness”. Thus, at the end of the 19th century the period of “salon albums” ended. “Home” and “salon” albums of the past from a fact of everyday life have turned into a historical and cultural source – now they have become interesting as objects of antiquity and scientific research. Manuscript A. began being studied thanks to the activities of the first collectors of antiquity and various collectors (however, the systematic study of handwritten A. began in the second half of the twentieth century). After all, each

handwritten A., which has original records, clippings, drawings or photographs is unique and unrepeatable.

As already noted, in the XVII–XIX centuries A. remained an integral attribute of travelers and natural scientists, who had A. of various forms and in which they made their own records of certain impressions, recorded their reflections, made certain extracts from various sources, sketches, wrote poems, etc. Similar were, for example, the albums of T. Shevchenko (1814–1861), which he kept while traveling through Ukraine, and based on the materials from which he prepared artistic works for the publication of a series of etchings “Picturesque Ukraine” (1844) (only five such albums by the artist are known). Of course, “album lyrics” also developed in Ukraine, however, it did not gain significant distribution (in addition, its themes were not limited exclusively to love). Famous examples of Ukrainian “album lyrics” were created mainly at the turn of the 19th and early 20th centuries (I. Franko left his poetic works in albums – “In the album of Mrs. O. M.”; Yak. Holovatsky – “In the album of Izmail Sreznevsky”, “In the album of Vaclav Ganc”; Lesya Ukrainka – “In other mountains I will bloom...”, “In the flower shop”, etc.). As S. Glukhova notes, “album lyrics” (“album poems”), which during its heyday had a salon, amateur character, originated in the 14th century in the work of French amateur poets who wrote madrigals, rondos, ballads, etc. Later, it spread to almost all European countries. In the 19th century, it even became fashionable to insert words, often written in a foreign language, primarily French, into “album poems” (of the most diverse genres: madrigals, friendly letters, fables, romances, songs, moral maxims, poetic aphorisms, as well as poems written on the occasion of a certain event, etc.) in “album poems” (of the most diverse genres: madrigals, friendly letters, fables, romances, songs, moral maxims, poetic aphorisms, as well as poems written on the occasion of a certain event, etc.). From the second half of the 19th century, when amateur poetry became widespread, particularly among young students, folklore and romantic-sentimental vocabulary began being used more and more frequently in “album poems” (in “student albums,” as a rule, the names of students and teachers of the educational institution were mentioned). In amateur poetry, poems, mainly by young amateurs, often had a sentimental-imitative character.

In the second half of the 19th century, lithographic engravings of various subjects became popular, in particular landscape engravings, as well as engravings on subjects from the Bible and other literary and scientific works (for example, the engravings of the outstanding French engraver and sculptor, the author of illustrations for numerous classical literary works, Gustave Doré (1832–1883) were universally recognized). After the discovery of the process of obtaining a photographic image in 1839 in France, the first photo albums were published in the 1840s, which consisted almost entirely of photographs. These were mainly ethnographic or historical albums with views of various localities, for example, “Paris et ses environs reproduit par le daguerréotype” (“Views of Paris and its environs reproduced by daguerreotype” (Paris, 1840). In Ukraine, the first photo albums was published in the 1860s. For example, in Odessa, the elegant “Album of all the best views of Crimea” (Odessa, 1869) was printed, which, in addition to steel engravings, contained overview geographical, historical, and ethnographic descriptions of the Crimean peninsula². The engravings were made by order of the Odessa publisher

Emil Berndt, Julius Berndt in Leipzig, who made them based on the model provided photographs. Editions of A. also include separately published printed sheets – prints from engraving plates (mainly etchings), which were bound together under one frame and which were stored in engraving workshops in the 16th–17th centuries, and later – in large museum collections of graphics of different countries, for example, in such institutions as “Chalcographie du Louvre”, “Calcografia di Roma”, “Calcografia de Madrid”, etc.³.

With the development of printing at the turn of the 19th–20th centuries A. become not only luxurious products of printing art, but also typologically and thematically diverse (“wedding A.”, “family A.”, “graduation A.”, etc.). With the advent of photography and chromolithography (color printing), A. again became a certain decoration of the living room in many homes of wealthy people. Similarly, fine A. with drawings by famous artists, like other types of printing, was produced using new printing techniques. Due to the high quality of printing technology, the display of artistic drawings and reproductions of various artists, the subject matter of A. and their specific classification became more diverse. For example, with the development of photographic technology, various types of photo albums gradually began to form, which became a good gift, reminiscent of family events, relatives, friends, acquaintances, etc. “Albums for photographs” were also created, which were dedicated to a particular family event; “Albums for a gift”, which were intended for the culprit of celebrations on a specific occasion, etc.

Since the spread of A. by book printing, sometimes sheets of A. due to certain circumstances were separated into separate parts and scattered. Later, collectors and museum workers sought to collect all such parts and reproduce A. in their original form. For example, one of such A. was collected and restored in Paris around 1870 and had drawings from the Czartoryski Museum in Krakow and from the museum in the village of Golukhov (Poland). However, more often than not, libraries and museums receive more or less complete A. For example, in 2000, the Mykhailo Hrushevsky Historical and Memorial Museum received a copy of the rare album edition “Art Album of Ukraine” (Poltava, 1917) from the famous Shevchenko scholar and collector V. Yatsyuk, which is, in fact, the first printed collection of iconographic sources of the period of the Ukrainian Revolution of 1917–1921.

In the territories of Ukraine at the beginning of the 20th century the compilation of handwritten A. from written out verse and prose texts goes out of fashion. In the 1920s such A. lost instructive dedications and other genre components, there was a simplification of the components of the text. The content and design of the external appearance of these A. are determined by the change in social status and the decrease in the educational level of the owners of A. Gradually, the cultural life and value orientations of the creators and owners of A. changed. Over time, A. became more open to the influence of romances, ditties, primitive poetry, children’s folklore and folklore of other subcultures. Album texts and visual images were significantly simplified, became more accessible and consistent with the urban folklore tradition. In A., an orientation towards reflecting everyday life and life was increasingly traced, however, usually, considerations on moral and ethical themes and a romantic depiction of reality remained. In the Ukrainian SSR in the 1920s–1930s, the “mass album” finally established itself

as a specific form of written folklore. The main feature of the A. of this time was strict ideological control, which was carried out both by the authorities and at the level of the specific social stratum of the A. owner. Moreover, for example, the “student album” was assessed by public ideology as a bourgeois relic that should be branded and quickly disposed of. However, A. became closer to the people, their life and traditions. A. was actively used in the creation of A. new decoration techniques, in particular, cut and pasted pictures from books and postcards, as well as foil decorations, were increasingly used. In some A. of the 1920s–1930s, the tradition of depicting hearts and flowers, ornaments, portraits of friends and girlfriends, and local landscapes was still preserved. A. became more full of spontaneity of feelings, rather than refined linguistic turns. It began creating under the influence of internal intention, and not at the request of certain social norms or objective factors. As before, A. continued to perform the function of a dialogue between its owner and the social environment. Moreover, thanks to the preservation of a certain album tradition in the 1920s–1930s, despite the ideological pressure that existed in the Soviet Union, the handwritten album became one of the few sources where street songs, everyday lyrics, and urban romances of that time preserved their existence.

In the above-mentioned simplified form, A. is sometimes found to this day among schoolgirls, soldiers, prisoners, and representatives of other social classes who write down their favorite songs, poems, and certain events of their personal lives in it, pasting photographs or decorating it with drawings. Nowadays, one of the most common ones is the “dembel albums”, which were formed in the second half of the 20th century, along with “drawing” albums, artistic albums, “wedding”, “graduation”, “family” and other types of albums, which were intended mainly for personal use. In particular, various “home albums” became especially popular due to the expansion of the geography of travel and the ease of making high-quality amateur photographs. If in the 19th century, entries in albums were made by “guests”, and not by the owner (or proprietor) of the album herself (only a small part of the texts could belong to her hand), then in the modern album most of the texts are written by the hand of the hostess (or owner), and special sheets are allocated for “guests”. The dialogic nature of albums is preserved due to the specificity of the texts themselves: most of them have a pronounced communicative orientation.

In Ukraine, the development of “album culture” since the beginning of the 20th century was mainly associated with folk art, in particular song, combining elements of folklore and book style. Among the authors of “album poems”, in addition to ordinary amateurs, researchers name poets who belonged to the “Young Muse” group (1906–1914), in particular V. Pachovsky, M. Yatskiv, P. Karmansky, St. Charnetsky, V. Birchak, O. Lutsky, S. Tverdokhlib, etc. “Album lyrics” found further development in the works of O. Oles (O. Kandyba), O. Teliga (O. Shovgenova), N. Livytska-Kholodna, etc. Among the examples of modern works of this genre, one should single out the collection of M. Savka “Flowers of the Tsmynu” (Lviv, 2006). In Ukraine, the main publishing houses that print A. are such institutions as “Mystetstvo”, “Baltiya-Druk”, “Apriori”, “Stary Lev Publishing House”, “Rodovid”, “Master of Books”, “Time of Masters”, etc. Along with printed A., a segment of corresponding electronic A. publications is currently developing. Currently, such A’s as “Decorative Art of Ukraine at the End of the 20th Century. 200

Names” by Z. Chegusova (Kyiv, 2002), “Ukraine and Ukrainians” by I. Honchar (Kyiv, 2006), “The Secret of Pinzel. An Artistic Album” by V. Stetsko (Kyiv, 2012), A’s by photographer V. Pylypyuk, etc.

In modern albums, images and inserts (drawings, inserts, inserts, etc.) often carry additional meaning in relation to the main text. This is especially noticeable in male albums, where symbols significant for a given subculture are often depicted. Drawings and images in female albums today do not have the symbolism that was inherent in them 100–200 years ago. A special form of album communication are peculiar “secrets”, which, in a certain way, provoke reading activity and attract “guests” of albums to the world of word play. However, just as before, albums, along with other means of communication and socialization, are an important means of identifying a person. Just as before, the most important social function of A. remains the memorial function, which is quite often declared in the A. texts themselves. Nowadays, with the development of printing technologies, the variety of printed A. is spreading. Publishers, taking advantage of the existence of the album tradition, offered “users” a simpler way to create A. – to choose and purchase on the market a printed A. of a certain type that meets the needs of each person. Moreover, printed A. are designed for different purchasing power of “consumers”, but in general they reflect the stereotypical idea of A. as a “collection of everything”, mixing public A. and a personal diary under one cover.

So, during the long period of formation and consistent development, handwritten and printed A. have undergone several stages of their progress, which can be preliminarily outlined in the following periods:

1st period: VII century BC – XI century AD – the period of genesis and preliminary formation of A. as a specific visual means of displaying text;

2nd period: 12th – first half of 15th century – development of characteristic features of A. in the form of a kind of codex;

3rd: second half of 15th – 16th century – emergence and formation of the main specific features and characteristics of both handwritten A. and the first printed A.;

4th: 17th – 18th century – development of specific and genre features of both handwritten and printed A., as book or complete sheet editions;

5th period: 19th – beginning of 20th century – emergence of new and flourishing of already formed specific and genre features of handwritten A. and album editions, in particular on the basis of the creation of new printing technologies (the emergence of autotype, linocut, chromolithography, offset printing, etc.); also during this period, differentiation of specific features of A. took place;

6th: mid-20th – early 21st centuries – introduction of new printing, information and computer technologies in the creation and printing of A. (development of offset, silk-screen, flexographic, digital printing, graphic design, etc.); rise of artistic and interactive design of A.

The genesis, formation and development of the album tradition in Ukraine, which has its own certain characteristics, can be conditionally divided into the following stages:

1) formation and spread of “album culture” in the 17th – first half of the 19th centuries: existence and spread, mainly, of the “family album” and the “autograph album”;

2) rise of “album culture” in the second half of the 19th century – early 20th century:

stage of formation of “album folklore”, emergence of new types and types of A., in particular, “student album”, “girl’s album”, etc.; “transition” of A. from the home circle to the student and miscellaneous circle;

3) the development of A. in the 1920s–1930s, as a change in the paradigm of “album culture”; the formation and development of various types of album publications;

4) the development of A. in the 1940s–1960s – the transformation of handwritten A. from a form of communication into a kind of pragmatic “repertoire collection”;

5) the further progress of album publications in the 1970s–1980s;

6) the development of species and genre features in album publications in the 1990s – at the beginning of the 21st century – at this stage, various types of printed A. (A. questionnaires, A. notebooks, A. diaries, etc.) spread.

The classification of A. is complex and controversial and, with the emergence of new types of A., requires constant refinement. The specific classification of A. depends on certain features or functional characteristics of A., which are singled out as the basis for division. For example:

1) by functional feature (also by functional-purpose), the following are distinguished: scientific, popular science, industrial-practical, advertising, entertainment, educational, mass-political A. (A.-manual, A.-memoir, A.-catalog, A.-reference book, A.-songbook, A.-souvenir, A.-essay, A.-instruction, A.-relay (in the formation of which various collectives took turns participating), etc.);

2) by type of storage (collectible) items: A. for stamps, A. for postcards, A. for coins, A. for vouchers, A. for herbariums, A. for stickers, etc.;

3) by practical purpose: A.-notebook, A. for applique, A. for modeling, A. for drawing, A. for giving, A. to mark a certain event (birth of a child, wedding, anniversary, etc.), family A., songbook, A.-questionnaire, A.-notebook, etc.;

4) by material (raw material from which A. is created): tactile A. for the blind, A. with imitation of aromas, A. paper, A. with magnetic or polymer sheets, A. interactive, A. multi-colored, etc.;

5) according to the method of compilation, A. are: single-volume, multi-volume, serial, combined A., A.-monograph (where illustrative material and text have an equivalent status), A.-booklet, etc.;

6) according to the content – artistic, technical, photographic A., etc.

The classification of A. is very extensive – almost every type can be divided into different subspecies. For example, according to the nature of the image (information) among scientific A. are distinguished: A. from art, intended for research work, which contain scientific reference equipment; A. with images in the field of natural and exact sciences (anatomical A., A. of microphotographs, A. of photographic images of space objects, etc.), which are also necessary in research activities; albums-monographs, etc. Educational aids can have different directions in art and from different fields of knowledge (historical, botanical, astronomical, ecological, stereometric aids, etc.). Educational aids can also include visual aids, educational posters, educational notebooks, etc. Mass-political A. includes: journalistic A., A.-posters on political topics, A. of caricatures (for example, “CIA. State terrorism of the USA: Photo album” (Moscow, 1987), etc. Popular-scientific A. includes visual publications intended for propaganda and general

educational study of works of all types of art, as well as historical, biographical and other A., which introduce documentary visual materials of a general educational and popular-scientific nature. Production-practical A., which reproduce images necessary in the practical activities of specialists, include: A.-drawings, A.-schemes of repair, installation, dismantling, etc. However, sometimes it is difficult to classify one or another A. and attribute it to a certain type (for example, such a type as “artificial A.”, which is used for incomplete or mixed series or for drawings of a certain size, randomly combined together).

In general, according to the content and nature of the images, A. are divided into three main groups:

1) A. of fine arts, including professional and folk (hereinafter, types of A. can be divided by types of art – graphics, painting, architecture, sculpture, decorative and applied, monumental art, mixed arts, etc.). Such A. have reproductions of works of art or original (author's) graphic works (engravings, etchings, lithographs, monotypes, etc.).

2) Photo albums (reportage and journalistic A., art-historical A., portrait and biographical A., tourist A., A. of cinema, A. of theatrical art, landscape A., etc.). Such A. display reproductions of photographic images specially made from nature for this A. or selected from available materials (documentary and archival materials, photographs, film stills, etc.). Photo albums, as already noted, offer, mainly, reproductions of photographic images, specially made from nature for a specific A. or selected from available material.

3) Scientific and technical A. (scientific, production-instructive, technical, educational, popular science A. (except cartographic), etc.). Such A. offer drawings, scientific and technical drawings, photographs, diagrams, graphs, plans, etc. In technical A. provide information of a scientific, popular science, production-practical, educational nature, visual information in drawings, diagrams, charts, tables, etc. Technical A. accumulate experience in the development and application of advanced technologies in construction, mechanical engineering, aviation and other industries. Such publications have become an integral attribute of business communications today.

This classification is based mainly on the nature and characteristics of the object of the image in A. and is convenient from the point of view of printing design (in the first group, the object of the image is works of various types of art, in the second – reportage photo images, photographs with various types of terrain, in the third – scientific and cognitive images). Of course, each presented group of A. is divided into certain types and types of album publications. For example, photo albums, where the text takes up relatively more space compared to other types of A., can be divided into five types:

1) “reproduction photo albums” (photo reproductions of such A. are created solely for the purpose of popularization);

2) reproduction-thematic photo albums (united by a certain theme);

3) “photo album as a pictorial book”, where individual images do not have independent value, but are combined into a holistic thematic artistic system;

4) documentary photo albums (in such A. the images have a pronounced chronicle and informational-documentary character);

5) “reproduction-documentary photo albums” or “combined photo albums” (combination of photographic materials and reproductions in A.); in some such album

editions, the principle of A. on the emotional perception of the edition is sometimes violated, since it becomes overloaded with too much text. There are also many types of photo albums, namely: political, portrait-biographical, journalistic, tourist, sports and other photo albums, depending on their thematic and genre features.

By readership, A. is also often divided into three groups:

1) A., designed for the mass user, who has elementary initial training for the perception of images and information of a certain image;

2) A. for users who have some general educational training for the perception of more complex information of a visual nature;

3) A. for specialists, in particular – for specialists whose activities are related to the study, use, creation, distribution and storage of A. (A. for artists, collectors, art historians, librarians, museum and archive workers, etc.).

With the further development of the specific classification of A., the main criterion for their division increasingly becomes the subject of A. For example, various types of photo albums have acquired a special development of specific diversity by subject: family, children's, wedding, graduation, school, personal photo albums, etc. The thematic diversity of photo albums is very large, any factor or event from the life of people, the activities of institutions or events of public life can serve to create a new type of photo album. Therefore, it also becomes quite difficult to build a clear and complete classification of A. by subject (for example, a photo album dedicated to the graduation of school can be attributed to graduation A., children's, and family). The subject of A. is diverse and unites images (art reproductions, photographs, drawings, etc.) by a common theme, idea, authorship, etc. By subject, A. can reflect: artistic styles, the work of individual artists, the world of nature (or sports, fashion, engineering, technology, etc.), works of folk decorative and applied art, etc. The content of A. depends on its specific type. For example, artistic A. familiarizes the reader with works of painting, graphics, sculpture and other genres of art and offers, mainly, reproductions of works of fine, decorative and applied art, united, for the most part, by a certain theme or authorship (for example, A.-catalog created on the basis of the funds of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky (NBUV) "Georgy Vasilyevich Malakov: Catalog. Album from the funds of the NBUV" (Kyiv, 2000)). As a rule, an album edition has a preface, comments on the images, an afterword, scientific and reference equipment, etc.

By design, an A. can be of book type (with a cover, spine, title), detachable in a folder or from other structures, and also have vertical or horizontal proportions. Nowadays, sometimes they also distinguish: A. of one author (for example, "Roesie" by Lesya Ukrainka), A. of drawings (for example, A. with drawings and folklore notes by T. Shevchenko); A.-collections (for example, A.-collection by P. Biletsky-Nosenko with his works, lists of poems by M. Lermontov, Yak. Polonsky or A.-collection by G. Danylevsky with autographs of works and letters by G. Kvitka-Osnovnyanenko, E. Hrebinka, T. Shevchenko, etc.; A.-collection by P. Tychyna with notes by writers, cultural and artistic figures; ordinary A.-collections for coloring, etc.); family A. photographs of prominent figures (for example, Olena Pchilka, M. Starytsky, etc.), etc.

In libraries, among various types of publications, A. has always occupied an important place. However, in a certain way organized and systematic completion of the funds of European libraries with handwritten and printed A. began only in the second half of the 19th century. However, at the end of the 18th century the Royal Library of Denmark (Kongelige Bibliotek) in Copenhagen acquired the A. collection of a famous statesman and collector, Count Otto Tott (1703–1785), whose personal library funds numbered approximately 120 thousand volumes. And in 1792, the Nuremberg City Library acquired a large collection of A. German historian, philosopher, writer and teacher from Altdorf Georg Andreas Will (1727–1798), which formed the initial core of the growing collection of “friends’ albums” of the aforementioned library, although the collection was actually added to the Nuremberg City Library’s holdings in 1816. Similarly, in 1805, the Grand Ducal Library in Weimar (Großherzogliche Bibliothek, now Herzogin Anna Amalia Bibliothek) acquired the collection of A. German printer Christian Ulrich Wagner (1722–1804). Today, the aforementioned library has a collection of over 2,000 albums.

In the 1840s, the British Library began to purchase and form an A. collection. It acquired, for example, the A. collection of the Nuremberg theologian Erhard Christoph Bezzel (1727–1801), which had previously been unsuccessfully put up for sale in Germany. Since then, the library has purposefully replenished its album fund. Almost 50 years later, in 1887, the Royal Library in The Hague (Koninklijke Bibliotheek) began forming its A. collection by purchasing 32 “friends’ albums” of the Dutch collector and botanist G. J. Beeldsnijder van Voshol (G. J. Beeldsnijder van Voshol) (1791–1853), soon the collection increased to 700 “friends’ albums” (now the library database has approximately 2000 albums).

Thanks to the careful description of A. and special attention to their storage in libraries in ancient times, a lot of information about them has survived to our time. For example, it is known that in the library of the Ostroz Academy in the 16th century there was in the funds and has been preserved to the present day a rare valuable colorful A. entitled “*De historia stirpium commentarii insignes*” (“History of plants with comments on the images”) (Basel, 1542) with short descriptions of “representatives of the flora”, which were made by the famous German professor of medicine, botanist Leonard Fuchs (1501–1566). Researchers of rare books are also familiar with the A. of Western European incunabula “*Der westeuropäische Wiegendruck in Original-Typenbeislien*” (“Western European Incunabula in Original Type Examples”) (Munich, 1928), created by the prominent German incunabulologist and founder of the consolidated catalog “*Gesamtkatalog der Wiegendrucke*” (“General Catalog of Incunabula”) Konrad Gebler (1857–1946). The specified A. combines a selection of sheets from original 15th-century editions located in a 20th-century edition (passepartout with bibliographic stickers, case, author’s text, reference apparatus, etc.). Such a heterogeneous composition of the A. can pose difficulties for modern library accounting if it is described and cataloged only as a whole, without the design of individual sheets of incunabula. Therefore, there is a need for bibliographic reflection in descriptions and catalogs of individual fragments of incunabula in the composition of A., since incunabula can be presented in separate editions of A. with different sheets, which makes each copy of the first editions unique,

and each A. an important and exceptional source for research. To register A. in modern libraries, separate inventory books are sometimes created for accounting for A., if this is necessary for the appropriate organization of the funds of a particular book collection. However, in libraries A., as a rule, are not issued for home use, but are provided for use only in reading rooms (A. are also not issued to users of the IBA, as well as maps, atlases, dissertations, manuscripts and old printed editions, materials from collections, etc.). Often, in order to ensure the preservation of the unique fund of A., in specialized departments of the library, a duplicate fund of A. is created, i.e. copies of the originals of A., which are provided to users of a particular book collection according to their requirements.

In the leading libraries of Ukraine, which have specialized funds, in particular, of fine documents, manuscripts, rare and valuable books, various types of fine publications, including A. (A., atlases and some other fine documents in libraries are described and processed as books). For example, in the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky (NBUV), such work is carried out mainly in the Institute of Manuscripts and the Institute of Book Studies (in particular, in such departments of the Institute of Book Studies as: the Department of Fine Arts; the Department of Old Prints and Rare Editions; the Department of Music Funds; the Department of Library Collections and Historical Collections), which reveal their funds by studying and publishing descriptions of A. stored in the funds of the specified book collection. For example, the book and album fund of the Department of Fine Arts of the National Library of Ukraine has more than 44,000 units collection. The fund of the Department covers mainly publications of the 18th–21st centuries and consists of many illustrated fundamental works on the theory and history of fine arts, A. reproductions of works of Ukrainian and foreign art, photo albums, etc. Among the rare publications of the mentioned fund are: A. original etchings by L. Zhemchuzhnikov “Picturesque Ukraine” (1861–1862), E. Mikhaltseva’s album “Sketches from a trip to Little Russia” (Vol. I, 1882), “From Ukrainian Antiquity” (1900), “Various Landscapes of Rome, Ancient and Modern, Drawn and Engraved by Various Authors in Rome” (Rome, 1748; out of 93 sheets of engravings, 47 belonged to D. Piranesi, who published 12 sheets of his engravings with images of buildings in Rome here in 1743); “Woodcut Boards of the Lavra Museum. Vol.1: Ukrainian old engravings of the type of “folk pictures” (Kyiv, 1927) and others.

The staff of the NBUV not only describe and preserve, but also actively research A. and prepare for publication scientific and reference publications about them. The basis of the book and album fund of the Department of Fine Arts of the NBUV is A. reproductions of works of art, photo albums, A. original works of graphic art, A. of art museums and art galleries, etc.

Various A. are prepared for publication not only by researchers and practitioners of library work of national libraries that have significant specialized funds, but also by employees of various leading book collections of Kyiv, Kharkiv, Odessa, Lviv and other regional centers. Thus, specialists of the Scientific Library of the Ivan Franko National University of Lviv prepared the A.-catalog “Western Ukrainian People’s Republic in documents and materials of the Scientific Library of the Ivan Franko National University of Lviv: album-catalog” (Lviv, 2018), which presented 236 units collection of documents

and materials of the ZUNR era (ZUNR – Western Ukrainian People's Republic 1918–1919) (postcards, document forms and documents of city, military, county authorities, brochures and magazines and other materials), stored in the collection of “military prints” of the National Library of the Ivan Franko National University of Lviv. The album part of the proposed edition contains facsimiles of monuments that serve as source publications for studying the history of the Western Ukrainian People's Republic of 1918–1919. And the employees of the Book Museum of the Scientific Library of the I. I. Mechnikov National University of Odessa prepared the A.-catalog “Bookmarks of European Bibliophiles in the Collections of the University Library: Album-Catalog” (Odessa, 2017), where images and descriptions of 137 bookmarks of 77 bibliophiles, whose books are stored in the funds of the university's book collection, were presented for the first time.

Album editions prepared in leading libraries of Ukraine are richly illustrated books, mostly of large format, with extensive reference equipment, because A. is a very important and at the same time unique source of knowledge. Meaningful, aesthetically designed A. are valuable evidence of important events, phenomena and places, certain significant episodes of the lives of famous people, etc. An important part of such A. is also made up of explanatory texts, which in most cases are the result of thorough research by bibliographers. Album editions have high artistic, historical and material value, therefore the preparation and quality of such an edition acquires special social significance. In general, all A. printed in the country is reported in the bibliographic index “Chronicle of Fine Arts Editions”, which was founded in 1937. It is known that currently among fine arts editions, albums (especially art and photo albums) make up approximately 25%.

However, certain types of A., which also have a certain scientific and practical significance, are created not only in the large leading libraries of the country, but also in many small book collections of cities and villages. For example, in the branch library of the village of Kryvyi Kozivskaya Central Library, an A. was created and designed, where you can get acquainted with the works of talented people of the village. The creation of individual A. in libraries, in particular in small provincial institutions, is a fairly common form of reflecting various forms of book collection activity and the history of its development, since knowledge about the formation and further development of the library unites the team, increases its responsibility for its prestige, and contributes to the preservation of time-tested traditions. In addition, the study of the history of library work is one of the important aspects of library and local history research of public book collections. After all, the formation and development of individual libraries is reflected not only in various “local library chronicles”, in various collections on the history of libraries of the district or region, in publications of the local press, but also in individual A., which are created in book collections and are actively used in their exhibition and local history activities. A., dedicated to the history and development of the library's activities, mainly reflects the evolution of its most important components: the formation and development of the book collection; the activities and achievements of the institution's employees; assistance and participation in the work of the library of the most active users; the dynamics of the main indicators of the book collection's work (book publishers, attendance, financing and other indicators of library statistics); certain

changes in the building, premises, equipment, etc. A good example of the use of A. in covering the history of a library institution is the preparation by the employees of the Kharkiv State Scientific Library named after V.G. Korolenko (KhDNB named after V. G. Korolenko) in 2018 within the framework of the project “Exhibition of one exhibit” of the exhibition presentation in the form of an A. (compiler N. Kapustina, editor O. Kucherenko) – “Kharkiv Public Library” – an exhibit of the book collection at the World Exhibition” (Liège, 1905), which is a valuable comprehensive historical source and is among the rarities of the V. G. Korolenko KhDNB fund. Photographs and drawings of this A. are accompanied by text in Ukrainian, and in some cases – in French, languages (translator T. Omelyanenko). It should also be noted that a significant number of A. in libraries are created on the initiative or with the support of the institution’s management. For example, when in 1967 the library of the Podil Agricultural Institute (now the Podil State Agrarian and Technical University) was headed by Yu. Gorshunova, who paid significant attention to the development of local history bibliography and the history of the library, a year later, on her initiative and with the assistance of bibliographer N. Svider, two anthologies on the history of the aforementioned book collection were created and designed, which were called “Litopys biblioteky” (Kamenets-Podilskyi, 1968). Thus, in the 1920s–1980s in Ukraine, in order to clearly highlight important issues of the development of library work, regional or district libraries actively created and used the corresponding anthologies, which were also used in conducting methodological work (during consultations, in organizing and conducting monthly seminars, etc.).

Currently, to reflect the development of their activities, leading libraries continue to organize and create both classical and non-traditional types of A. (relevant classical photo albums were prepared and published in Kyiv, Kharkiv, Lviv, Melitopol and other cities, in particular: “Prius. Praesens. Posterius: Photo Album: To the 400th Anniversary of the Scientific Library of the Ivan Franko National University of Lviv” (Lviv, 2008); “Scientific Library in Photos and Documents (1932–2017): A Photo Album is Dedicated to the 85th Anniversary of the Scientific Library” (Melitopol, 2018), etc. Some libraries create virtual photo albums that reflect events taking place in library institutions (for example, “Photo Album of the Lesya Ukrainka Library”; “Album of the Library of the Village of Chudey, Chudeyska Autonomous District of Chernivtsi Region”, etc.). Almost all libraries have at their disposal a considerable amount of unaccounted and unprocessed archival material related to their development: folders with newspaper clippings, scripts of library anniversaries and other holidays, photographs, letters, accounting documents of the library for different years (diaries, general ledgers, inventory books, reader forms, plans and reports), including A., which accumulate photographs, newspaper clippings, memories, letters and other documents that provide rich material for the analysis of library activities. Thus, in historical and library research, especially leading book collections, A. is an important historical source for reproducing past events, because they serve as a good artistic and informational supplement when creating a chronicle of a certain library institution, including “from memory”, since the historical truth of memories will be more likely if they are used some documented facts or existing archival documents are shown, including A., photographs, newspaper clippings, etc. In fact, “library A.” serve as an

appendix to the “library chronicles” (often they have the following titles: “From the history of the library”, “Our employees”, “Users about the library”, “Famous users of the library”, etc.).

As before, and now, many libraries create A. for holding various cultural and mass events, anniversaries, celebrations of significant events, since A. is a visual and most accessible form of information (primarily about the library), which is stored in most book collections, especially in rural areas. However, each library decides in its own way the question of what form its history will be reflected in: a permanent exhibition, a museum, an appropriately designed A. or a “historical corner” created in a certain way. The specified forms also affect the features of the preparation and creation of A., however, in any case, when in the formation of exhibitions or other visual forms, libraries will always use simple or sophisticated A. as documentary sources that reflect objective information about individual historical events and facts that confirm the authenticity of certain dates, names and other materials, in particular regarding the formation and development of the library itself (for the most part, such A. are constantly supplemented with new materials). Therefore, libraries reveal their history of development precisely through A., which offer a number of photographs, drawings, tables, graphs and other materials, as well as a short text with explanations for the images. The creation and use of A. in libraries are increasingly acquiring significant, urgent and significant exceptional importance.

Conclusions. In the process of analyzing and characterizing the materials on the topic of this study, it was found that the formation and development of A. and their specific features depended on the formation of certain features of practical social needs in various spheres of socio-cultural activity and public relations, as well as on the specifics of the requests for the development of individual branches of science, education and culture, in particular art and book printing. It was the peculiarity of the requirements of time for each stage of the development of society that prompted the emergence and spread of various types of A. The motivation for creating A. can be very different, for example, the desire to document unusual events or meetings with famous people or to describe, record in certain images important episodes of life or life changes (for example, after graduation, marriage, place of residence, etc.) in connection with travel, etc.

The study and scientific processing of A. allows us to draw conclusions about the social circle of the authors of the records, owners, collectors, compilers, about their social, financial status, professional and cultural interests and other historical and cultural context. A. are carriers of artistic texts and images that can be relatively precisely determined in terms of place, date and persons involved together with their textual references and media interaction. Textual, pictorial and graphic records and images in A. can acquire a clear meaning only when considered in connection with the social and cultural situation of the author and the addressee, the owner of A. Thus, in the analysis of A. it is desirable to use fundamental prosopography (the method of creating collective biographies), which can potentially reduce the complexity of studying texts that are often ambiguous, confidential, disguised, latent and difficult in the broad context of understanding album records.

The study of the main classification characteristics of A. made it possible to assert that the main signs of the formation of its types and species are the nature of the presentation and reflection of information, the specificity of the sign system of the work's language, the target and functional purpose of A. The basis of the combination of images and text in A. are ideological and compositional connections, which are built on a combination of formal, thematic, logical and stylistic principles. The nature of information in A. is determined by its target and functional purpose, on which the composition of the image, the content and structure of the text depend. The study of the formation and development of A. as a socio-cultural phenomenon allows us to identify the directions of evolution of album culture, the specifics of each stage of its development and the ways of expanding the genre composition of A. In particular, it was found that the leading place in the content of A. during all stages of its development is often occupied by poems and aphorisms. Even modern "album poems" preserve the genre varieties traditional for A. (wishes, greetings, poems of an elegiac, didactic, madrigal nature, etc.), and their figurative system cultivates both literary and folklore types. Today, despite the certain uniqueness of each A., handwritten and printed A., in general, are, in a certain way, a product of "mass culture", which is manifested in the slowness of changes in their form and content (except for periods of revolutions, wars and other social upheavals). A differential feature of A. is also the cultural level of the social center of a particular A. owner. Thus, socio-cultural changes, features of the development of spiritual life in a certain way determine the directions of evolution, the specifics of the typology and functioning of A. In particular, the peculiarity of the functioning and differentiation of A. is influenced by: the growth of professionalism in various spheres of art, literature and book publishing.

It was found that during their formation, album publications reflected the themes and issues of mainly artistic and graphic, visual, general educational, scientific, popular science or general social nature. They did not yet have a clear purpose and were addressed mainly to the user in general, contributing to the expansion of his cultural, general educational and general scientific horizons. Album publications were gradually formed, which were addressed to specialists in certain fields of knowledge. Slowly they became an important source of specific specialized visual information, in particular natural and technical sciences. The gradual expansion of the purpose of albums was also associated with the specification of their focus on achieving certain socio-cultural tasks. Along with the intentions of a general educational, worldview nature, the publication of albums begins, aimed at the development of individual branches of science and various spheres of human activity, in particular, at drawing attention to the leading directions of technology, art, scientific activity, as well as at strengthening cultural and scientific and educational ties between countries. In a certain way, album culture is still developing in song book albums, school albums, in the works of some subcultures, as well as through numerous album publications.

In albums, the text is mainly of a secondary nature and serves as a certain addition or commentary to the images that perform informational and organizing functions. Today, the most popular are artistic visual and photographic albums. Currently, album publications satisfy the informational and artistic needs of various social groups of users

with different interests. Representing the achievements of various spheres of science, education, and culture, almost all types of A. perform communication, mnemonic, educational, scientific, popular science, educational, informational, and other social functions and document the history of human culture as a whole. Manuscript and printed A. contribute to the development of interest in literature, history, art, and spiritual culture in general. An important aspect of studying A. is that they can be used in the attribution of various documents, dating of artistic, artistic, and other works, and also serve as sources for scientific research, in particular for the analysis and confirmation of information in certain texts.

Notes

¹ In the USA in the middle of the 19th century, the prices of gift books and albums ranged from approximately 3 to 15 dollars, which made them inaccessible to the majority of the working population of the country. It is known that in 1857, a blank album cost from 75 cents to 6 dollars. In the early 1870s, the price of such albums ranged from 50 cents to 10 dollars.

² Steel engraving (French gravure from graver – to cut, create relief) is a type of graphic art (cutting, indentation, etc.) for creating replicated images by contrast printing from a relief surface or through a stencil using a steel matrix (each print from a printing form is considered an original work). Nowadays, steel engravings can be handmade, electromechanical, or laser. Engraving of a pattern on a steel plate, which is done manually, is more often used. Steel engraving refers to one of the types of metal engraving (along with etching, midorith (copperplate engraving), engraving (engraving) with a cutter, aquatint, mezzotint, drypoint, soft varnish, etc.). When using steel engraving, the hardness of the material (steel board) does not allow for the creation of a pattern with free lines. Therefore, the graphics of steel engraving are limited to straight, mesh, or dot strokes (cuts). Up to 20,000 prints can be obtained from one steel plate. Steel engraving is mainly used for the manufacture of stamps at securities manufacturing plants and for illustrating publications. It is widely used in the manufacture of clichés of originals for metallography and letterpress printing in many countries (for example, in the USSR, steel engraving was widely used for printing high-denomination postage stamps in 1927–1960). Steel products can also be decorated with compositions made by engraving, “drawing” (applying a pattern with subsequent etching of the pattern), notching with gold and silver, gilding and silver, combined with blueing. Steel engraving was first used by Charles Heath in England in 1820. Mainly, metal engraving was widely used in Europe to create reproductions of paintings. Reproduction engraving was especially widespread in the 18th–19th centuries in France and Germany.

³ The concept of “chalcography” is translated from ancient Greek as “writing on copper” (χαλκός - “copper” and γράφω - “I write”) and denotes: 1) the art of engraving on copper or on various metal plates; 2) the place where they are made and stored (i.e. “engraving workshop” and “collection of engraved plates”). “Chalcography” is also a synonym for intaglio engraving. Initially, “chalcography” referred only to engravings made on copper, but later this name began to be used for any engraving made on a metal base. In the meaning of “collection of engraved plates”, the specified term was widely used in modern times. For example, the aforementioned “Chalcographie du Louvre” is a museum institution created in 1797, which covered such activities as collecting and preserving engraved copper plates (their collection is attached to the

graphic arts department of the Louvre Museum); collecting engravings based on these plates, as well as details of the printing workshop of the 16th–17th centuries; printing engravings from the collections of the said institution by the art and printing workshop; selling the said printed engravings by a shop located in the Louvre Museum. With the creation of the “Réunion des musées nationaux” (“National Museum of Réunion”) in 1895, the “Chalcographie du Louvre” as a separate museum institution was abolished, but its intaglio printing workshop and collection of engravings remained in the “National Museum of Réunion” until the 1960s. In 2007, the workshop and the collection moved to Saint-Denis. The collection currently numbers over 14,000 engraved plates and continues to grow.

References

1. Album. *Encyklopedia książki. T. 1: A-J*. Wrocław, 2017.
2. Album. *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław, 1971.
3. BLACK, J. M. *Autograph albums and the commercialization of memory in the United States*. Grenier K., Mushal A. (eds.). Cultures of memory in the nineteenth century. Palgrave Macmillan, 2020.
4. BLACK, J. M. Exchange cards: Advertising, album making, and the commodification of sentiment in the gilded age. In: *Winterthur portfolio*. Chicago, 2017.
5. Chalcographie du Louvre. Online. Available from: https://fr.wikipedia.org/wiki/Chalcographie_du_Louvre
6. GREEN, J. The rise of book publishing. In: *A History of the book in America. Vol. 2: An extensive republic: Print, culture and society in the new nation. 1790–1840*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2010.
7. Prius. Praesens. Posterius: fotoalbum: do 400-littia Naukovoï biblioteki Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. National University of Lviv. Lviv, 2008.
8. SCHNABEL, W. W. Afterword: Observations on Stammbuch research past and present. In: *Early Modern Low Countries*. 2022.
9. SCHNABEL, W. W. *Das Stammbuch. Konstitution und Geschichte einer textsortenbezogenen Sammelform bis ins erste Drittel des 18. Jahrhunderts*. Tübingen, 2003.
10. ALEKSEEV, M. P. Iz istorii russkikh rukopisnih sobraniy
In: *Neizdannyye pisma inostrannykh pisateley XVIII–XIX vekov iz leningradskikh rukopisnykh sobraniy*. Moskva-Leningrad, 1960.
11. Alekseev S. D. Tipyi albomov po iskusstvu i fotoalbomyi. In: *Izdatelskoe delo. Knigovedenie: nauch.-inf.sb*, 1972.
12. Albom. *Entsiklopedicheskii slovar v 86 tt. T. 1*. Sankt-Peterburg, 1890.
13. *Albom vseh luchshih vidov Kryima: 26 gravyur na stali s tekstom*. Odessa, 1869.
14. ALYAMOVSKAYA, G. V. Albom kak tip izdaniya. In: *Izdatelskoe delo. Knigovedenie: nauch.-inf. sb*. 1973.
15. ARHIPOVA, G. F. Devichiy albom: K voprosu o proishozhdenii zhanra. In: *Kultura i tekst*. Barnaul, 2005.
16. *Bloh biblioteki s. Chudei Chudeiskoi OTH Chernivetskoi oblasti*. Online. Available from: https://bibliotekachudei.blogspot.com/p/blog-page_86.html
17. Heorhii Vasylovych Malakov. *Kataloh: Albom iz fondiv NBUV*. Kyiv, 2000.

18. HLUKHOVA, S. V. Albomna liryka. *Velyka ukrainska entsyklopediia*. Vol. 2. Kyiv, 2020. Online. Available from: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BB%D1%8C%D0%B1%D0%BE%D0%BC>
19. GOLOVIN, V. V. Lure V. F. Devichiy albom XX veka. In: *Ot «vyzyivaniy» Pikovoy damy do semeynykh rasskazov*. Moskva, 1998.
20. GRISHKOV, V. V. Russkie i sovetskie litografirovannyye albomy. In: *Russkoe i sovetskoe iskusstvo: voprosy istorii i problemy razvitiya*. Leningrad, 1989.
21. Ekspozat Kharkivskoi hromadskoi biblioteky na Vsesvitnii vystavtsi: albom «Kharkivska hromadska biblioteka». Kharkiv, 2018. Online. Available from: <https://www.calameo.com/read/005241055230a96824530>
22. YEVTUSHENKO, Y. «Khudozhnii albom Ukrainy» – pershe fotodokumentalne vydannia Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv. Online. Available from: <https://immh.kyiv.ua/ua/hudozhniy-albom-ukrayina-pershe-fotodokumentalne-vidannya-ukrayinskoyi-revolutsiyi1917-1921-rokiv/>
23. Z istorii biblioteky-filii s. Kryvoho Kozivskoi TsBS. Online. Available from: <https://irp.te.ua/2010-05-27-12-49-04/>
24. *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika v dokumentakh i materialakh Naukovoi biblioteky Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka: albom-kataloh*. Lviv, 2018.
25. KALASHNIKOVA, M. V. *Sovremennyy albom: tipologiya, poetika i funktsii: dis. ... kand. filol.* Tver, 2004.
26. *Knyzhkovi znaky yevropeiskyykh bibliofiliv u kolektsiiakh universytetskoï biblioteky: albom-kataloh*. Odesa, 2017.
27. KRAINIKOVA, T. S. Albom. In: *Velyka ukrainska entsyklopediia*. T. 2. Kyiv, 2020. Online. Available from: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BB%D1%8C%D0%B1%D0%BE%D0%BC>
28. KRAINIKOVA, T. S. *Kulturavydannia: osnovopolozhniptoniattia, typolohiiavydan, vymohystandartiv*. Kyiv, 2021.
29. KUSHNARENKO, N. N. *Dokumentovedenie: uchenik*. Kiev, 2000.
30. *Litopys biblioteky 1921–1966 roky*. Kamianets-Podilskyi, 1968.
31. *Naukova biblioteka v svitlynakh i dokumentakh (1932–2017): 85-richchiu naukovoi biblioteky prysviachuietsia: fotoalbom*. Melitopol, 2018.
32. POLOTAI, A. M. Albom. *Ukrainska literaturna entsyklopediia v 5-ty tt. T. 1: A–H*. Kyiv, 1988.
33. POTOK, M. V. Do istorii rozvytku biblioteky Ostrozkoï Akademii XVI–XIX st. In: *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Istorychni nauky»*. Ostroh, 1997.
34. ROZHKOV, A. Y. Albomnaya kultura shkolnikov v 1920–1930-e roky: traditsii i novatsii. In: *Istoricheskaya i sotsialno-obrazovatel'naya mysl*. T.9. Part. 2., 2017.
35. SKVAYRS, E. R. Albom inkunabul Konrada Geblera v bibliotekakh Moskvyi. In: *Observatoriya kulturyi*. 2023.
36. USTINNIKOVA, O., PALASHCHYNA, N. *Obrazotvorchi vydannia Ukrainy (za materialamy derzhavnoho bibliohrafichnoho pokazhchyka «Litopys obrazotvorchykh vydan» 2007–2011 rr.)*. In: *Visnyk Knyzhkovoi palaty*. №4, 2013. Online. Available from: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>

vkp_2013_4_9

37. Fotoalbum biblioteki. In: *Biblioteka im. Lesi Ukrainky*. Online. Available from :<https://luki.kyiv.ua/fotoalbum-biblioteki/>

38. HANYUTIN, A. Shkolnyiy rukopisnyiy albom-pesennik: novyyi uspeh starogo zhanra. In: *Massovyyi uspeh: Sb. st.* Moskva, 1989.

VIKTOR SOKOLOV

YAROSLAV MUDRYI, NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE

1, MYKHAILO HRUSHEVSKY STR., KYIV, UKRAINE

E-MAIL: socolv@i.ua

Основни елементи в управлението на човешките ресурси в библиотеките

ВЕЛИЗАРА АНДРЕЕВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св. св. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Резюме: Статията разглежда управлението на човешките ресурси (УЧР) като основна дейност на ръководителите на съответните равнища по управление на хората в трудовия процес. Управлението на човешките ресурси е система от принципи, методи, средства, правни норми, правила, критерии, изисквания, стандарти, процедури, политика, планове и програми за формиране и използване на човешките ресурси в организацията, в съответствие с нейните непосредствени интереси и стратегически цели. Вниманието се съсредоточава върху основните елементи и дейности в системата за УЧР в библиотеките, които трябва да се осъществяват в неговите рамки: анализ и проектиране на длъжностите, планиране на човешките ресурси, подбор, обучение и оценяване на персонала, заплащане на труда, осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд. Засяга се необходимостта на кариерно развитие на библиотечния персонал.

Ключови думи: управление, човешки ресурси, елементи, персонал

Въведение

В съвременната информационна епоха библиотеките претърпяват значителна трансформация – от традиционни хранилища на книги до модерни центрове за достъп до знание, култура и технологии. Развитието на библиотеките преминава от глинените плочки, през „окованите“ книги на средновековния период и печатните издания до днес, когато нужната информацията може да бъде достъпна онлайн, в облачно пространство, от всяка точка на света. Дигиталният свят и електронното общество налагат изисквания към библиотеките за автоматизиране на всички процедури и функции, както и интегриране на ресурсите в електронен формат. Това принуждава библиотеките, както посочва и доц. Иванова¹, да въвеждат най-нови инструменти, техники и услуги като примерно разработване на дигитална колекция, организация, разпространение и процедури за съхранение. Тази промяна изисква и нов тип професионалисти – библиотекари, които съчетават класическите знания за организация на информацията с умения за работа в дигитална среда. Следователно, за да може библиотечният персонал да отговори на тези предизвикателства, той трябва да придобие нови допълнителни умения – да се обучи, развие, адаптира, надгради и управлява наученото.

Съвременните библиотеки могат успешно да прилагат библиотечни политики само ако правилно и стратегически използват познанията, придобити в изучава-

нето на библиотечно-информационния мениджмънт. Според проф. Янкова², той е „прагматична парадигма“, чрез която се използва ефективно човешкият потенциал чрез различни прийоми като мотивация, екипност, лидерство, преследване на мисии и цели, чувство на принадлежност и общност, кариерно израстване. Огромният поток от информация и информационни технологии изискват от библиотечния специалист умения от професионално обучение и умения, заимствани от добри практики от международен опит. Темата за професионално обучение и продължаващо образование на библиотекарите винаги е вълнувала библиотечната сфера, но в нашето съвремие е от жизненоважно значение. В съвременните условия работата по обучение на персонала на библиотеката е главното условие за успеха и утвърждаването ѝ като значима институция.

От гледна точка на управлението в една библиотека, обучението е едно от средствата за формиране и развитие на човешките ресурси с нови знания и умения. То формира нови нагласи у персонала, като повишава мотивацията за задоволяване на по-висши потребности и развитие на кариерата, подпомага подготовката на необходимите резервни кадри за ръководна работа и увеличава обема и качествено равнище на човешкия ресурс в организацията, без да е необходимо да се наема нов персонал и да се правят допълнителни разходи.

1. Управление на човешките ресурси (УЧР)

Управлението на човешките ресурси се характеризира като дейност на ръководителите на съответните равнища по управлението на хората в трудовия процес. То може да се определи като система от принципи, методи, средства, правни норми, правила, критерии, изисквания, стандарти, процедури, политика, планове и програми за формиране и използване на човешките ресурси в организацията в съответствие с нейните непосредствени интереси и стратегически цели.

Системата за управление на човешките ресурси включва всички функции, свързани с управлението на тези ресурси, взаимодействията между тях, отношенията със средата, начините на организация на труда за постигане на целите на организацията и приложимия инструментариум от подходи, принципи, методи и техники. Тази концепция е представена със схема на Фигура 1.

Управлението на човешките ресурси обхваща дейности, елементи и процеси, между които съществуват сложни причинно-следствени връзки. Системата за управление на човешките ресурси, разгледана като информационна среда, използва определени ресурси на входа, които, чрез съответни дейности, трансформира в резултат изход. Тези изходни данни най-общо може да се дефинират като определено състояние на количествените и качествените характеристики на заетите и равнището на трудовото представяне. Трябва да се има предвид, че на входа човешките ресурси обхващат както тяхната квалификация, така и серия от поведенчески характеристики. В този смисъл резултатът, който е изходът на системата за управление на човешките ресурси, включва разнообразни компоненти, които са обект на анализ при определяне на нейната ефективност. В същото време трябва да се отчита и фактът, че системата съществува и се развива в определена среда, с която си взаимодейства.

Фигура 1 Система за управление на човешките ресурси

Източник: Шопов Д., М. Атанасова, Управление на човешките ресурси. София, 2003

Уникалността, важната отличителна особеност на системата за управление на човешките ресурси, се състои във входните и изходни параметри – това са човешките ресурси. На входа тези ресурси постъпват със своите знания, умения, нагласи и мотивация за успешна реализация в съответната организация. На изхода човешките ресурси се дефинират с новите промени в количествените и качествените им характеристики и нивото на тяхното трудово представяне.

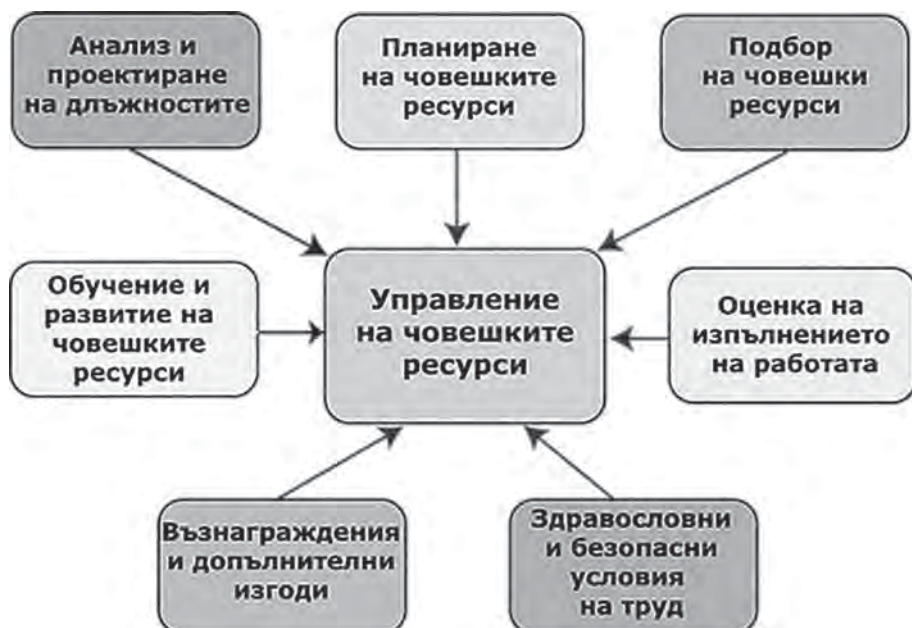
Елементите в системата за УЧР са всички дейности, които трябва да се осъществяват в неговите рамки: анализ и проектиране на длъжностите, планиране на човешките ресурси, подбор, обучение и оценяване на персонала, заплащане на труда, осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд. Всички те функционират в тясна взаимна връзка. Пропуските, допуснати при всеки един от тях, се отразяват върху останалите. Осъществяването на дейностите, характеризиращи съдържанието на управлението на човешките ресурси, може да се разглежда като процес, който обхваща няколко основни етапа. Първият от тях е диагностиката на проблема, изясняване на причините, които са ги породили, определяне на тези от тях, които имат водещо значение. Следва разработване на варианти за решаването му и се избира най-ефективният от тях. След изпълнение на решението се оценява степента на неговата ефективност.

2. Основни елементи на управление на човешките ресурси

Голямото разнообразие от дейности, които се включват в управлението на човешките ресурси, може да създаде впечатление, че то е механичен сбор от са-

мостоятелни техники за решаване на проблемите, свързани с хората в организацията. Точно обратното, налага се управлението на човешки ресурси да се разглежда като система от елементи и връзки между тях, при чието функциониране се създават условия за ефективно реализиране на целите на организацията. Чрез системата се материализират идеята и философията на кадрова политика. Системата за управление на човешките ресурси включва няколко основни елемента, посочени на Фигура 2, които обхващат и управляват всички дейности, които трябва да се осъществяват в неговите рамки.

Фигура 2 Функции на управлението на човешките ресурси в организацията

Източник: Атанасова, М. Мениджмънт на човешките ресурси. Теория и практика. София, 2015

2.1 Анализът и проектирането на длъжностите се свързва с критериите при подбор и оценка на персонала, системата на заплащане и условията на труд и почивка. Той е фактор, който влияе върху отношенията между управляващи и управлявани, работодател и служители. Резултатите от проектирането и анализа на длъжностите са необходими при определяне на нуждите от обучение и развитие.

Анализът на длъжностите включва системно изследване на съдържанието, отговорностите и взаимовръзките на длъжностите и на изискванията към техните изпълнители. Получената информация от анализа на длъжностите се използва за: определяне на потребностите от персонал, подбора му, преценяване, разработване на програми и курсове за обучение, заплащане на труда и подобряване на условията на труд.

Проектирането на длъжностите обхваща дейността по определяне на съдържанието, функциите между длъжностите, при което се вземат предвид както технологичните и икономическите изисквания на работата, така и индивидуалните нужди на изпълнителите. Проектирането на длъжностите въздейства върху мотивацията, продуктивността и трудовото представяне на човешките ресурси. Формирането на определено съдържание на труда на работниците и служителите във всички отдели и звена в една библиотека е в непосредствена връзка и взаимодействие с редица оперативни функции на управление на човешките ресурси. При него се извършва структуриране на отделните дейности с цел задоволяването на технико-организационните изисквания на труда и психофизиологичните нужди на работника.

2.2 Планирането на човешките ресурси е дейност по определянето на потребностите от човешките ресурси и по формулирането на подходящи действия за тяхното задоволяване, така че да се постигнат целите на организацията. То определя потребностите от персонал и има определящо значение за съдържанието на всички останали дейности. С други думи, това е погледът върху човешките ресурси за постигане на основните цели на организацията, т.е. дали тя може да разполага с достатъчно разнообразие от квалифицирани хора на пазара в точното време, заемащи работни места, които биха отговорили на изискванията на организацията и биха донесли удовлетворение на съответните хора. Планирането на човешките ресурси влияе положително върху цялостното развитие на организацията – повишаване на производителността на труда, подобряване качеството на трудовия живот, осигуряване адаптивност на човешките ресурси, намаляване на текучеството.

2.3 Подборът на персонала обхваща привличането и оценяването на кандидатите за работа, въз основа на което се избира най-подходящият от тях с оглед изискванията на длъжността и на библиотеката, и се осъществява процедурата по неговото назначаване. Подборът на персонала е вход, през който се пропускат само човешките ресурси. Пропуските при подбора и назначаването на хора, чиито качества не съответстват на изискванията на длъжността, след това предизвикват проблеми при обучението на съответните изпълнители при тяхното оценяване.

Набирането и подборът като процеси са свързани с идентифицирането на възможно най-подходящите кандидати за определените работни позиции (длъжности). При **набирането** се определят изискванията към кандидатите в тясна взаимовръзка с профила на длъжността. След получаването на необходимите документи от кандидатите, започва процесът на **подбор**. Професионалният подбор предполага участието на специалисти по набиране и подбор, а при отсъствие – ползването на аутсорсинг. Разбирането за процедурата на подбор зависи от компетентността на участниците в нея и изискванията на длъжностите.

2.4 Обучението и развитие. Обучението на персонала представлява системен процес на обогатяване на знанията, уменията и нагласите на заетите с цел да се усъвършенства тяхното трудово представяне в длъжностите, структурното звено и организацията. *Знанията* отразяват това, което работникът трябва да знае,

за да осъществява определени трудови задачи. *Уменията* обхващат това, което работникът трябва да може да извършва, за да осъществява трудовите задачи. *Нагласите* се свързват с отношението, което работникът трябва да показва към своите трудови задачи и към хората, с които се среща при тяхното изпълнение.

Обучението на персонала е ключов компонент в дейността по управлението на човешките ресурси. През последните години той се разглежда в една по- широка рамка – в контекста на развитието на човешките ресурси в организацията, при което се акцентира както на неговите връзки и взаимодействие с останалите дейности в управлението, така и на кариерното развитие на заетите и изграждането на организационна среда, която насърчава ученето. Обучението и развитието на персонала осигурява желаните промени в знанията, уменията и нагласите на хората. Мотивацията за обучение е свързана със съществуващата система на заплащане и възможностите за повишаване на работната заплата след усъвършенстване на знанията и уменията. Обучението е стратегическа функция на управлението на човешките ресурси. То е в непосредствена връзка с растежа и конкурентоспособността и обуславя професионалното развитие и израстване на персонала. Инвестирането в обучението е равнозначно на инвестиране в приоритетността, устойчивото развитие на организациите и техните човешки ресурси. В условията на непрекъснати технологични и технически промени, конкуренция, кризи успяват тези организации, които реагират и най-бързо се адаптират към динамиката на средата. Въвеждането на непрекъснато обучение в организацията повишава компетентността на човешките ресурси, мотивира към по-високо качество на работа и съдейства за баланс на организационните и лични интереси. Чрез новите знания, умения и нагласи се повишава цената на труда на изпълнителите и се улеснява тяхната адаптация при новите условия на труд. Обучението на човешките ресурси е основата за развитието на кариерата им.

2.5 Оценяването на персонала включва характеризиране на равнището на трудовото представяне на заетите спрямо поставените стандарти и формулиране на насоките за подобряване на това равнище. Оценяването на персонала е елемент в трудовите отношения като база за формиране на адекватни и справедливи заплати.

2.6 Заплащането на труда е дейност по определяне на адекватни и справедливи трудови възнаграждения в съответствие с определени критерии. Заплащането на труда има връзка с всички останали елементи на УЧР. Основните критерии при формиране на работната заплата са съдържанието на длъжността, квалификацията на изпълнителя и равнището на неговото трудово представяне. Управлението на възнагражденията влияе върху мотивацията на човешките ресурси от икономическа и психологическа гледна точка. Възнагражденията се асоциират със социалния статус, авторитет и признание. Управлението на възнагражденията включва разработване, внедряване и поддържане на системите за парични и непарични плащания, които въздействат върху подобряване качеството на изпълнение на организационните цели.

2.7 Осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд включва подобряването на условията на труд и опазването здравето и работоспособността на заетите.

Осигуряването на безопасността и здравето на човешките ресурси в трудовата им дейност е постоянна управленска функция, подпомагаща работния капацитет, продуктивността и качеството на труда. Осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд отразява различни интереси, които трябва да се съчетават при управлението на човешките ресурси. Безопасността и условията на труд са фактори, влияещи върху цялостната дейност на организацията. В този процес са ангажирани и ръководителите, и изпълнителите, и синдикалните организации.

3. Специфични функции на управление

Обхващат и изразяват съдържанието на цялостната дейност по управлението на човешките ресурси в библиотеката. Съдържат:

- анализ и проектиране на труда;
- прогнозиране на потребностите от човешки ресурси;
- планиране на необходимия персонал;
- подбор на персонала;
- ориентация на персонала;
- обучение на персонала;
- периодично оценяване на персонала;
- мотивиране на персонала;
- стимулиране на персонала;
- административно обслужване на персонала;
- освобождаване на персонала.

Анализ и проектиране на труда. Чрез тази функция се проучват характерът и съдържанието на труда, условията, при които той протича, изискванията към организацията на работа, необходимите професионални знания и умения. Въз основа на резултатите от анализа се проектират нови длъжности и работни места, разработват се длъжностни характеристики и професиограми, създава се по-добра организация и обслужване на труда. Проектирането на труда е процес на структуриране или реструктуриране на работата така, че тя да е ефективна, мотивираща и съобразена с целите на библиотеката.

В библиотеките това включва:

- **Разпределение на задачите** – кои дейности се изпълняват от библиотекарите, кои от технически персонал, кои се автоматизират;
- **Обогатяване на труда** – включване на повече отговорности (напр. работа с дигитални ресурси, събитийна дейност);
- **Разширяване на труда** – комбиниране на различни задачи за повече разнообразие и намаляване на монотонността;
- **Ротация на работните места** – редуване на дейности (обслужване на читатели, работа в хранилище, каталогизация);
- **Ергономия и условия** – проектиране на работното място (осветление, мебели, техника) за комфорт и ефективност.

Прогнозиране на потребностите от човешки ресурси. Съставянето на прогнози за потребността от човешки ресурси през следващите няколко години се основава на утвърдените перспективни планове за дейността на организацията. Ако такива планове няма, не може да се прогнозира потребностите в сферата на кадровото осигуряване. Прогнозите се разработват, като се отчита влиянието на производствени, организационни, технически, технологични, материални, управленски, човешки и други фактори. Във основа на тях се преценява в обобщени показатели потребността от основните категории персонал. Прогнозиране на потребностите от човешки ресурси е ключов елемент в библиотечния мениджмънт, особено в условия на дигитализация и променящи се потребности на читателите. Прогнозирането е процес на определяне колко и какви специалисти ще са необходими в бъдеще, за да може библиотеката да изпълнява своите функции и стратегически цели. Целта е да се избегнат ситуации на недостиг или излишък на персонал и да се планира навременно обучение или подбор.

Планиране на необходимия персонал. Ежегодно в навечерието на настъпващата година се съставят планове за годишната потребност от изпълнителски и административно-управленски персонал. Планове се разработват въз основа на точни разчети. Обемът на дейности през следващата година, очакваната производителност на труда и плановото годишно работно време се вземат под внимание. Планирането на персонала е процес на определяне броя, квалификацията и разпределението на служителите, които библиотеката ще има нужда да наеме, обучи или пренасочи, за да постигне своите цели. С други думи, това означава предварително направен избор, регламентиращ как човешките ресурси ще бъдат използвани за постигане на основните цели на библиотеката. Показва дали библиотеката може да разполага с достатъчен набор от квалифицирани хора в точното време, изпълняващи длъжности, които отговарят на нейните изисквания. Планирането свързва стратегията на библиотеката с човешките ресурси, като гарантира, че има правилните хора на правилните позиции.

Подбор на персонала. Подборът на персонала е процесът на привличане, оценяване и избор на кандидати, които най-добре отговарят на изискванията на дадена длъжност в библиотеката. Тук се включват дейности по набиране, подбор и назначаване персонала за организация. Основната цел на специалиста по подбор на персонал е да идентифицира подходящия човек за въпросната работа и специалистите по подбор на персонал. Предварително се подбират източниците и каналите, от които да се наберат кандидатите, разработват се и се предлагат за обсъждане варианти на система за подбор на персонала. Отделът по човешки ресурси подпомага ръководителите да вземат окончателно решение за приемане на дадена кандидатура за тяхното звено. Обработка се документацията на кандидатите, съхранява се информацията за проведените кампании и конкурси. За една библиотека, както и доц. Иванова³ споменава в своя труд, е важно библиотечният специалист да притежава широка гама от умения – комуникационни, технически, лидерски, умения за управление на времето, умения за ориентиране към потребителя, управленски и междуличностни

умения. Разнообразието и приоритизирането на набора от умения, които притежават кандидатите, често затрудняват процеса на подбор.

Ориентация на персонала. Ориентацията на персонала (или въвеждането в длъжност/onboarding) е много важен етап след подбора. В библиотеките тя има специфична роля, защото работата е свързана едновременно с традиционни процеси (каталогизация, обслужване на читатели) и с нови технологии (електронни каталози, дигитални услуги). В развитите страни се смята, че тази дейност от управлението на човешките ресурси има подчертано значение за бързото и безпроблемно адаптиране на новоназначените към организацията към новите условия и новата работа, към колектива и ръководителите, към вътрешните норми и правила на поведение. Ориентацията има и дългосрочни цели – да спечели новите хора за целите, интересите и бъдещето на организацията. Това се постига чрез разработване и усвояване от целия персонал на ценностите, нормите, традициите, нравите и обичаите, на така наречената фирмена култура.

Обучение на персонала. Обучението е процес на систематично придобиване на знания, умения и компетентности, необходими на библиотечните служители за ефективно изпълнение на техните задължения. Представява стратегически инструмент за развитие на човешките ресурси. То осигурява не само повишаване на професионалната компетентност, но и гарантира, че библиотеката ще отговаря на съвременните изисквания на обществото, технологиите и културната среда. По своята същност обучението е непрекъснат процес на усъвършенстване, защото включва придобиване на нови знания, умения и навици. То е част от системата за управление на персонала, свързана с планиране на квалификацията и развитие на служителите. И не на последно място подпомага адаптацията към промените – цифровизация, автоматизация, нови информационни услуги, работа с електронни ресурси. Обученият човек също подпомага и успешното решаване на други проблеми в дейността на организацията. Обучението на персонала е задължително при провеждането на съществени промени във вътрешната среда – промени на техническите средства, на организацията на работа, в предмета на дейността, в критериите, стандартите. Според проф. Денчев⁴ много добрата професионална подготовка и квалификация ще помогнат на библиотекарите да не бъдат само статисти при натрупването, обработката и разпространение на информация, но и активно да участват при формирането на крайния продукт за потребителя. Високото професионално равнище на специалистите определят социалната ангажираност на индивида, на колектива и на обществото.

Периодично оценяване на персонала. Периодичното оценяване на служителите в библиотеките е важен инструмент за управление на човешките ресурси. То позволява на ръководството да проследява качеството на работа, да стимулира персонала и да открива възможности за развитие. Счита се, че редовното оценяване на персонала е едно от ефективните средства за въздействие върху неговото поведение. Предмет на оценяването са резултат от работата, проявени качества и способности и съответствието между зададена работа и изпълнена. Резултатите от периодичното оценяване се използват за развитие на специалистите чрез тяхното подходящо размястване, за повишаване на квалификацията, за

определяне на справедливо материално стимулиране. Изпълнението на тази функция е съпроводено с трудности, свързани с организацията и методите за оценяване, така че да се осигури обективност на оценките. Тогава процесът на атестиране се превръща в ефективно средство за усъвършенстване на работата, за развитие на човешкия потенциал.

Мотивиране на персонала. Проявлението на човешките качества и способности в голяма степен се влияе от степента на мотивираност на служителя. На свой ред тя се предопределя от умението на ръководителите да обвързват изпълнението на задачите и постигането на определени цели с личните интереси и потребности на служителите. Мотивацията е вътрешната сила, която насочва поведението на човек към целите. Мотивацията се определя като метод, който енергизира, насочва и поддържа човешкото поведение. В управлението на човешките ресурси терминът се отнася до нуждата на човек да се опита да върши най-ефективната постижима работа или да положи максимални усилия, за да изпълни възложените задачи. Изкуството на ръководителя да мотивира успешно изисква: умение да се опознават личните интереси на подчинените, умение да се прилага система за диференциран подход към всеки човек, умение да се прилагат най-подходящите за всеки конкретен случай средства за мотивация. При библиотечния персонал, някои финни умения за мотивиране биха били:

Признание и уважение – награди, грамоти, публично поощрение от ръководството.

Кариера и професионално развитие – възможност за повишаване на длъжност, поемане на нови отговорности, участие в иновативни проекти.

Съдействие за самоусъвършенстване – включване в творчески дейности, научноизследователска работа, дигитализация на фондове.

Добър организационен климат – атмосфера на доверие, колегиалност, равнопоставеност, работа в екип.

Участие в управлението – включване на библиотекарите в процеса на вземане на решения, обсъждане на нови услуги и инициативи.

Стимулиране на персонала. В библиотеките, както и във всяка организация, стимулирането на персонала е ключово за мотивация, удовлетвореност и повишаване на качеството на работа. Материалните и финансови стимули са все още най-силният мотивационен фактор в управлението на човешките ресурси. Тази им сила идва от способността им да задоволяват всички основни потребности на човека. За това при управлението на човешките ресурси се отделя особено внимание на използваните форми и системи за материално стимулиране. В целия свят то почива върху два основни принципа: възнаграждение за заеманата длъжност и възнаграждение за резултати от работата. От ръководителя се изисква високо умение не само да се съобразява с тези принципи, но и да намира разнообразни форми за гъвкавото им прилагане. В крайна сметка целта е да се стимулират хората да работят по-добре и да се заплаща справедливо техният труд. Други срещани форми на стимулиране на персонала са признание и поощрение, кариерно израстване, участие в представителни събития, обмен и международни програми. В библиотеките нематериалното стимулиране често е по-значимо

от чисто финансовото, тъй като професията носи голямо културно и социално удовлетворение.

Административно обслужване на персонала. Тази функция обхваща административните и технически процедури по набирането, подбора и администриране на персонала, организирането на периодичното оценяване, вътрешното размятане и освобождаването, оформянето на трудовата документация и т. н.

Освобождаване на персонала. Независимо от по-особения характер и напрежението, което поражда, освобождаването на персонала е непосредствено свързано с регулирането на настоящия персонал в съответствие с потребностите на организацията. Мотивите за него могат да произтичат от промени в обема и характера на дейности, от незадоволителна работа и трудова дисциплина, от конфликти с околните и ръководителя. Никога не трябва да се забравя фактът, че всяка организация съществува чрез обществото и за това грижата за нейния имидж е важна.

4. Развитие на кариерата в организацията

Новите икономически реалности промениха до основи старите модели за кариерно развитие. Промяната се превърна в начин на живот на организациите и ключово условие за запазване на тяхната конкурентоспособност. Организациите масово свиват до максимум йерархичните си структури, аутсорсват второстепенни дейности и изтъняват границите между отделните нива, като дават предимство на гъвкави и временно функциониращи проектни екипи и структури. Позициите стават също толкова променливи, както и стратегиите, които подпомагат. Все повече нарастват тенденциите на реинженеринг, където една длъжност започва да съвместява няколко роли, следващи логиката на процесите. Фокусът от ясно разграничени и диференцирани функции се измества към развиване на ключовите компетенции в служителите и оптимално използване на човешкия потенциал в цялата организация. Гъвкавостта, адаптивността, бързината, готовността за промяна и самоусъвършенстване винаги са били важни, но днес повече от всякога са добили решаващо значение. Кариерното развитие ще се ориентира все повече „по хоризонтала“, като се обвързва с многофункционалността, процесите и придобиването на преносими компетенции. Навлизането на технологиите също поддържа тенденцията на реструктуриране на работните места, усъвършенстване, преквалифициране и увеличаване на гъвкавите форми на заетост. На управлението на кариерата не трябва да се разглежда като възнаграждение за приноса, а като начин за непрекъснато усъвършенстване и адаптиране към променящите се условия, като начин на оцеляване на индивида, но и на организацията.

Кариерното развитие в библиотечната сфера вече не се ограничава до традиционните длъжности, а включва широк спектър от възможности – от управление на информационни ресурси и дигитални колекции до участие в научни проекти и образователни инициативи. В този контекст професионалното израстване

на библиотечните специалисти се превръща в ключов фактор за качеството на информационните услуги и за устойчивото развитие на културните институции. Професионалната реализация в библиотечната сфера изисква съчетание от специализирани знания, практически умения и личностни качества, които осигуряват ефективно обслужване на потребителите и адаптация към технологичните промени. Наред с традиционните компетентности като библиографско описание, организация на информационни ресурси и управление на фондове, съвременният библиотекар трябва да притежава умения за работа с дигитални платформи, електронни бази данни и софтуер за управление на информация.

От особено значение са и т.нар. меки умения – комуникативност, аналитично мислене, работа в екип и умение за преподаване и консултиране. Те позволяват на библиотечните специалисти не само да отговарят на информационните нужди на потребителите, но и да допринасят за изграждането на информирано и критично мислещо общество. Развитието на тези компетентности предполага непрекъснато професионално обучение, участие в семинари, конференции и програми за продължаващо образование. Динамиката на технологичното и социалното развитие поставя пред библиотечната професия редица нови предизвикателства и възможности. С внедряването на дигитални архиви, автоматизирани системи за каталогизация и изкуствен интелект, традиционните функции на библиотекаря постепенно се трансформират. Професионалната роля се разширява – от администратор на информация към медиатор, изследовател и обучител.

Успешното кариерно развитие в тази област изисква стратегически подход, съчетаващ непрекъснато обучение, активно участие в професионални общности и готовност за адаптация към новите тенденции в управлението на знанието.

Бележки

¹ ИВАНОВА, К. *Финансови аспекти в управлението на библиотеките*. София: АИ „За буквите – О писменехъ“, 2025, с. 72-73. ISBN - 978-619-185-727-2

² ЯНКОВА, И. Защо библиотечен мениджмънт? В: *Библиотечният и информационен мениджмънт: 10 години постижения и предизвикателства. Научен сборник с доклади от научна конференция по повод 10 години от създаването на катедра „Библиотечен мениджмънт“ при УниБИТ*. София, 2028, с. 40-49.

³ ИВАНОВА, К. Пак там, с. 74-75.

⁴ ДЕНЧЕВ, С., ПАВЛОВА, И. *Анализ и управление на университетска информационна среда*. София: АИ „За буквите – О писменехъ“, 2020, с. 19.

Литература

АТАНАСОВА, М. *Мениджмънт на човешките ресурси - Теория и практика*. София: Авангард Прима, 2015. ISBN - 978-619-160-660-3

ДЕНЧЕВ, С., ПАВЛОВА, И. *Анализ и управление на университетска информационна среда*. София: АИ „За буквите – О писменехъ“, 2010. ISBN - 978-954-8887-73-1

Иванова, К. *Съвременни методи за организация и управление на библиотеките: Учебно*

- помагало. Велико Търново: НБ „П.Р.Славейков“, 2017. ISBN - 978-619-7173-16-1
- ИВАНОВА, К. *Финансови аспекти в управлението на библиотеките*. София: АИ „За буквите – О писменехъ“, 2025. ISBN - 978-619-185-727-2
- ПОЖАРЛИЕВ, А. *Управление на кариерата в организацията: наръчник с добри практики от България и Европа*. София: БАУРЧР, 2008. ISBN - 978-954-91984-5-4
- ХАРИЗАНОВА, М., БОЯДЖИЕВ, Д., МИРОНОВА, Н. *Управление на човешките ресурси: Учебно помагало*. София: УИ „Стопанство“, УНСС, 1997. ISBN - 954-494-290-4
- ХАРИЗАНОВА, М. *Мениджмънт: Ценности, комуникации, промяна*. София: УИ „Стопанство“, УНСС, 2006. ISBN - 954-8600-24-2.
- ШОПОВ, Д., Атанасова, М. *Управление на човешките ресурси*. София: Тракия-М., 2003. ISBN - 954-8401-16-9.
- ЯНКОВА, И. *Защо библиотечен мениджмънт? В: Библиотечният и информационен мениджмънт: 10 години постижения и предизвикателства. Научен сборник с доклади от научна конференция по повод 10 години от създаването на катедра „Библиотечен мениджмънт“ при УниБИТ*. София, 2028, с. 40–49. ISBN - 978-619-185-347-2

References

- ATANASOVA, M. *Menidzhmant na choveshkite resursi - Teoria i praktika*. Sofia: Avangard Prima, 2015. ISBN - 978-619-160-660-3
- DENCHEV, S., PAVLOVA, I. *Analiz i upravlenie na universitetska informatsionna sreda*. Sofia: AI „За буквите – О писменехъ“, 2010. ISBN - 978-954-8887-73-1
- Ivanova, K. *Savremenni metodi za organizatsia i upravlenie na bibliotekite: Uchebno pomagalo*. Veliko Tarnovo: NB „P.R.Slaveykov“, 2017. ISBN - 978-619-7173-16-1
- IVANOVA, K. *Finansovi aspekti v upravlenieto na bibliotekite*. Sofia: AI „За буквите – О писменехъ“, 2025. ISBN - 978-619-185-727-2
- POZHARLIEV, A. *Upravlenie na karterata v organizatsiyata: narachnik s dobri praktiki ot Bulgaria i Evropa*. Sofia: BAURChR, 2008. ISBN - 978-954-91984-5-4
- HARIZANOVA, M., BOYADZHIEV, D., MIRONOVA, N. *Upravlenie na choveshkite resursi: Uchebno pomagalo*. Sofia: UI „Stopanstvo“, UNSS, 1997. ISBN - 954-494-290-4
- HARIZANOVA, M. *Menidzhmant: Tsennosti, komunikatsii, promyana*. Sofia: UI „Stopanstvo“, UNSS, 2006. ISBN - 954-8600-24-2.
- ShOPOV, D., Atanasova, M. *Upravlenie na choveshkite resursi*. Sofia: Trakia-M., 2003. ISBN - 954-8401-16-9.
- YANKOVA, I. *Zashto bibliotechen menidzhmant? V: Bibliotechniyat i informatsionen menidzhmant: 10 godini postizhenia i predizvikatelstva. Nauchen sbornik s dokladi ot nauchna konferentsia po povod 10 godini ot sazdavaneto na katedra „Bibliotechen menidzhmant“ pri UniBIT*. Sofia, 2028, s. 40–49. ISBN - 978-619-185-347-2

KEY ELEMENTS IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN LIBRARIES

Abstract: *The article examines human resource management (HRM) as the main activity of managers at the relevant levels of managing people in the labor process. Human resource management is a system of principles, methods, tools, legal norms, rules, criteria, requirements, standards, procedures, policies, plans and programs for the formation and use of human resources in the organization, in accordance with its immediate interests and strategic goals. Attention is focused on the main elements and activities in the HRM system in libraries, which must be carried out within its framework: analysis and design of positions, human resource planning, selection, training and evaluation of personnel, remuneration, ensuring safe and healthy working conditions. The need for career development of library staff is touched upon.*

Keywords: *management, human resources, elements, personnel*

VELIZARA ANDREEVA

NATIONAL LIBRARY „SAINTS CYRIL AND METHODIUS”

88, BLVD. „VASIL LEVSKI”

SOFIA, BULGARIA

E- MAIL: velizara82@gmail.com

Класическата реставрация на писмени документи върху хартиен носител

ИСКРА ЦВЕТАНСКА
УниБИТ – София

Резюме: *Статията разглежда подробно и много професионално (с много включени примери) как протича процесът на класическа реставрация на книгите в лабораторни условия: чрез съединяване на разкъсани части, чрез реставрация на отделни фрагменти, чрез дублиране, чрез разцепване, прибавяне на липсващи части и липсващи ъгли.*

Ключови думи: *реставрация, книга, листи, фрагменти, технология*

Писменото културно наследство представлява не само исторически източник, но и важен компонент от формирането на културната идентичност и националното самосъзнание. Чрез неговото изучаване, опазване и предаване на следващите поколения, ние съхраняваме натрупаните през вековете знания, духовни ценности и културни достижения на предците ни. Именно поради това реставрацията и консервацията на писмени документи имат не само техническо, но и дълбоко културно и обществено значение.

С течение на времето подходите към съхраняването и възстановяването на документи значително са се променили, повлияни от развитието на науката, технологиите и практическите нужди на архивното и библиотечно дело. Консервационните и реставрационните практики са се трансформирали – от изцяло ръчни методи към съвременни техники, които съчетават традиционната прецизност с модерни материали и оборудване.

Класическият способ на реставрация заема най-важното място в този процес. Той се характеризира с използването на ръчни техники, висококачествени материали като ръчно изработена хартия, текстил и полимери. Единственият способ, който се стреми към минимална намеса в оригиналната структура на писмения обект. Основната цел на този подход е запазване на автентичността и историческата стойност на документите, като същевременно се гарантира тяхната стабилност и дълготрайност. Въпреки появата на нови технологии, класическата реставрация остава предпочитан метод за възстановяване на особено ценни и редки документи. Тя предлага обратимост на процеса и висока степен на контрол, което я прави особено ценна при работа с уникални културни обекти. Процесът е трудоемък, изисква време и квалифицирани специалисти, което го прави скъп, но резултатите са надеждни и дълготрайни.

Типичните увреждания, които изискват реставрационна намеса, включват разкъсвания на листовите – както в текстовата част, така и по страничните обреси,

повреди по подвързиите или заглавните страници, както и механични деструкции върху отделните документи. Класическата реставрация предоставя устойчиво решение за възстановяването на такива щети, като прилага деликатен, щадящ и индивидуален подход към всеки обект.

1. Класически способ на реставрация за възстановяване на разкъсани документи

Прилагането на класическа реставрация за възстановяване на разкъсани листове се извършва по строго определена последователност от стъпки:

- Първоначално повреденият лист се подлага на необходимите консервационни процедури, включващи внимателно почистване, деацидифициране и укрепване, и едва след това се подлага на последваща реставрационна обработка;
- Повърхността на разкъсания материал се навлажнява с помощта на тампони от марля, напоени с дестилирана вода. Това омекотява влакната и улеснява изправянето на гънките, които се премахват прецизно със скалпел и пинсета;
- Двете (или повече) части на разкъсания документ се позиционират така, че текстовото съдържание да се съвпада точно, без деформации или измествания;
- При документи, изписани с мастила, чувствителни към влага, се прилага специален стабилизиращ агент за защита на текста преди овлажняване;
- По линията на скъсване се нанася тънък слой лепило, след което внимателно се поставя ивичка от японска хартия, подбрана според нюанса и плътността на оригиналния носител;
- С помощта на шпатула или скалпел хартията се прилепва равномерно към повърхността, като се отстранява излишното количество лепилен материал;
- Свързващата лента не бива да надвишава 5 мм. ширина, тъй като по-широка ивица може да наруши визуалната цялост на документа, да го направи нечетлив и да влоши общия естетически резултат.

Изключително важно е в процеса на работа да не се образуват ръбове или повдигнати участъци по реставрираната зона. Затова японската хартия не се изрязва механично с ножица, а се оформя чрез накъсване или чрез влажно скъсване, така че краищата ѝ да се слеят естествено с повърхността на оригиналния лист. Фини влакънца, отделени при накъсването, се притискат внимателно към основата, докато се слеят с влажната повърхност. За осигуряване на здравина и устойчивост, възстановяването на разкъсванията задължително се извършва от двете страни на листа.

Фиг. 1. Реставрация на документ
чрез съединяване на разкъсани части
„Тефтерчето на Левски“ (личен архив)

Когато реставрацията се извършва върху книга, чийто книжен блок не е разподвързан на отделни листове, е необходимо да се предприемат допълнителни мерки с цел предотвратяване на слепването между страниците по време на възстановителните процедури. За тази цел в зоната на повреда се поставят тънки полимерни подложки от полиетилен, които изолират съседните листове и позволяват обработката да се извърши локално, без риск за останалата част от книгата.

През последните години нараства използването на вакуумния клин – специализирано устройство, което осигурява по-голяма точност при намеса. Чрез него консерваторът може да извършва реставрацията по строго дефинирана зона, без да нарушава физическата структура и кодиологичната цялост на изданието. Това е особено ценно при работа с редки и ценни ръкописни или старопечатни книги, при които всеки елемент от оригиналната изработка има значение.

След като се извърши реставрацията и използваните материали изсъхнат напълно, всяка обработена страница се изолира от останалите чрез подлагане на специална защитна хартия, с цел да се избегне повторно слепване или механично увреждане. Накрая цялото книжно тяло се поставя под лека преса, като от двете страни се поставят стабилизиращи картони, за да се гарантира равномерно притискане и стабилност на цялата структура по време на изсъхването.

2. Класическа реставрация на документ, разкъсан на отделни фрагменти

Подготвените предварително фрагменти на повредения документ – почистени и стабилизирани – се разполагат внимателно върху реставрационната повърхност. Сглобяването трябва да бъде извършено с изключителна прецизност, така че отделните линии, текстови редове или части от изображението да съвпадат напълно. Всеки отделен елемент се прикрепя към съседния чрез тънки ленти японска хартия с приблизителна ширина от 5 мм.

След първоначалното съединяване на компонентите се извършва щателна проверка на цялостния изглед. При констатиране отклонения в съвпадането на текст или линии – независимо дали от едната или от двете страни на листа – се нанасят необходимите корекции. След това се преминава към по-здравосъединяване на

фрагментите – първо от едната страна, а след изсъхване на използвания реставрационен материал – и от обратната страна на листа.

Фиг. 2. Реставрация на документ, състоящ се от отделни фрагменти
LiLab – УниБИТ

3. Класически способ на реставрация чрез дублиране на писмени документи

Този вид реставрационна намеса цели трайно стабилизиране на оригиналния документ чрез поставяне на допълнителна опорна основа върху съществуващия хартиен носител. За да бъде процедурата успешна, задължително се отчита състоянието на обекта – неговата поръзност, еластичност, степен на износване, както и взаимодействието с използваните материали и приложимата техника. Възможни нежелани ефекти включват разтичане или промяна в пигментите, неравномерно опъване, разкъсвания или нарушаване на визуалния облик на документа.

Ключова стъпка в подготовката за дублаж е изборът на подходяща хартия, която трябва да има текстура и влакнест състав, съвместими с оригинала. Често се предпочита японска хартия от кози влакна поради прозрачността ѝ, дължината и здравината на влакната, гъвкавостта и добрата абсорбция. Освен това се избира и подходящ адхезив – обикновено това са водоразтворими синтетични лепила, най-често производни на целулозата. Метилцелулозата е сред най-често използваните, благодарение на нейната лесна разтворимост във вода, добра биологична устойчивост, ниска токсичност и стабилно неутрално рН.

Прилага се дублиране в случаите, когато оригиналната хартия е крехка, чуплива, силно пожълтяла, окислена или разпрашена – т.е. изгубила е своите физико-механични свойства. За тази цел се използва фина японска реставрационна хартия с подходяща дебелина, структура и посока на влакната. Тя трябва да бъде с размер, по-голям от този на документа.

Самият дублаж може да бъде извършен по различни начини – чрез нанасяне на лепилото върху гърба на оригинала или директно върху японската хартия. Последната се овлажнява, поставя се внимателно върху документа, притиска се

с четка или тампон за изглаждане и се фиксира на страната без текст. При необходимост може да се обработят и двете страни на листа. Когато върху гърба има текст, се изрязват т.нар. „прозорци“ в японската хартия, които позволяват четливост на съдържанието.

Фиг. 3. Реставрация на ценен документ чрез дублиране
LiLab – УниБИТ

За особено чувствителни документи, които не търпят контакт с влага, се използват алтернативни материали – например термопластичен поливинилацетат (PVAC). Той има доказани качества при стареене, лесно се прилага и осигурява необходимата стабилност. При използването му новата опора се прикрепя чрез топлинно нагнетяване. Методът гарантира обратимост на интервенцията, тъй като адхезивът слепва повърхностно, без да прониква дълбоко във влакната на хартията.

4. Класическа реставрационна техника чрез разцепване на хартиен документ

Когато документът съдържа текст и от двете си страни, прилагането на методи като дублиране не е възможно, тъй като те могат да покрият или замъглят съдържанието. В такива случаи се използва специфичната техника на разцепване на хартията – реставрационен подход, въведен още през 1870 г. и оценяван високо и до днес заради своята способност да стабилизира тежко увредени документи, без да се нарушава четливостта им.

Същността на метода се състои във внимателното разделяне на оригиналния лист на два тънки слоя – лице и гръб. Между тези два слоя се вмъква допълнителна хартиена основа, която служи като вътрешна опора. След това двата оригинални слоя се съединяват отново върху тази междинна подложка. По този начин документът запазва визуалната и текстовата си цялост от двете страни, като същевременно се укрепва физически.

Реализирането на тази техника изисква висока степен на професионализъм, тъй като работата се извършва в дълбочина, в структурата на хартията. Необходимо са значителна подготовка, опит и прецизност от страна на реставратора, за да се гарантира, че всеки детайл от повредения документ може да бъде възстановен максимално близо до първоначалното му състояние. Процедурата използва специализирани лепила, които се нанасят само върху повърхностните слоеве, без да проникват в сърцевината на хартията. Това минимизира риска от допълнителни увреждания и допринася за възстановяването на еластичността на материала, както и за забавяне на процесите на стареене и окисляване. Методът е ценен, но и трудоемък – изисква се ръчна обработка, продължителна работа и не е икономически ефективен за масова реставрация на големи количества архивен материал. Въпреки това той се предпочита при особено ценни или деликатни документи, където е важно пълното запазване на оригиналните елементи – печати, цветове, мастила и структура на влакната. Увеличаването на дебелината на листа след разцепване и вътрешно укрепване е минимално и по-малко забележимо в сравнение с други техники като ламиниране с японска хартия или синтетични филми.

В Германия е разработена иновативна поточна технология, пригодена за индивидуална обработка на документи. В нея се включват и съпътстващи етапи като водна обработка, дезинфекция и деацидификация, а самото разцепване се извършва механизирано за броени секунди. Липсващите зони на документа се попълват автоматично преди финалното укрепване и събиране на двете части. Успехът на тази система се дължи на интегрирания подход, който комбинира няколко важни консервационно-реставрационни стъпки в единен процес.

5. Класическа реставрация на липсващи участъци от писмен документ

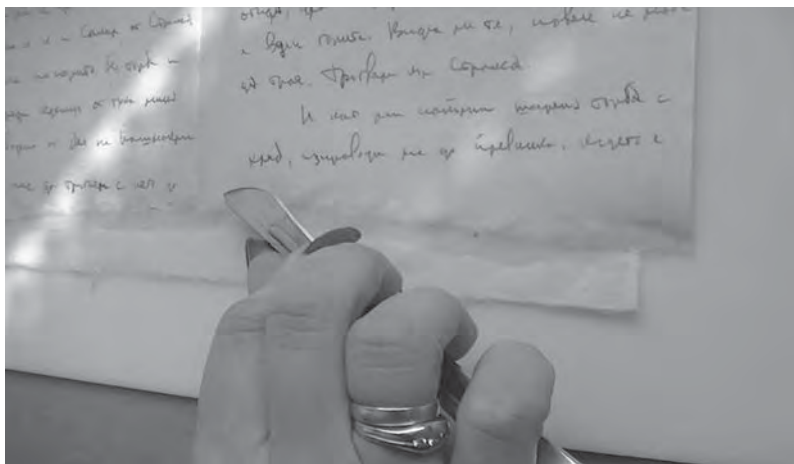
При възстановяване на липсващи фрагменти от писмени документи се използва специално подбрана реставрационна хартия, съобразена по дебелина, структура и нюанс с оригинала. Препоръчително е цветът на новата хартия да бъде леко по-светъл от този на оригиналния лист, за да се отличава при последващи изследвания, но без да нарушава визуалната цялост.

Повреденият документ се разполага върху реставрационната маса и се навлажнява внимателно, така че всички гънки и деформации да бъдат изгладени. При необходимост се извършва съединяване на съществуващи разкъсвания. След това се преминава към попълване на липсващите зони чрез добавяне на фрагменти от реставрационна хартия. За целта тя се позиционира върху мястото на липсата и се очертава по контур с помощта на скалпел. Краищата се моделират прецизно чрез ръчно накъсване, за да се избегнат резки линии на преход. Нанасянето на лепи-

ло се извършва с тънка четка директно върху повредения участък на оригинала, след което новият хартиен фрагмент се апликира внимателно. Спазват се няколко основни принципа: добавеният материал не трябва да се отличава по релеф, да не създава остри ръбове спрямо оригиналната повърхност и е допустимо леко застъпване – до около 2 мм. – без да се засяга текстовата част. Попълването се прави равномерно от двете страни на документа, като се избягва задържане на въздух или прекомерно количество лепило.

След завършване на реставрационните действия, документът се поставя между защитни листове и под преса или тежест, с цел окончателно изравняване и фиксиране. В случаите, когато възстановените участъци попадат в празните бели полета, те се изрязват така, че да съответстват на оригиналния формат на листа.

При реставрация на книги или ръкописи, когато липсват вътрешните полета, предназначени за подвързия, тези участъци се възстановяват с допълнение от минимум 2 см. След това се прегъват по линията на бъдещото зашиване, така че да се възстанови функционалността на документа при повторно подвързване.

Фиг. 4. Реставрация на липсващи части от лист на ръкописа „Време разделно“
LiLab – УниБИТ

6. Класическа реставрация на липсващи ъгли при документи

Този реставрационен метод се прилага при силно увредени и износени ъгли на документи, които често са замърсени, изтъняли, подгънати или разкъсани. Процедурата включва както механично, така и химическо почистване, последвано от запълване на липсващите участъци. Особено важно е внимателното подбиране на реставрационната хартия по отношение на дебелината ѝ, тъй като използването на по-дебела хартия в сравнение с оригиналната може да доведе до натрупване на слоеве и изкривяване на документа, особено ако става въпрос за книга.

Фиг. 5. Реставрация на липсващи ъгли
„LiLab – УниБИТ“

Въпреки напредъка в техниките и материалите, все още съществуват сериозни предизвикателства, свързани с необходимостта от разработване на универсални и ефективни методи за консервация и реставрация на различни видове писмени документи. Особено актуален остава въпросът за защита срещу нововъзникващи рискове като климатичните промени и човешката небрежност. Затова е важно да продължим да усъвършенстваме реставрационните подходи и да засилим международното сътрудничество в тази област, за да гарантираме дълготрайното и сигурно съхранение на това безценно културно наследство. Консервацията и реставрацията на писмените документи не са само грижа за миналото, но и инвестиция в бъдещето на човечеството. Те представляват не само опазване на знанието и културните ценности, но и израз на нашата отговорност към историята и заобикалящия ни свят.

References

- BONNRDOT, A. *Essai sur la restauration des anciennes estampes et des livres rares, ou Traité sur les meilleurs procédés pour blanchir, détacher, décolorier et conserver les gravures, dessins et livres*. Paris: Chez l'auteur, 1846.
- DANIELS, V. *The History and Development of Conservation of Cultural Heritage*. 2012.
- PETERSON, R. *Preservation and Conservation for Libraries and Archives*. American Library Association. 1998.
- ODDY, A. *Restoration: Is it Acceptable?* The British Museum Press. 1992.
- CAPLE, C. *Conservation Skills: Judgement, Method and Decision Making*. Routledge. 2000.
- ENCoRE. *Clarification of Conservation*. In: *Restoration Education at University level or Recognised Equivalent, ENCoRE 3rd General Assembly 19-22 June 2001*, Munich, Germany, 2001.
- LARSEN, R. *Conservation-Restoration Education in the light of the European Qualification Framework for Life Long Learning*. In: *Journal of Conservation-Restoration Education*, 2008.

Classical Book Restoration

Abstract: *The article examines in detail and very professionally (with many examples included) how the process of classical book restoration proceeds in laboratory conditions: by joining torn parts, by restoring individual fragments, by duplicating, by splitting, adding missing parts and missing corners.*

Keywords: *restoration, book, sheets, fragments, technology*

ISKRA TSVETANSKA

UNIVERSITY OF LIBRARY STUDIES AND INFORMATION TECHNOLOGIES

119, TSARIGRADSKO SHOSE

SOFIA, BULGARIA

E-MAIL: i.cvetanska@unibit.bg

Правни аспекти при идентификация на редки и ценни документи

ХРИСТИНА ДИНЕВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме: Статията представя правните аспекти, свързани с подходите при идентификация на редки и ценни документи. Познаването и прилагането на законовата рамка обосновава етапите и методите за определяне на тяхното културно-историческо и научно значение. Прилагането на комплексния подход при идентификацията на документи подпомага прилагането на единна методология при систематичното идентифициране и опазване на културното наследство. Паралелно с анализа, включващ оценка на физическото състояние, на историческата значимост и влиянието на изданията върху културната и историческа памет, дейностите се изпълняват съобразно правната и нормативна рамка, регулираща процеса на идентификация. Във фокуса на този процес са действащите национални и международни закони, конвенции и директиви, които регулират подходите за опазване на ценните документални издания.

Ключови думи: документални източници, идентификация, културно наследство, нормативна уредба

Въведение

Управлението и достъпът до културното наследство на всяка нация е в пряка зависимост от законодателните документи на международно и национално ниво. Законодателството на ЕС предлага важни инструменти и насоки, които са от съществено значение при идентификацията на редки и ценни документи. Приложението на тези и други актове в националното законодателство осигурява правната рамка за цифровизация, достъп и повторно използване на документалните ресурси, което е ключово за тяхното опазване и популяризиране. Регулирането на инструментариума за управление на правата, достъпа и опазването на културното наследство е фактор за включване на редки и ценни издания в дигиталната и публичната сфера.

През последните години, успоредно с разширяването на политическата и икономическата интеграция, се развива и разбирането за документалното наследство, неговия обхват и съдържание. Критериите за автентичност, както и методите за неговото опазване, съхранение, използване и управление, също претърпяват съществени промени¹.

Процесът на идентификация на разнородни редки и ценни издания представлява специфичен аспект от по-широката концепция за оценка на информационни

ресурси. Той включва поредица от етапи, за определяне на значението и стойността им в контекста на културното наследство. Основните елементи включват:

- *Събиране на информация:* Основен компонент е систематичното проучване на наличната информация чрез библиотечни каталози, архиви, бази данни и други ресурси, като фокусът е върху онези, които отговарят на вече определените критерии за стойност;
- *Оценка на цикъла на публикации:* Важен аспект е анализът на периодичността на изданията, тъй като той може да покаже тяхната устойчивост и дълготрайност;
- *Архивиране и документиране:* Идентификацията включва събиране, архивиране и документиране на информация за документалните източници. Този етап включва създаването на дигитални или физически архиви, които да съхраняват ресурсите с подходящите метаданни;
- *Използване на технологии:* В процеса се използват съвременни технологии за разпознаване на текст и обекти и автоматизация чрез машинно обучение, което улеснява обработката на големи обеми информация;
- *Експертни оценки:* Идентификацията на изданията често изисква експертна оценка, особено когато става въпрос за литературни, исторически или научни аспекти. Специалисти в съответните области трябва да бъдат включени за потвърждение на стойността на дадено издание. Експертната оценка от специалисти в областта на библиотекознанието, културното наследство и историята може да играе ключова роля в идентификацията;
- *Изследвания и анализи:* Процесът може да включва оценка на техните влияния върху обществото, значението им в контекста на конкретни периоди и теми;
- *Обществено взаимодействие:* Идентификацията не рядко включва взаимодействие между образователни и културни институции, библиотеки, музеи и общността като цяло. Този аспект подчертава значението на обединяването на експертни знания с общественото мнение и осигурява по-широка подкрепа и разбиране за стойността на тези издания;
- *Управление на ресурсите:* Изисква планиране на дейности за запазване, реставрация, дигитализация и дългосрочно съхранение;
- *Оценка на физическата съхраненост и достъпност:* Състоянието на физическите копия на изданията също подлежи на оценка, за да се прецени запазеността на материалите, от които са изработени – хартия, мастило, свързващи материали и др., както и тяхната достъпност за изследователи;
- *Прилагане на етични стандарти:* Задължение за спазване правата на авторите, рецензиране на съдържанието и зачитане на чувствителната информация, особено когато става въпрос за разкриване на информация и запазване на културно наследство.
- *Популяризация и достъпност:* Документалните източници трябва да бъдат популяризирани и правилно представени пред публиката, така се осигурява лесен достъп до тях и същевременно ги направи видими за обществеността и изследователите;

- *Образователна стойност*: Един от аспектите на процеса е свързан с оценката на образователната стойност на документалните източници и значението им за научните изследвания, което подчертава тяхната съвременна роля;

Методите на идентификация и експертиза зависят от характера и свойствата на обектите, и са обосновани от опита на минали експертни задачи².

От своя страна правната и нормативната уредби, свързани с процеса по идентификация на книжовните и документалните източници като част от книжовното наследство, включват разнообразни компоненти. Важно е да се отбележи, че правната уредба може да варира от държава до държава, включително и във вътрешните ѝ подразделения като области и общини. Въпросите на авторското право, запазването на културното наследство, свободният достъп и защитата на личните данни са само някои от общите компоненти.

Националните закони осигуряват правна рамка за идентификация, опазване и достъп до различни по вид документални източници. Основните нормативни актове включват:

Законът за културното наследство (ЗКН) установява правилата за идентификация и опазване на движими културни ценности. Той изрично определя културното наследство, като включва документалното наследство и книжовните и литературни ценности, сред които са редки и ценни издания, които имат значима научна, културна или историческа стойност (Чл.6;т.10,13). Според закона опазването на културното наследство представлява системен процес, включващ издирване, изучаване, идентификация, документиране, регистрация, консервация, реставрация и адаптация. Изпълнението на разпоредбите му се осъществява чрез регулаторни органи и институции като Министерството на културата, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Националния исторически музей и др., които имат за цел да идентифицират, регистрират и съхраняват ценни документални източници.

Законът за закрила и развитие на културата (ЗЗРК) пряко кореспондира със (ЗКН) и определя основните принципи и приоритети на националната културна политика, културните организации и органите за закрила на културата, както и начините на подпомагане и финансиране на културната дейност.

Както беше споменато по-горе, **Законът за културното наследство** предоставя важна правна рамка за идентификацията, опазването и дигитализацията на редки и ценни издания. Ключовите части от закона, които се отнасят до движими културни ценности, управление и контрол на културното наследство, както и дигитализацията, са от съществено значение за този процес.

Наредба № 1 от 16 февруари 2021 г. регламентира процесите по идентифициране на движими културни ценности и процедурите за създаване и поддържане на регистри за тях.

Общата нормативна рамка за идентификация на движимите културни ценности включва процедури за оценка на такива обекти в различни музеи – национални, регионални, общински и частни, както и в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Лицензирани търговци на културни обекти също извършват идентификационни процедури в съответствие с правните изисквания.

Министерството на културата е отговорно за съставянето и поддържането на централен регистър на движимите културни ценности със статут „национално богатство“, а музеи и Националната библиотека поддържат собствени регистри и предоставят данни.

Законът за авторското право и сродните права (ЗАПСП) гарантира защитата на автори и издатели, на литературни, художествени и научни произведения. Измененията от 2023 г. обхващат сборници, бази данни и документални източници, осигурявайки баланс между достъпа и правата на създателите.

Идентификацията на редки и ценни документи е процес, който изисква експертиза в областта на библиографията, архивистиката и историята на книгата. Законът за авторското право осигурява рамка, която поддържа този процес, като гарантира, че авторите и издателите на тези издания са защитени и техните права се спазват.

Законът за обществените библиотеки определя библиотеките като важни образователни, информационни и културни институции, които събират, обработват, организират, съхраняват и предоставят за обществено ползване разнообразни печатни и други произведения и информация, включително материали от книжовното и литературното културно наследство. Националната библиотека изпълнява важни функции, включително идентификацията на културни ценности, като книжовни и архивно-документални материали, и реставрацията и консервацията на стари и ценни документи и издания.

Законът за националния архивен фонд (ЗНАФ) регулира съхранението, експертизата, управлението и достъпа до архивни документи от историческо и културно значение. Въпреки че законът не специфицира изрично процеса на идентификация на специфични редките и ценни издания, той има отношение и към съхранението на такива документални материали и приложение в този контекст.

Законът за достъп до обществена информация в България (ЗДОИ) е ключов нормативен акт, който регламентира правото на гражданите да получават информация от държавните органи и организации. Важна е формулировката какво точно се разбира под „обществена информация“ и как се позиционират документалните източници. Определени са критериите за това каква информация се счита за обществено достъпна и как тя може да бъде предоставена на гражданите. Редките и ценни документални източници се считат за част от обществената информация, процесът на тяхната идентификация и предоставяне може да бъде регулиран от тази разпоредба.

Що се отнася до законодателството, касаещо дигитализацията и онлайн достъпа, законът регулира процесите на дигитализация на културното наследство, предоставянето на онлайн достъп до документите и управлението на цифровите архиви. Тези мерки са насочени към разкриването и популяризирането на културната и научната стойност на културните ценности пред обществото, като се гарантира запазването и защитата на тяхната цялост и състояние.

Информационните потоци структурират и формират нов тип култура, която в голяма степен не е подчинена на национално регулиране. Както отбелязва Мануел

Кастелс: „В това ново информационно общество съществува реална опасност от изолация, маргинализация и повишаване на риска държави и народи да се окажат излишни, ако те бъдат изключени от информационните мрежи поради различни причини“³.

Етичните принципи, политики и стандарти за работа с редките и ценни документални източници се основават на сходни принципи като тези за работа с ценни информационни източници, но включват и някои специфични аспекти, свързани с уникалността и редкостта на материалите, и с отношение към етичното поведение при достъп, използване, съхранение и разпространение на такива издания. Тъй като тези издания обикновено имат особено висока стойност, е важно да се гарантира тяхната правилна обработка и зачитане на авторските права.

Законодателството за защита на личните данни се фокусира върху обработката и предоставянето на данни, съгласно законите за защита на личните данни. В конкретния случай, въвеждане на правила, които гарантират защита на личните данни при обработка, и съхранение на документалните източници.

Законът за защита на личните данни (ЗЗЛД) е важен правен инструмент, който регулира обработката на лични данни и защитата на личната неприкосновеност на гражданите. Въпреки че този закон не е пряко насочен към процеса на идентификация на редките и ценни документи, някои от разпоредбите могат да имат отношение към този процес. Важно е да се отбележи, че в случаите, когато личната информация е включена в редки или ценни документални източници, прилагането на закона може да бъде специфично. В процеса на идентификация на редките и ценни издания може да се изисква обработка на лични данни, например имена на автори или възможно лично идентифициращи данни, които са включени в изданията.

Международните споразумения, конвенции и директиви изискват съответствие с международни стандарти и адаптиране на националната законодателна рамка към международните конвенции, директиви и споразумения за запазване на културното наследство и свободния достъп до информация. Политиката за съхранение на културното наследство е свързана с множество стратегически документи както на национално, така и на международно равнище. През последните години темата за опазването на културното наследство привлича вниманието на все по-широки обществени кръгове. Юридическите и физическите аспекти на защитата на културните ценности стават все по-важен обществен въпрос и предизвикват нарастваща чувствителност в обществото.

Някои от стратегически важните документи включват:

Бернска конвенция за закрила на литературните и художествени произведения: Ратифицирана с Указ № 1389 на Държавния съвет от 29.06.1974 г. – ДВ, бр. 53 от 6.07.1974 г., Парижката редакция на Конвенцията. Измененията на Парижкия акт са ратифицирани с Указ № 1887 на Държавния съвет от 18.09.1980 г. – ДВ, бр. 76 от 30.09.1980 г. Въпреки че конвенцията не е специално насочена към идентификацията на специфични документални източници, като например периодичните издания, някои от нейните разпоредби могат да имат значение за този процес.

Конвенция за международния обмен на издания (КМОИ): приета от генералната конференция на ЮНЕСКО на десетата ѝ сесия в Париж, на 3 декември 1958 г., Обн. ДВ. бр.6 от 22 Януари 1963 г. Независимо че (КМОИ) не е специално насочена към идентификацията на определени редките и ценни издания, някои от разпоредбите и цели на конвенцията могат да бъдат свързани с този процес. Важно е да се отбележи, че конвенцията по-скоро определя рамките за международния обмен на издания, но от своя страна това подпомага идентификацията и включването на редки издания в глобални библиотеки и архиви.

Европейска културна конвенция: В контекста на България, функционирането на конвенцията създава рамка за сътрудничество в областта на културното наследство, включително идентификацията, опазването и насърчаването на културното разнообразие. Въпреки че конвенцията не е специфично насочена към отделни специфични издания, нейните принципи и разпоредби могат да бъдат приложени и върху тях. Въпросите, свързани с идентификацията и опазването на тези издания, обикновено се вписват в по-широкия контекст на опазването на културното наследство и насърчаването на културното разнообразие.

Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване: За Конвенцията културното многообразие се проявява не само в различните форми, чрез които се изразява, обогатява и предава културното наследство на човечеството с помощта на разнообразните средства за културния изказ, но и в различните начини на художествено творчество, производство, разпространение, обмен и ползване на продуктите на културно изразяване, независимо от използваните способности и технологии.

Конвенция на ЮНЕСКО за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт: (1954 г., ратифицирана от РБ през 1956 г.). Съгласно настоящата Конвенция, за културни ценности се смятат, независимо от тяхното произхождение и притежател, ценностите, движими или недвижими, които имат голямо значение за културното наследство на всеки народ, и които в качеството си на такива представляват исторически или художествен интерес, произведения на изкуствата, ръкописи, книги и други предмети от художествено, историческо или археологическо значение, а също научни колекции или важни колекции от книги, архивни материали или репродукции на ценности, посочени по-горе.

Универсална конвенция за авторско право (УКАП): е международно споразумение, което определя основните принципи и правила за защита на авторското право в различните държави.

Като цяло, Универсалната конвенция за авторско право предоставя правната рамка, която улеснява идентификацията, защитата и обмена на редки и ценни издания на международно ниво. Тя е основа за защита на авторското право в страни с различни правни системи, като гарантира, че тези ценни културни и исторически ресурси са защитени и достъпни, че те могат да бъдат използвани и споделяни по легитимен начин в международен контекст.

България е страна по Бернската конвенция, която е свързана с Универсалната конвенция за авторско право. Законодателството за авторските права в България е в съответствие с международните стандарти. Основният закон, който регулира

авторските права в България, е Законът за авторското право и сродните му права (ЗАПСП). Чрез този закон България интегрира международните норми и принципи, определени от УКАП, и осигурява защита на авторските права върху различни видове редки и ценни издания.

Рамкова Конвенция на Съвета на Европа за значението на културното наследство за обществото: (Фаро, 27 октомври 2005 г.) - документ, който оказва влияние върху начина, по който културното наследство се разбира и опазва в контекста на съвременното общество. Конвенцията акцентира на значението на културното наследство не само като материални обекти, но и като част от социалната и културната идентичност на общностите. Тя подчертава, че културното наследство има значение за общественото благополучие и социалната свързаност. Важен принцип на Конвенцията е насърчаването на участието на общностите в процесите по идентификация, опазване и управление на културното наследство. Тя подчертава, че културното наследство трябва да бъде достъпно и да служи на нуждите и интересите на обществото.

Следвайки принципа на участие, Конвенцията подкрепя включването на местните общности и експерти в процеса на идентификация на културното наследство (респективно на редките и ценни издания, като част от това наследство). Това може да подобри точността и ефективността на идентификационните усилия, като осигури по-пълна картина на стойността и значението на тези издания за конкретни общности.

Като част от подхода на Конвенцията, идентификацията на редките и ценни издания може да се обогати, като се вземе предвид не само физическото състояние на изданията, но и техния принос към културната идентичност и социалната история. Това може да включва оценка на съдържанието на изданията, тяхното влияние върху обществото и тяхната роля в съхраняването на културната памет. Подчертана е важността на международното сътрудничество и обмен на опит, което може да бъде полезно при разработването на стратегии и методи за идентификация и опазване на културното наследство и редките издания, като част от него.

В България, Конвенцията от Фаро може да предостави рамка за преразглеждане и актуализиране на законодателството, свързано с опазването и идентификацията на културното наследство. Могат да бъдат разработени нови политики и програми, които включват принципите на Конвенцията и акцентират на важността на определени редки и ценни издания за националното културно наследство. Принципите на документа могат да се използват за повишаване на обществената осведоменост и образованост относно значението на редките и ценни ръкописни и печатни издания, както и за насърчаване на тяхното съхранение и достъпност.

Маракешки договор за улесняване на достъпа до публикувани произведения за слепи хора, лица с нарушено зрение или с други увреждания, които не позволяват четенето на печатни материали: приет през 2013 г. (подписан от името на ЕС на 30 април 2014 г., влязъл в сила на 30 септември 2016 г.)

Договорът е част от системата на Световната организация за интелектуална собственост (СОИС) и цели да улесни достъпа до публикувани произведения за лица с различни форми на увреждания. Той има важно значение при идентификацията

на редки и ценни издания, като осигурява правната рамка за създаване на достъпни формати и адаптиране на съдържание за хора с увреждания. В българското законодателство спазването на изискванията на договора подпомага разширяването на достъпа до културно и историческо наследство и осигурява равен достъп до информация, което е от съществено значение за социалната интеграция и образователното развитие на всички граждани. В България изпълнението на договора може да подобри достъпа до разнородни ценни издания и да подкрепи усилията на библиотеки и архиви за предоставяне на достъпно съдържание на всички потребители.

При идентификацията на книжовното и документално наследство в България няколко ключови законодателни акта на Европейския съюз (ЕС), свързани с него, играят значима роля. Те предоставят рамка за защита, съхранение, цифровизация и достъп до културни ресурси. Някои от основните актове и тяхното приложение включват:

Директива 2012/28/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 г. относно някои разрешени начини на използване на осиротели произведения – текст от значение за ЕИП. Директивата се фокусира върху изключения и ограничения на авторските права за определени типове използване на произведения, включително в контекста на културните институции. Тя позволява библиотеките, архивите и музеите да използват произведения от културното наследство за съхранение и предоставяне на достъп, в това число редки и ценни периодични издания. Примерно, тя може да улесни дигитализацията на такива издания и техния достъп за научни и образователни цели;

Директива 2006/115/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 12 декември 2006 г. за правото на отдаване под наем и в заем, както и за някои права, свързани с авторското право в областта на интелектуалната собственост. Директивата урежда правата на наемане и отдаване под наем на произведения, както и правата на авторите и притежателите на права. Когато става въпрос за редки и ценни различни по вид издания, директивата е важна за регулиране на правата, свързани с физическото наемане или заеми на тези издания, включително и как те могат да бъдат управлявани от библиотеките и архивите;

Директива за аудиовизуални медийни услуги (Директива 2010/13/ЕС) – в сила от 05.05.2010 г. Въпреки че Директивата за аудиовизуални медийни услуги не е директно насочена към печатни или текстови издания, тя оказва влияние върху тях чрез регулиране на цифровите медийни услуги и насърчаване на културното многообразие. Това има значение за идентификацията, дигитализацията и съхранението на тези ценни издания в съвременния медиен контекст на информационната среда;

Директива 2013/37/ЕС на европейския парламент и на съвета от 26 юни 2013 г. за изменение на директива 2003/98/ЕО относно повторната употреба на информацията в обществения сектор. Тази директива улеснява повторното използване на информация от публичния сектор и насърчава достъпа до публично достъпни документи. Относно приложението в България: директивата насърчава публичните институции, включително библиотеки и архиви, да предоставят

достъп до своите колекции, като включва повторно използване и достъп до цифровизирани версии или информация за тях на широката публика;

Директива (ЕС) 2019/790 на Европейския парламент и на Съвета от 17 април 2019 г. относно авторското право и сродните му права в цифровия единен пазар и за изменение на директиви 96/9/ЕО и 2001/29/ЕО. Директивата регулира авторските права и сродните права в цифровата среда, осигурявайки правила за защита на правата на авторите и притежателите на права при цифровизация и онлайн разпространение на произведения. Тя позволява създаването на цифрови копия на произведения за библиотеки и архиви, включително редки и ценни издания. В България библиотеките и архивите могат да използват тази директива за цифровизация на произведения, които са част от техните колекции, при спазване на условията, посочени в директивата, включително и за предоставяне на достъп само на определени категории потребители и за конкретни цели. Директивата също така предоставя изключения от авторските права за достъп до тези цифровизирани произведения от хора с увреждания, което може да се приложи при предоставянето на достъп до редки книжовни и документални артефакти.

Заклучение

Познаването и правилно прилагане на законовите разпоредби е основа за законовата сигурност и регулация на процеса по идентификация и съхранение на книжовното и документално наследство. Чрез тях се гарантира съхраняването на културната памет и се осигуряват възможности за бъдещи изследвания и популяризиране на тези ценности.

Бележки

¹ АЛЕКСАНДРОВА, К., ЦВЕТАНСКА, И. Опазване на документалното наследство в институциите на паметта. В: *Библиотека*, 2017, бр. 4, с. 27-31. ISSN: 0861-847X

² ИВАНОВ, Д. *Въведение в експертизата на културни ценности : курс лекции и упражнения за магистри*. София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2021, с.13.

³ КАСТЕЛС, М. *Възходът на мрежовото общество*. София: Изд. ЛиК, 2004, с. 82.

Литература

Закон за културното наследство в сила от 10.04.2009 г. Обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г. В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2135623662>

Закон за закрила и развитие на културата Обн. ДВ. бр.50 от 1 Юни 1999г. (изм. и доп. ДВ. бр.16 от 23 Февруари 2024г., изм. ДВ. бр.70 от 20 Август 2024г.). В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2134664704>

Закон за културното наследство в сила от 10.04.2009 г. Обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г. В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2135623662>

Наредба № 1 от 16 февруари 2021 г. за реда за извършване на идентификация на движимите културни ценности и за водене на регистри на движимите културни ценности. Издадена от министъра на културата. Обн. ДВ. бр.17 от 26 Февруари 2021г. В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2137210192>

Закон за авторското право и сродните му права. В сила от 01.08.1993 г. Отразена деноминацията от 05.07.1999 г., изм. ДВ. бр.70 от 20 Август 2024г. В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/laws/ldoc/2133094401>

Закон за обществените библиотеки. В сила от 06.07.2009 г., изм. и доп. ДВ. бр.56 от 30 Юни 2023г. В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135636021>

Закон за националния архивен фонд. В сила от 13.07.2007 г. Обн. ДВ. бр.57 от 13 Юли 2007г., изм. ДВ. бр.15 от 22 Февруари 2022г. В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135557636>

Закон за достъп до обществена информация. Обн. ДВ. бр.55 от 7 Юли 2000г., изм. и доп. ДВ. бр.82 от 29 Септември 2023г. В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/laws/ldoc/2134929408>

Закон за културното наследство в сила от 10.04.2009 г. Обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г. В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2135623662>

Закон за защита на личните данни. В сила от 01.01.2002 г. Обн. ДВ. бр.1 от 4 Януари 2002г., изм. ДВ. бр.84 от 6 Октомври 2023г., изм. ДВ. бр.70 от 20 Август 2024г. В: Lex.bg: Български правен портал. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135426048>

Министерство на културата. Проекти на нормативни актове – 2018-2019 г., Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 г. Проект. |онлайн; София: М-во на културата, 2019. Онлайн ресурс. Достъпно на: <https://mc.government.bg/page.php?p=141&s=397&sp=641&t=704&z=0>

Бернска конвенция за закрила на литературните и художествените произведения. В: Официален вестник на Европейския съюз. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A22000A0411%2801%29>

Конвенция за международния обмен на издания, приета от Генералната конференция на ЮНЕСКО на десетата й сесия в Париж на 3 декември 1958 г. Обн. ДВ. бр.6 от 22 Януари 1963г. В: Ciela.net: Справочен правен софтуер. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/-22278655/issue/3544/konventsia-za-mezhdunarodniya-obmen-na-izdaniya-prieta-ot-generalnata-konferentsiya-na-yunesko-na-desetata-y-sesiya-v-parizh-na-3-dekemvri-1958-g>

Европейска културна конвенция, ратифицирана със закон, приет от Великото народно събрание на 14 август 1991 г. - ДВ, бр. 70 от 1991 г., в сила за България от 2 септември 1991 г. В: Официален уебсайт на Министерство на културата на Република България. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://mc.government.bg/page.php?p=141&s=147&sp=0&t=0&z=0>

Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване (ратифицирана със закон, приет от 40-то Народно събрание на 22 ноември 2006 г. - ДВ, бр. 97 от 2006 г., в сила за Република България от 18 март 2007г.) В: Официален уебсайт на Министерство на културата на Република България. Онлайн

ресурс. Достъпен на: https://mc.government.bg/files/586_DiversityConvention-published-BG.pdf

Конвенция на ЮНЕСКО за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт (1954 г., ратифицирана от РБ през 1956 г.). В: Официален уебсайт на Министерство на културата на Република България. Онлайн ресурс. Достъпен на: https://mc.government.bg/images/docs/Microsoft%20Word%20-%20155_10.6.KONVENCIA_3.pdf

Универсалната конвенция за авторско право (УКАП), приета през 1952 г. в Женева и ревизирана през 1971 г. В: Официален уебсайт на Министерство на културата на Република България. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://mc.government.bg/images/docs/Microsoft%20Word%20-%20C1CEFC05.pdf>

Рамкова Конвенция на Съвета на Европа за значението на културното наследство за обществото (Фаро, 27 октомври 2005 г.). В: Официален уебсайт на Европейския съюз. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://culture.ec.europa.eu/bg/policies/international-cultural-relations>

Маракешки договор за улесняване на достъпа до публикувани произведения за слепи хора, лица с нарушено зрение или с други увреждания, които не позволяват четенето на печатни материали, приет през 2013 г. (подписан от името на ЕС на 30 април 2014 г., влязъл в сила на 30 септември 2016 г.) В: Официален вестник на Европейския съюз. Онлайн ресурс. Достъпен на: [https://eurlex.europa.eu/legalcontent/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0221\(01\)&from=ET](https://eurlex.europa.eu/legalcontent/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0221(01)&from=ET)

Директива 2012/28/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година относно някои разрешени начини на използване на осиротели произведения текст от значение за ЕИП. В: Официален уебсайт на Европейския съюз. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32012L0028>

Директива 2006/115/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 12 декември 2006 година за правото на отдаване под наем и в заем, както и за някои права, свързани с авторското право в областта на интелектуалната собственост (кодифицирана версия). В: Официален уебсайт на Европейския съюз. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/bg/ALL/?uri=CELEX:32006L0115>

Директива 2010/13/ЕС Директива за аудиовизуални медийни услуги (В сила от 05.05.2010 г.) В: Официален уебсайт на Европейския съюз. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/13/oj?locale=bg>

Директива 2013/37/ЕС на европейския парламент и на съвета от 26 юни 2013 година за изменение на директива 2003/98/ЕО относно повторната употреба на информацията в общественния сектор. В: Официален уебсайт на Европейския съюз. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0037>

Директива (ЕС) 2019/790 на Европейския парламент и на Съвета от 17 април 2019 година относно авторското право и сродните му права в цифровия единен пазар и за изменение на директиви 96/9/ЕО и 2001/29/ЕО. В: Официален уебсайт на Европейския съюз. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0790>

References

- Zakon za kulturnoto nasledstvo v sila ot 10.04.2009 g. Obn. DV. br.19 ot 13 Mart 2009g. V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2135623662>
- Zakon za zakrila i razvitie na kulturata Obn. DV. br.50 ot 1 Yuni 1999g. (izm. i dop. DV. br.16 ot 23 Fevruari 2024g., izm. DV. br.70 ot 20 Avgust 2024g.). V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2134664704>
- Zakon za kulturnoto nasledstvo v sila ot 10.04.2009 g. Obn. DV. br.19 ot 13 Mart 2009g. V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2135623662>
- Naredba № 1 ot 16 fevruari 2021 g. za reda za izvarshvane na identifikatsia na dvizhimite kulturni tsennosti i za vodene na registri na dvizhimite kulturni tsennosti. Izdadena ot ministara na kulturata. Obn. DV. br.17 ot 26 Fevruari 2021g. V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2137210192>
- Zakon za avtorskoto pravo i srodnite mu prava. V sila ot 01.08.1993 g. Otrazena denominatsiyata ot 05.07.1999 g., lizm. DV. br.70 ot 20 Avgust 2024g. V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/laws/ldoc/2133094401>
- Zakon za obshtestvenite biblioteki. V sila ot 06.07.2009 g., izm. i dop. DV. br.56 ot 30 Yuni 2023g. V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135636021>
- Zakon za natsionalnia arhiven fond. V sila ot 13.07.2007 g. Obn. DV. br.57 ot 13 Yuli 2007g., izm. DV. br.15 ot 22 Fevruari 2022g. V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135557636>
- Zakon za dostap do obshtestvena informatsia. Obn. DV. br.55 ot 7 Yuli 2000g., izm. i dop. DV. br.82 ot 29 Septemvri 2023g. V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/laws/ldoc/2134929408>
- Zakon za kulturnoto nasledstvo v sila ot 10.04.2009 g. Obn. DV. br.19 ot 13 Mart 2009g. V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2135623662>
- Zakon za zashtita na lichnite dannii. V sila ot 01.01.2002 g. Obn. DV. br.1 ot 4 Yanuari 2002g., izm. DV. br.84 ot 6 Oktomvri 2023g., izm. DV. br.70 ot 20 Avgust 2024g. V: Lex.bg: Balgarski praven portal. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135426048>
- Ministerstvo na kulturata. Proekti na normativni aktove – 2018-2019 g., Strategia za razvitie na balgarskata kultura 2019-2029 g. Proekt.|onlayn; Sofia: M-vo na kulturata, 2019. Onlayn resurs. Dostapno na: <https://mc.government.bg/page.php?p=141&s=397&sp=641&t=704&z=0>
- Bernska konventsia za zakrila na literaturnite i hudozhestvenite proizvedenia. V: Ofitsialen vestnik na Evropeyskia sayuz. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A22000A0411%2801%29>
- Konventsia za mezhdunarodnia obmen na izdania, prieta ot Generalnata konferentsia na YuNESKO na desetata ñ sesia v Parizh na 3 dekemvri 1958 g.Obn. DV. br.6 ot 22 Yanuari 1963g.V: Ciela.net: Spravochen praven softuer. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/-22278655/issue/3544/konventsia-za-mezhdunarodniya-obmen-na-izdaniya-prieta-ot-generalnata-konferentsiya-na-yunesko-na-desetata-y-sesiya-v-parizh-na-3-dekemvri-1958-g>
- Evropeyska kulturna konventsia, ratifitsirana sas zakon, priet ot Velikoto narodno sabranie na 14 avgust 1991 g. - DV, br. 70 ot 1991 g., v sila za Bulgaria ot 2 septemvri 1991 g. V: Ofitsialen

uebsayt na Ministerstvo na kulturata na Republika Bulgaria. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://mc.government.bg/page.php?p=141&s=147&sp=0&t=0&z=0>

Konventsia na YuNESKO za opazvane i nasarchavane na mnogoobrazieto ot formi na kulturno izrazyavane (ratifitsirana sas zakon, priet ot 40-to Narodno sabranie na 22 noemvri 2006 g. - DV, br. 97 ot 2006 g., v sila za Republika Bulgaria ot 18 mart 2007g.) V: Ofitsialen uebsayt na Ministerstvo na kulturata na Republika Bulgaria. Onlayn resurs. Dostapen na: https://mc.government.bg/files/586_DiversityConvention-published-BG.pdf

Konventsia na YuNESKO za zashtita na kulturnite tsennosti v sluchay na vaorazhen konflikt (1954 g., ratifitsirana ot RB prez 1956 g.). V: Ofitsialen uebsayt na Ministerstvo na kulturata na Republika Bulgaria. Onlayn resurs. Dostapen na: https://mc.government.bg/images/docs/Microsoft%20Word%20-%20155_10.6.KONVENCIA_3.pdf

Universalnata konventsia za avtorsko pravo (UKAP), prieta prez 1952 g. v Zheneva i revizirana prez 1971 g. V: Ofitsialen uebsayt na Ministerstvo na kulturata na Republika Bulgaria. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://mc.government.bg/images/docs/Microsoft%20Word%20-%20C1CEFC05.pdf>

Ramkova Konventsia na Saveta na Evropa za znachenieto na kulturnoto nasledstvo za obshtestvoto (Faro, 27 oktomvri 2005 g.) V: Ofitsialen uebsayt na Evropeyskia sayuz. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://culture.ec.europa.eu/bg/policies/international-cultural-relations>

Marakeshki dogovor za ulesnyavane na dostapa do publikuvani proizvedenia za slepi hora, litsa s narusheno zrenie ili s drugi uvrezhdania, koito ne pozvoluyavat cheteneto na pechatni materialii, priet prez 2013 g. (podpisan ot imeto na ES na 30 april 2014 g., vlyazal v sila na 30 septemvri 2016 g.) V: Ofitsialen vestnik na Evropeyskia sayuz. Onlayn resurs. Dostapen na: [https://eurlex.europa.eu/legalcontent/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0221\(01\)&from=ET](https://eurlex.europa.eu/legalcontent/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0221(01)&from=ET)

Direktiva 2012/28/ES na Evropeyskia parlament i na Saveta ot 25 oktomvri 2012 godina otnosno nyakoi razresheni nachini na izpolzvanie na osiroteli proizvedenia tekst ot znachenie za EIP. V: Ofitsialen uebsayt na Evropeyskia sayuz. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32012L0028>

Direktiva 2006/115/EO na Evropeyskia parlament i Saveta ot 12 dekemvri 2006 godina za pravoto na otдавane pod naem i v zaem, kakto i za nyakoi prava, svarzani s avtorskoto pravo v oblastta na intelektualnata sobstvenost (kodifitsirana versia). V: Ofitsialen uebsayt na Evropeyskia sayuz. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/bg/ALL/?uri=CELEX:32006L0115>

Direktiva 2010/13/ES Direktiva za audiovizualni mediyni uslugi (V sila ot 05.05.2010 g.) V: Ofitsialen uebsayt na Evropeyskia sayuz. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/13/oj?locale=bg>

Direktiva 2013/37/ES na evropeyskia parlament i na saveta ot 26 yuni 2013 godina za izmenenie na direktiva 2003/98/EO otnosno povtornata upotreba na informatsiyata v obshtestvenia sektor. V: Ofitsialen uebsayt na Evropeyskia sayuz. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0037>

Direktiva (ES) 2019/790 na Evropeyskia parlament i na Saveta ot 17 april 2019 godina otnosno avtorskoto pravo i srodnite mu prava v tsifrovia edinen pazar i za izmenenie na direktivi 96/9/EO i 2001/29/EO. V: Ofitsialen uebsayt na Evropeyskia sayuz. Onlayn resurs. Dostapen na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0790>

LEGAL ASPECTS METHODOLOGY IN IDENTIFICATION OF RARE AND VALUABLE DOCUMENTS

Abstract: *The article presents the legal aspects related to the approaches to identification of rare and valuable documents. Knowledge and application of the legal framework substantiates the stages and methods for determining their cultural, historical and scientific significance. The application of the complex approach to identification of periodicals supports the application of a unified methodology in the systematic identification and preservation of cultural heritage. In parallel with the analysis including an assessment of the physical condition, historical significance and the impact of the publications on the cultural and historical memory, the activities are carried out in accordance with the legal and regulatory framework regulating the identification process. The focus of this process is on the current national and international laws, conventions and directives that regulate approaches to the preservation of valuable documentary publications .*

Keywords: *documentary sources, identification, cultural heritage, legislation*

HRISTINA NEDYALKOVA DINEVA
NATIONAL LIBRARY "SAINTS CYRIL AND METHODIUS"
88, BLVD. "VASIL LEVSKI"
SOFIA, BULGARIA
E-MAIL: hdineva75@gmail.com

Проект „На гости за един час: Иновативни практики за презентиране на книжовно-документалното наследство на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

ВАЛЕНТИНА АКСЕНТИЕВА
БОЖИДАРА ИЛИЕВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св. св. Кирил и Методий“

През 2025 г. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ реализира проект „На гости за един час: Иновативни практики за презентиране на книжовно-документалното наследство на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ с цел да създаде нови механизми за насърчаване на четенето и повишаване на посещаемостта на потребители от всички възрастови групи.

Идеята бе да се разширят и надградят дейностите на Библиотеката за съхранението, онлайн и офлайн експонирането и презентирането на книжовно-документалното наследство чрез провеждане на ежемесечни образователни и информационни събития. В рамките на проекта се оптимизираха съществуващите канали на комуникация на експертите от институцията с различни публики чрез технологично обновление и въвеждане на нови технически средства и устройства за експониране и презентиране на книжовно-документалното наследство.

В рамките на единадесет събития: от януари до ноември 2025 г., пред различни аудитории и чуждестранни гости, бяха представени: Енинският апостол и Аргировият триод; първият препис на „История славянобългарска“, направен от Софроний Врачански; документи от фонд № 54 – Неофит Рилски, свързани със светлите християнски празници Благовещение и Събор на Архангел Гавраил; редки гръцки, португалски и български старопечатни книги, както и ръкописи от отдел „Ориенталски сбирки“, между които четвъртият запазен в света препис на съчинението „Географията на света“ на арабски език на Идриси, завършено през 1153 г., както и много други ценни издания. Сред тях имаше и емблематични документи от колекциите на „Музикални издания и звукозаписи“ и „Официални издания на Националната библиотека“.

Резултатите от изпълнението на проекта могат да се обобщят както следва:

- проведени 11 събития с над 200 участници от 13 държави и 3 континента за експониране и презентиране на книжовно-документалното наследство от фондовете на Националната библиотека (*участници от: България, Германия, Гърция, Италия, Китай, Латвия, Литва, Полша, Португалия, Румъния, САЩ, Словения и Франция*);

- запознаване с дейността на направление „Опазване на ръкописно-документално наследство“, както и с колекциите на отделите: „Български исторически архив“, „Ръкописи и старопечатни книги“, „Ориенталски сбирки“, „Специални колекции“ на Националната библиотека;
- информиране и образование на участниците относно спецификите на средата и времето на създаване на книжовно-документалното наследство, съхранявано в Националната библиотека и неговите европейски и световни проекти;
- разкриване на възможности фондовете на Националната библиотека да се използват за изследователски и образователни цели;
- образователните събития с ученици, водещи до развиване на редица важни умения – умения за аналитично и критично мислене, за разбиране на писмен текст, любопитство, творчество и др.

Проект
На гости за един час:
Иновативни практики за презентирание на
книжовно-документалното наследство
на Националната библиотека
„Св. св. Кирил и Методий“

Проектът е реализиран с финансовата подкрепа на Министерството на културата по програма „Технологично обновление, технологично оборудване и насърчаване на четенето, медийна и информационна грамотност в обществените библиотеки“

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

www.nationallibrary.bg

Представяме всички лектори от страна на НБКМ в събитията и единадесетте теми:

1. Проф. д-р Елисавета Мусакова представи подбрани писмени паметници от колекцията „Славянски ръкописи“ към направление „Опазване на ръкописно-документалното наследство“. За кратко – в оригинал – Сия Стоева – ръководител на отдел „Ръкописи и старопечатни книги“ представи първия препис на „История славянобългарска“, направен от Софроний Врачански през 1765 г.;
2. Габриела Ангелова, архивист в отдел „Ориенталски сбирки“, представи редки гръцки, португалски и български старопечатни книги пред участници от четири държави;

3. Доц. д-р Радослав Спасов, главен архивист в Български исторически архив, представи ценни исторически документи от фонд № 54 – Неофит Рилски, пред китайски студенти;

4. Доц. д-р Християн Атанасов, главен архивист на отдел „Ориенталски сбирки“, Севдийе Али и д-р Невена Граматикова – архивисти в същият отдел, представиха ръкописи и старопечатни книги от отдел „Ориенталски сбирки“ пред американски стипендианти и български възпитаници на „Фулбрайт“;

5. Виктория Рахилова, архивист към отдел „Ръкописи и старопечатни книги“, представи ръкописи и старопечатни книги, свързани с написването на „История славянобългарска“, нейните преписи и разпознаваемостта ѝ сред българите през XIX в.;

6. Д-р Яница Радева, редактор в Националната библиотека, представи живота и делото на литературния критик и историк Боян Пенев;

7. Виктория Рахилова, архивист към отдел „Ръкописи и старопечатни книги“, представи Интерактивна карта за книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в колекциите на Националната библиотека;

8. Виктория Рахилова, архивист към отдел „Ръкописи и старопечатни книги“ представи първото издание на „Рибния буквар“ пред третокласници от 25-то Основно училище „Петър Берон“;

9. Д-р Бояна Минчева, ръководител на направление „Опазване на ръкописно-документалното наследство“, представи няколко ценни и редки документа от фондовете на Библиотеката, сред които първата печатна българска история от Христиаки Павлович и аритметични и нравоучителни книги от епохата на Възраждането;

10. Емилия Боянова, библиотекар-експерт в отдел „Специални колекции – Музикални издания и звукозаписи“ в Националната библиотека, представи ценни материали от музикалната съкровищница на Библиотеката – нотни издания, учебници по теория и хармония, специализирани енциклопедии, както и звукозаписи от различни епохи и жанрове;

11. Д-р Мария Бранкова, ръководител на отдел „Специални колекции“, говори за ролята на Националната библиотека като депозитна библиотека на ООН и направи презентация, посветена на 80 години от създаването на Организацията на обединените нации.

Национална кръгла маса на тема: „Университетската научна периодика в областта на медиите и комуникациите – актуални проблеми и перспективи“

АНДРЕАНА ЕФТИМОВА
СУ „Св. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

На 20 октомври 2025 г. в Нова конферентна зала в Ректората на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе Националната кръгла маса на тема: „Университетската научна периодика в областта на медиите и комуникациите – актуални проблеми и перспективи“. Събитието отбеляза Международната седмица на открития достъп до научна информация, която тази година се провежда от 20 до 26 октомври и е с надслов „Кой притежава нашето знание?“

Мото на седмицата е изказването на Мишел Бачлет, върховен комисар на ООН по правата на човека, което гласи: „Нашият призив днес е принципен, животоспасяващ и спешен. Хората по целия свят се нуждаят от държави, международни организации, научни и медицински институции и специалисти, за да осигурят възможно най-широк обмен на научни знания и възможно най-широк достъп до ползите от научните знания. Това е ключово за всяка ефективна политика в областта на общественото здраве. То е от съществено значение за борбата с изменението на климата“ (<https://www.openaccessweek.org/>).

Кръглата маса се организира по проект „Университетската научна периодика в областта на медиите и комуникациите – актуални проблеми и перспективи“ (Договор 80-10-42 от 23.05.2025 с ръководител: проф. д.н. Андреана Ефтимова) към Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Във форума се включиха 30 участници от 11 институции – от Факултета по журналистика и масова комуникация, Факултета по науки, образование и изкуства, Факултета по класически и нови филологии, Факултета по педагогика, Факултета по славянски филологии и Института „Големи данни в полза на интелигентно общество“ (GATE) на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Университетската библиотека при Софийския университет, Института по български език при БАН, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Издателството на Нов български университет, Библиотеката на НБУ, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ), УниБИТ, ИЕФЕМ – БАН, Института за изследване на изкуствата при БАН.

Сред участниците бяха главни редактори и представители на екипите на изданията: сп. „Медialog“, сп. „Медии и език“, серия „Обществени комуникации“, сп. „Визуални изкуства“, сп. „Филология“, издания на Института за изследване на изкуствата, сп. „Библиосфера“, сп. „Германистика и скандинавистика“, сп. „Социална работа“, сп. „Литературата“, сп. „Езиков свят“, сп. „Библиотека“ на НБКМ, сп. „Издател“, сп. „Европа и Ориента“ на ИЕФЕМ.

В първата част на кръглата маса встъпителен доклад направи проф. д.н. Андреана Ефтимова, организатор на форума, която очерта проблемите пред научната пе-

риодика, свързани с редакционно-издателския процес (редакционните стандарти и стратегии за гарантиране на високо качество на съдържанието, за ефективна и етична комуникация с автори, рецензенти и читатели и др.), използвания софтуер за издаване на научна периодика с отворен достъп, индексирането и реферирането в наукометрични бази данни, политиките за защита на българската научна продукция, дигиталните репозиториуми и библиотеки и др. Доц. д-р Биляна Яврукова, директор на Университетската библиотека на Софийския университет, детайлно представи професионалния софтуер OJS и възможностите на дигиталния идентификатор на обекти (DOI). Проф. Мария Ендрева, ръководител на катедра „Германистика и скандинавистика“ на Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет, коментира и съпостави функционалностите на два професионални софтуера – Scholar One и OJS въз основа на редакционно-издателската си работа като главен редактор на сп. „Германистика и скандинавистика“. Ас. Биляна Живкова и гл. ас. д-р Данко Георгиев, Шуменски университет, представиха изданието на Катедрата по журналистика и масови комуникации – „Серия Обществени комуникации“. Дияна Гърличкова, магистър на програмата „Традиционно и дигитално публикуване“, докторант по медиен език и стил и редактор в сп. „Acta Medica“, засегна проблемите на хартиените фабрики и симулирането на научно изследване и авторство като актуални теми, коментирани на подобен форум в Румъния, а гл. ас. д-р Йордан Карапенчев, зам. главен редактор на сп. „Медии и език“, коментира изискванията за индексиране в различни международни престижни бази данни като труден на моменти лабиринт с непредвидим изход.

Втората част на Националната кръгла маса протече в оживена и полезна дискусия, в която се включиха хабилитирани лица и асистенти, докторанти и млади учени, директори и началник отдели на библиотеки, главни редактори, редактори, преводач редактори и др., които засегнаха различни аспекти от редакционно-издателския процес и научния обмен.

Снимка: А. Ефимова

Изложбата „Историята, която събуди България“ в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

МИЛЕНА ТАФРОВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Изложбата „Историята, която събуди България“ е посветена на значимо събитие – 190 години от основаването на Първото новобългарско взаимно училище в Габрово. Неговото забележително място в развитието на българското образование неведнъж е привличало вниманието и на съвременниците, и на поколенията след тях, поради което историята му е широко известна. Български исторически архив при НБКМ представя авторски прочит на архивни материали и фотографии, който търси връзки между теми, сюжети и кадри, за да разкрие историческата роля, която има в национален мащаб Габровското училище.

Вдъхновяващата идея на габровския предприемач, просветител и благодетел Васил Априлов за организиране на „едно правилно европейско училище“, безкористната му дейност и дарителска щедрост, заедно с подкрепата на неговите съмишленици Николай Палаузов, братя Мустакови, Йоан Бакалоглу и на мнозина габровски жители, сътворяват историята, която събужда България.

Инициативата на големия меценат на българското образование се осъществява с непозната за времето бързина. Само две години са нужни, за да бъдат поставени основите на новобългарската просвета с откриването на Габровското училище на 2 януари 1835 г. В тържествената церемония участва възрожденският църковен и просветен деец Неофит Рилски, който е и първият учител в него. Преминал предварителна подготовка в Букурещ за преподаване по взаимоучителния метод на Андрю Бел и Джоузеф Ланкастър, надарен с човешки такт и педагогически умения, той се оказва дар за новото школо. В следващите години своя принос за престижа и образователното равнище на Габровското училище дават също и даровитите книжовници и учители Захарий Княжески, Калист Луков, Григор Пърличев, Нестор Марков, Цани Гинчев, Тодор Бурмов, Иван Гюзелев, Райчо Каролев, поп Васил Михов и много други.

Особено важна и отличителна черта на новооткритото школо е неговият национален български характер, подчертан не само от безапелационното доминиране на родния език в преподаването, но и от свободния достъп в него на жадни за знание младежи от цялото българско етническо землище. Това схващане се формира и излъчва като послание от идейния вдъхновител и организатор на Габровското училище Васил Априлов „Школата е обща – и открай света да дойдат, нека се учат“. Този облик на учебното заведение се проявява във всички табла на експозицията, в някои от тях директно, а в други прозира по-дискретно.

Органично вплетените документи и снимки, представени в 15 пана, разказват малки истории, които се превръщат в емоционални събития и ни връщат почти два века назад. Систематично изобразяват живота на Първото новобългарско взаимно училище в цялото му многообразие на делници и празници. Специално място в повествованието е отредено на училищния ред, на учебните пособия, на поздравителните слова, неизменно свързани с публичните годишни изпити в края на всяка учебна година. Любопитен факт е, че първото такова изпитване се провежда именно в Габровското училище на 29 юни 1859 г., по инициатива на бъдещия първи министър-председател на Княжество България Тодор Бурмов.

Още преди Освобождението, през 1872 г., Габровското училище прераства в гимназия, а на 29 юни 1875 г. тогавашният директор Райчо Каролев връчва дипломите на първия ѝ випуск. Така с днешното събитие ние отбелязваме още една паметна годишнина – 150 г. от завършването на първия випуск на Априловската гимназия.

Като школа, формираща съзнанието на пробудената българска нация, Габровското училище дава образование и подготвя да служат на народа си редица видни български политически, военни, културни и просветни дейци, между които Теодор Теодоров, Васил Радославов, Атанас Буров, Димитър Благоев, Цанко Дюстабанов, Атанас Бендерев, ген. Радко Димитриев, ген. Георги Вазов, Ран Босилек, Алеко Константинов, акад. Никола Михов, акад. Стоян Романски и много други. На тях са посветени няколко табла в експозицията.

Габровското училище се оказва първо и по отношение на осъзнаване необходимостта и ролята на библиотеката и книгите в просветата, когато преди 185 години се създава първата училищната библиотека. Роля, която във възрождената българска държава ще се изпълнява именно от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, в която днес отбелязваме тази забележителна годишнина.

Натрупаното време придава стойност на всяко дело и с особена сила това важи за Габровската гимназия. От откриването си до днес училището обучава ученици без прекъсване. А красивата му сграда, дело на възрожденския майстор Уста Генчо Кънчев, е паметник на културата с национално значение и дом на Националния музей на образованието – наш партньор в изготвянето на експозицията.

По изложбата работиха в професионално и сърцато всички колеги от Български исторически архив, колегите от отдел „Ръкописи и старопечатни книги“, които умело допълниха и обогатиха разказа в картини; колегите от читалня „Марин Дринов“, които спокойно и търпеливо изпълняваха многобройните поръчки на документи, фотографии, възрожденска периодика и старопечатна книжнина, колегите от Дигиталния център, които своевременно и качествено изготвиха на дигитални копия, както и Юлиан Дойчинов, който сътвори графичния дизайн на представената експозиция.

ИСТОРИЯТА, КОЯТО СЪБУДИ БЪЛГАРИЯ

190 години от основаването
на Габровското училище

Съвместна изложба на
Националната библиотека
„Св. св. Кирил и Методий“
и на Националния музей
на образованието

Дизайн и предпечат © Юлиян Дойчинов

Основаване и история

раakter вече чисто български, пръсна светлина по цялата многострадална родина, възбуди жив интерес към себе, почна да прибира жадните за знания и народопопелни дела българи – стана символ на народното единение. Признателното българско потомство назовава свое просветно огнище „Априловска гимназия“.

Големият и ослепителен фар, който от 1857 г. се превърна в класна школа, с ха-

Из Позив към българския народ

Уста Генчо Кънев (1829–1890), един от строителите на сградата на Априловската гимназия (на снимката седнал)

Макет на Габровското училище

▲ Сградата на Априловската гимназия

Из моите пожертвования и на г. Палаузов, възлизат на 12.000 лева. Господата братя Мустакови и Бакалоглу, са заплатили за напечатването на таблици, граматика, катахизис и чистописания... Част от посочената сума е употребена за глобуси, географска карта, всичко оставено в Габрово.

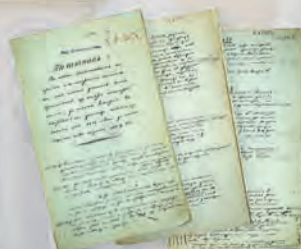
Васил Априлов, Деница ново-болгарского образования. Одеса. 1841.

Обръщение на Васил Априлов и Николай Палаузов към габровските жители за събиране на доброволна помощ за изграждане на училище. Одеса, 20 юни 1832 г.

▲ През 1859 г. 6 периодичния печат се появяват дописки, отразяващи конфликт а между учители и общественост, относно бъдещите от Тодор Бурмов промени в уредбата и програмата на Габровското училище. – Цариградски вестник, г. 10, бр. 449, 19 септември 1859.

▲ Бележки от Цветко Недев върху историята на Габровското училище (1830–1864)

▲ Писмо от Настоятелството на Габровското училище до Екзарх Антим I в Цариград с молба да се застъпи пред турските власти за добър икономията на сградата. Габрово, 30 апр. 1872 г.

Дизайн и предпечат: Ю. Дойчинов

Първата българска училищна библиотека

Библиотечният имот на Габровската гимназия към края на века надминава 4000 книги и 200 списания. Това е голямо книжовно богатство, което помага да се повишава равнището на учебно-преподавателската работа. Библиотеката е богата и по съдържание. В нея са застъпени основните раздели на науката, което е давало практическа възможност на учителите да правят предварителни научни справки по всички уроци.

Проф. Жечо Атанасов

▲ Иван Пузев, Спиро Стомониakov, Райчо Каралев и Петър Генчев като студенти Киев, 1870 г.

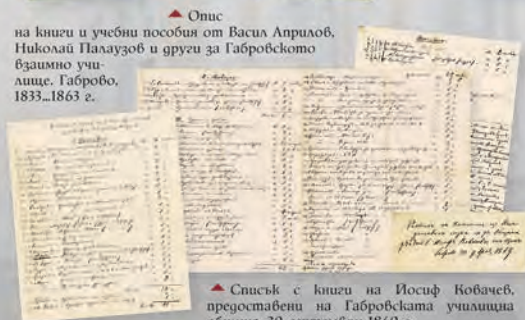
▲ Писмо от Спиро Стомониakov до Настоятелството на Габровското училище, с което им съобщава, че изпраща руски книги за училищната библиотека и за учителя Райчо Каралев. Одеса, 30 октомври 1871 г.

▲ Тефтер със списък на дарените и откупените книги, които съставят фонда на библиотеката при Габровското училище. Одеса, 24 април 1840...1 май 1840 г.

▲ Опис на книги и учебни пособия от Васил Априлов, Николай Палаузов и други за Габровското взаимно училище. Габрово, 1833...1863 г.

▲ Списък с книги на Йосиф Ковачев, предоставени на Габровската училищна община, 30 септември 1869 г.

▲ Тефтер на х. Иван П. Манафов със сведения за устройване на библиотеката при Габровското взаимно училище. Габрово, 20 септември 1840...1863 г.

Димитър М. Тошков предплатил в редакцията на "Цариградски вестник" 10 екземпляра от книгата "Чюдесите на Робинсона", с намерение да се изпратят в Габровското училище и да се раздадат на по-бедните ученици. – Цариградски вестник, г. В, бр. 74, 19 ноем. 1849.

Дизайн и предпечат: Ю. Дойчинов

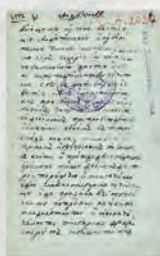

Годишни изпити в Габровското училище

Идеята за годишни училищни изпити в Габрово се свързва с учителстването на Тодор Бурмов между 1857 и 1859 г. В края на учебната 1858 година е тържествено проведено първото публично изпитване на габровските ученици. След тази дата годишните изпити се налагат като ежегодна практика за забързване на учебната година в Габрово.

▲ Положени годишни изпити по турски език в Габровското училище на 10 юли 1860 г. България, г. II, бр. 70, 20 юли, 1860.

◀ Свидетелство от Неофит Рилски за Захаря Икономович (Круша), че е усвоил взаимноучителната метода

◀ Васил Берон (1824 – 1909). Избран е от габровската общественоност за главен изпитващ на първите годишни училищни изпити от 9 до 13 юни 1858 г.

◀ Свидетелство на Никола Михов за завършен V клас на Габровската гимназия. Габрово, 29 юни 1893 г.

▲ Свидетелство на Паулией Бончов за завършен IV клас на Габровската гимназия. Габрово, 10 юли 1878 г.

Като дойде учрението число обявиха в черквите в Габрово, че в този ден ще се проведат изпитванията на учениците и че по тази причина, които има любовничество да слушат отговорите им, да благодарят на дойде във взаимното училище, дето имат те да ставаат. Не видени, не чути друг път таквизи неши, жителните оставят незабавно работата си, като понаближи определените счас [час], кой с забързати още ръкави, кой нахлул само на един ръкав саптамарката си или кожухчето си, тичат в училището големи и малки да си занавят места...

◀ За годишните изпити в Габровското училище, проведени между 30 юни и 3 юли 1859 г. България, г. I, бр. 17, 18 юли 1859.

▲ Зараждане на идеята за годишно изпитване на учениците в Габрово. Дописка от учителя Христошул Костович. Цариградски вестник, г. 8, бр. 391, 9 август 1858.

Животът в Габровското училище

Габровската община и местното училище бяха се погрижили да се отвори пансион за външните ученици. Тая мярка беше колкото разумна, толкова и необходима. В пансиона занятията ставаха по-методични имаше до негде надзор върху морала, а храната, ако и проста, сравнително беше добра и здрава. Освен това, там се развиваше другарски живот, взаимно помагане и сътрудничество.

Тома Васильов

Звънец на Габровското училище

▲ Никола Михов с учители и ученици

▲ Ученици от IV клас на Габровската гимназия през 1871–1872 г., заедно с Иван Поглезев и Райчо Каролев

▲ Ученически хор при мъжката Априловска гимназия в Габрово през учебната 1894–1895 г. с диригент Петър Тодоров, Никола Михов и други

▲ Разни поучения за децата. Габрово, 2–20 септември 1838 г.

Бележка от Цвятко Нещев за броя на учениците в Габровското училище от 1841 до 1863 г.

▲ Покана за училищен празник от Иван Поглезев, Райчо Каролев и други до Тома Васильов. Габрово, 15 юни 1902 г.

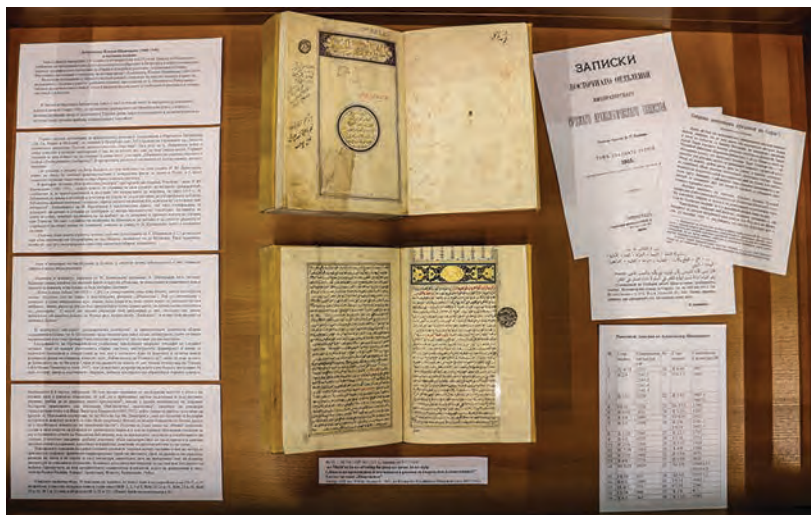
Дизайн и предпечат: Ю. Дойчинов

Експозиция, посветена на 115 г. от отпечатването на първия каталог на арабски ръкописи от Александър Й. Шишманов (1889 – 1949)

АНКА СТОИЛОВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св. св. Кирил и Методий“

Тази година се навършват 110 години от излизането на том 23-ти на *Записки на Източното отделение на Императорското руско археологическо общество* в Петроград, в който е отпечатано първото предварително съобщение за сбирката от източни ръкописи, съхранявани в София, подготвено от Александър Шишманов като кратък каталог. Благодарение на проф. Ст. Кендерова, която предостави ксерокопии от съобщението на А. Шишманов, то е на разположение за читателите¹.

По този повод в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е организирана възпоменателна експозиция, а настоящата публикация е предложена на внимането на тези, които се интересуват от разкриването на нейните източни ръкописи и от историята на българската ориенталистика. Основната задача е сведенията за А. Шишманов, огласени в по-ранните ни статии², да се допълнят с нови данни, станали достъпни след тяхното отпечатване. Изказвам благодарност на проф. Раймонд Детрез от Гентския университет за това, че бе така любезен да ми изпрати статията си, написана в съавторство с Тилде Герардин, съдържаща изключително ценна информация³. На него дължа и възможността да се запозная с книгата на Лилия Сиберг, от която си позволявам да превода откъси, разкриващи детайли от биографията на А. Шишманов и дейността му като преводач⁴.

Снимка: С. Рангелов

Към новите сведения за Александър Шишманов е бащиното му име – Йонков. Ето биографични бележки за живота и дейността на Александър Йонков Шишманов (1889-1949), обогатени от информацията, включена в книгата *Белые лилии* на Лилия Сибберг.

„Александър Шишманов – приятел на семейство Миккола, преводач. Един от най-интересните български кореспонденти на съпрузите Миккола е бил Александър Йонков Шишманов, който е превел на български от шведски произведения на М. Талвио, Р. Шилд и С. Салминен. Други негови преводи не са ни известни, освен превода на Вернер фон Хайдестам⁵ на „Ендимион“ на руски език (сп. „Современный мир“ 1918). Шишманов е роден на 30. 01. 1889 г. в гр. Горна Оряховица (където са били финските войни през 1878 г.).

Като стипендиант на Министерството на просветата Шишманов пристига в Петербург и завършва Източния факултет на Петроградския университет през 1914 г., специалност „Арабско-персийски и турско-татарски езици и лите-ратури“. Той прекрасно е знаел също и славянските езици. Освен родния български, е владеел полски и руски, на който написва ценна статия „Сбирката от източни ръкописи в София“. Той е знаел също и шведски език и се е интересувал от есперанто. Искал е да се занимава с наука и му е провървяло: заради войната не е заминал за Бейрут, където е бил назначен за преводач при българското консулство от министъра на външните работи, считано от 20 воември 1914 г., и работи временно в Националната библиотека на България, в „Източния“ отдел.

През март 1915 г. А. Шишманов взема отпуск и заминава за Петроград при съпругата си. Следващата година живее в града и работи под ръководството на известния арабист И. Ю. Крачковски, като завършва статията си за източните ръкописи, съхранявани в София. След влизането на България в Първата световна война на страната на Германия (1916 г.) Шишманови се оказват граждански пленници. След затварянето на границите през 1917 г., след Октомврийската революция, те са принудени да останат в Русия. Преместват се от Петроград в имението на родителите на съпругата на Шишманов – близо до гр. Полоцк – и живеят там до 1930 г., когато са изселени като „кулаци“ в хода на колективизацията на север – някъде между Котлас и Архангелск. Две години по-късно Шишманов успява да се добере до град Волгода и да прави постъпки за връщане в България. България и СССР сключват дипломатически отношения през 1934 г. Шишманови получават паспорт от българското посолство във Варшава и отиват в Москва, за да отпътуват за родината. В българското посолство в Москва Шишманов е привлечен на служба като човек, владеещ местните езици и познаващ условията. Назначен е като писар в българското посолство в Москва.

А. Шишманов е арестуван от агентите на ГПУ и задържан на „Лубянка“ 16 дни. На съпругата му не казвали за ареста и я съветвали да го търси в моргата като жертва на нещастен случай. Съветските власти скоро изискват той да бъде екстерниран и на 7 декември 1937 г. семейството отпътува за България. В София А. Шишманов постъпва на работа в Министерството на външните работи, в Отдел „Печат“ като редактор на полската и руската преса.

По късно е командирован като редактор в Българското посолство в Стокхолм, което се оказва съдбоносно и спасява живота му. Когато Съветската армия настъпва в България, министърът на външните работи Димитър Шишманов, син на известния учен Иван Шишманов, е разстрелян.

А. Шишманов и съпругата му живеят в Стокхолм през 1944 и началото на следващата година. С решение на Министерството на външните работи персоналът на посолството в града е освободен през 1945 г. Като преследван от ГПУ А. Шишманов не се завръща в родината и успява да намери работа в Nordiska Museet.

В България е известен с преводите си на шведскоезични и финландски писатели.“

В опит да осветля работата на като преводач, прилагам списък на направените от него преводи на български и руски език⁶:

Превод от шведски на руски език:

ХЕЙДЕНСТАМ, Вернер Фон. Эндимион // «Современный мир», 1917, № 7–9, с. 81-150; 1918, № 1, с. 5-83.

Преводи от български на руски език:

АНДРЕЙЧИН, Иван С⁷. Весенный снег. Перев. с болгарского А. Шишманов. В : *Славянский мир*. 1910, бр. 2.

АНДРЕЙЧИН, Иван С. Они так рано к вам пришли. Перев. с болгарского А. Шишманов. В : *Славянский мир*, 1910, бр. 3, с. 30-36. (разказ от Андрейчин, Иван С. *Поддрнили*. В : *Първа стъпка. Разкази и легенди*. 1898.

СТОЯНОВ, Рачо.⁸ Подсолнечник. Перев. с болгарского А. Шишманов. В : *Славянский мир*, 1910, бр. 10-11 с. 41-43. (Стоянов, Рачо. *Слънчогледът*. - В : *Разкази*. 1909)

Преводи на български език:

БЪК, Пърл⁹. *Мъже и жени*. Прев. на Александър Шишманов. София : Фар. - 208 с. ; 25 см. - (Библиотека Златни зърна, Г. IX, кн. 2.)

ОЛШАКОВСКИ, А. *Надъ живота и смъртта*. Прев. от пол. Ал. Шишманов. София : Просвещение, 1942, София : Рахвира. - 136 с. ; 18 см. - (Универсална библиотека, 3-4.)

САЛМИНЕН-Дюркоп, Сали. Катерина¹⁰. *Салли Салминен*. Прев. от швед. ориг. Александър Шишманов. София : Бр. Миладинови. 1943, 456 с. ; 25 см. - (Знаменити романи, Поредица 1, кн. 1.)

ТАЛВИО, Майла¹¹. *Любов*. Прев. от швед. Ал. Шишманов. София : Просвещение, 1942, София : Просвета. - 195 с. ; 18 см. - (Универсална библиотека, 7-9.)

ШИЛД, Рунар. *Капризите на любовта*. Прев. от швед. Ал. Шишманов. София : Просвещение, 1942, София : Прогрес. - 64 с. ; 18 см. - (Универсална библиотека, N 1.)

Тепърва предстои да бъдат оценени приносите на Александър Йонков Шишманов за запознаването на българските читатели с авторите, чиито трудове той превежда и ролята му в културната история на България от началото на миналия век. Безспорно е мястото му на арабист, пръв запознал научната общност със съхраняваните в Народната библиотека в София източни ръкописи. След излизането на неговия предварителен списък, ръкописите във фонда на отдел „Ориенталски сбирки“ получават нови сигнатури. Тук е приложена таблицата за съответствието между старите индекси на описаните в съобщението ръкописи и техните настоящи сигнатури, която е включена в споменатата по-горе експозиция. В нея са показани началните страници от двата тома ръкопис ОР 363, описан от А. Шишманов (№ 33-34).

№	Стар индекс	Съвременна сигнатура ОР	№	Стар индекс	Съвременна Сигнатура ОР
1	IV 4/14	2255	20	II 4/40	1997
2	II 2/4	2141-1 2141-2 2141-3 2141-4	21	VII 1/2	1469
3	II 1/11	1074	22	II 7/42	1907-1 1907-2
4	I 8/16	1258	23	IX 1/15	1198
5	II 1/12	2021	24	II 5/33	1302
6	X 4/4	1489	25	IV 6/34	2612
7	X 2/1	2558	26	II 2/4 I 8/24	2141-3 0882-1
8	X 1/20	2545	27	II 2/23	1707
9	X 4/5	0795	28	I 2/10	2533
10	II 2/16	2366	29	X 3/17	2400
11	III 7/28	1504	30	X 4/9	1248
12	X 5/25	1468	31	II 5/54	0871
13	X 4/6	2378	32	II 5/55	0611
14	VI 5/29	1059	33	XI 3/9	2569 т.1+ 0363 т.1
15	I 8/18	831	34	XI 3/6	0363 т.2
16	II 6/2	2389	35	I 8/24	0882-1
17	IX 6/1	373	36	I 2/19	2541
18	I 5/28	996	37	X 3/4	K 1
19	X 4/3	361	38	X 1/10	0343

Бележки

- ¹ Вж. ШИШМАНОВ, А. *Собрание восточных рукописей в Софии*. Петроград : Имп. акад. наук, 1916, с. 61-76.
- ² Вж. СТОИЛОВА, А. За номерирането на арабските ръкописи (по материали от фонда на НБКМ). В: *Библиотека*, 2010, бр 2–3, с. 131–159. Стоилова, А. А. Й. Шишманов и неговият кратък каталог. В: *Библиотека*, 2015, № 6, с. 75-116. А. Шишманов е цитиран в научната литература, а така също и от ГРАДЕВА, Р., ИВАНОВА, С. Въведение. Изследване на историята и съвременното състояние на мюсюлманската култура в българските земи – народен и висок пласт. В: *Мюсюлманската култура по българските земи. Изследвания*. София, 1998, с. 9). Източниците, ползвани досега са: КРАЧКОВСКИЙ, И. Ю. *Над арабскими рукописями*. М., Л., 1945, с. 72-73; ВАСИЛЬКОВ, Я., СОРОКИНА, М. ШИШМАНОВ, А. Й. В: *Люди и судьбы. Биобиблиографический словарь востоковедов - жертв политического террора в советский период (1917-1991)*. СПб, 2003, с. 496.
- ³ ГЕРАРДИН, Т., РАЙМОНД, Д. „За декадентите по-нататък“: българската литература в сп. „Славянски диалози“. В: *Славянски диалози, год. XX, 2023, кн. 31, с. 13-28*. Онлайн ресурс. Достъпен на: https://dialogi.uni-plovdiv.bg/wp-content/uploads/2024/01/Slavyanski-dialogi_XX_2023_31-13-28.pdf
- ⁴ СИБЕРГ, Л. «Белые лилии». *Генезис финского мифа в Болгарии. Роль русского феннофильства. Финско-болгарские контакты и посредники с конца XIX до конца XX века*. Ювяскюля: Университет Ювяскюля, 2004. с. 74-77.
- ⁵ Карл Густав Вернер фон Хейденстам (швед. *Carl Gustaf Verner von Heidenstam*) (6 юли 1859- 20 май 1940) – шведски писател, лауреат на Нобеловата премия за литература за 1916 г. – „като най-виден представител на новата епоха в световната литература“
- ⁶ Списъкът е направен по рубликацията на Тилде Герардин и Раймонд Детрез – вж бел. 3. Благодаря на колегата Е. Крумова за оказаното съдействие при издирването на преводите на Шишманов.
- ⁷ Иван С. Андрейчин (1872-1934)
- ⁸ Рачо Стоянов (1883-1951)
- ⁹ Пърл Сидънстрайкър Бък (1892-1973) американска писателка, нобелов лауреат за литература през 1938 г.
- ¹⁰ Сали Алина Ингеборг Салминен - Дюркоп, (1906-1976): от 1940 г. е международно известна писателка от Варгата, Аландските острови, Финландия. Три пъти е номинирана за Нобелова награда за литература.
- ¹¹ Майла Талвио (1871-1951) е финландска писателка, номинирана три пъти за Нобелова награда за литература. Носителка на Премията на Алексис Киви и на Академическия венец.

ANKA STOILOVA
NATIONAL LIBRARY „SAINTS CYRIL AND METHODIUS”
88, BLVD. „VASIL LEVSKI”
SOFIA, BULGARIA
E- MAIL: stoilova_an@abv.bg

Колко е трудно да се роди една библиотека? (История на Централната библиотека в Бат, Великобритания)

ИВЕТА РАШЕВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св. св. Кирил и Методий“

Създаването на библиотеки във Великобритания започва след приемането на първия Закон за обществени библиотеки през 1850 г. С тържествена церемония са открити последователно библиотеките в: Манчестър през септември 1852 г., на която присъстват Дикенс и Такъри, в Ливърпул през следващия месец, Шефилд (1856 г.), Бирмингам (1865 г.), Лийдс (1870 г.) и др.

Раждането на библиотеката в Бат обаче има дълга и интересна история, която ще ви разкажа по преводни материали¹.

Първото предложение за обществена библиотека в Бат е направено през 1852 г. Подкомитет на Литературния клуб в Бат се събира в Общината, за да обсъди създаването на безплатна библиотека, художествена галерия, музей и лекционна зала на площад „Куин“ 19. Подробни планове за този амбициозен проект са изготвени от архитекта Г. П. Манърс. Оценките за промени в сградата и оборудването възлизат на 550 паунда, а текущите разходи – на 350 паунда годишно, като още 2000 паунда за допълнителна сграда в задната част са отложени за по-късно. Въпреки че решението съдържа списък с обещаващи дарения, проектът пропада.

Следващото усилие идва от една доста забележителна личност – преподобния Джеймс Флеминг. Флеминг, роден в Ирландия през 1830 г., живее в Бат с овдовялата си майка. През 1859 г. той започва да чете на работници и инициира своите „Четения за пенита“ – наречени така, защото се начислява символична входна такса, а четенията надхвърлят два астрономически часа. Програмата от литературни откъси е разнообразна и е предназначена „да заинтересува, да забавлява“. Тези четения стават толкова популярни, че по-богатите жители започват да проявяват интерес и молят да резервират места предварително. Флеминг предлага проект за Народна зала. Започва събиране на дарения, което пропада след заминаването му, а малкото парични средства, които вече са налични, са дадени на болниците.

След 1864 проектът за Народната зала е поет от Айзък Питман. Ето какво казва той: „Искам да изкова желязото, преди да е загубило блясъка от Флеминг..., като отправя апел към гражданите, които притежават библиотеки, за по няколко тома от всяка, с които да започна. Моят офис предоставя място за 10 000 тома, където могат да се съхраняват временно. Ще етикетирам книгите от вътрешната страна на корицата, когато пристигнат...“. Дейността му отново насочва вниманието на социума към въпроса за обществените библиотеки и на 8 ноември 1869 г. в Общината се провежда публично събрание под председателството на кмета, за да се обсъди приемането на Закона за обществените библиотеки. Това събрание е доста скандално, резолюцията за приемане на закона е отхвърлена с почти пълно мнозинство.

Трети неуспешен опит да се убедят данъкоплатците в Бат, че трябва да подкрепят обществена библиотека, е направен на 5 ноември 1872 г.

Чарлз Уилям Маккилоп, новозеландец, който е чест посетител на Бат, наследява голямо състояние след смъртта на чичо си. Тогава той дарява на Бат 1500 паунда за закупуване и адаптиране на подходящи помещения за безплатна библиотека само при условие, че библиотеката остане отворена за три години и през това време да се проведе още едно гласуване за приемането на Закона за обществените библиотеки. Под ръководството на назначения библиотекар Бенджамин Джеймс Бейкър, библиотеката е открита. Тя работи шест дена в седмицата, а като книгите се дават за един месец, но се таксуват по едно пени на седмица при закъснение. След проведена анкета, отново населението на Бат не приема Закона за обществени библиотеки, но Бенджамин Бейкър продължава да работи като библиотекар с платената помощ на съпругата си. За съжаление и следващото гласуване отхвърля Закона за обществени библиотеки и, като е по завещанието на Чарлз Уилям Маккилоп, сградите се изпразват, а книгите се даряват на учебни организации.

Въпросът за обществената библиотека изчезва от социалното внимание за няколко години и се появява отново едва през 1893 г., когато Мърч, Морис и Пийч предлагат да се обединят няколко колекции, свързани с Бат (съхранявани отделно от Атенеума, Кралския литературен и научен институт, Батското абатство и др.), за да се формира ядрото на справочна библиотека, разположена в малка стая високо под купола на новопостроеното северно крило на Общината. Първият библиотекар, нает от Съвета за „Библиотеката на Общината“, е Джоузеф Дейвис.

На публично събрание в Общината, на 18 март 1897 г., се обсъжда въпросът за обществената библиотека, тъй като е общоприето, че Бат се нуждае от художествена галерия. Морис внася предложение за изграждането на художествена галерия редом с обществена библиотека като подходящ паметник на „Диамантения юбилей на Нейно Величество“.

Колекциите от Общината са преместени в нови помещения и възлизат на около 8000 тома. Изумително е, че през февруари, 1906 г. обществото на Бат отново отхвърля всяка нова идея за градска библиотека. Шотландският филантроп Андрю Карнеги и капитан Ф. Х. Хут обаче поддържат фонда с дарения. През 1919 г. този фонд на практика се удвоява по размер и чрез дарението на колекцията на Майкъл Опенхайм, пенсиониран хирург и писател по военноморска история: дарението му включва 9500 единици – отделни колекции за Наполеон, доклади за процеси и др. На следващата година вдовицата на полковник Самюъл Барет Майлс дарява своята библиотека от 2500 тома, изключителна колекция от пътеписи и литература за Близкия изток, много от които с фина подвързия.

Най-после борбата за публична библиотека в Бат приключва. Годината е 1923. Книгите се пренасят в сградата на печатницата. Библиотеката отваря врати на 3 юли 1924 г. Общата стойност на сградата и фонда е 2366 паунда.

Миналата година (2024) Библиотеката на Бат отпразнува своята стогодишнина с изложба, представяща историята на всички безплатни обществени библиотеки за заемане в днешния Бат и Североизточен Съмърсет (някои от тях са дори по-стари от 100 години!).

Централната библиотека, Бат, 2024

Снимка: И. Рашева

Прочитайки припряното историята ѝ, тъй като бях в Бат по друг повод – Фестивала на Джейн Остин, останах много изненадана, защото от английските романи със сюжет, отнасящ се към края на XVIII и началото на XIX в., бях останала с впечатлението, че всички госпожици посещават непрекъснато библиотеките, заемат книги и четат много.

Според статистически данни около 1800 г. във Великобритания има 1000 частни библиотеки с книги. Книжарниците също са в изобилие. През 1815 г. тритомният роман „Мансфийлд Парк“ на Джейн Остин струва еквивалента на 100 долара днес. Тази цена го е поставила извън покупателните възможности на много хора. Повечето екземпляри са продадени на частните библиотеки, които тогава са процъфтяващ бизнес. Тези частни библиотеки за заемане привличат много посетители, дори и такива, които не заемат книги, защото са били и места, където „модните хора“ са се срещали с други хора.

В курортите като Бат библиотеките за заемане са модерни дневни салони, където дамите могат да се виждат с други и да бъдат видени, където се провеждат томболи и игри. Джейн Остин добре познава атракциите на библиотеките в морските курорти. Библиотека за заемане на книги на г-жа Уитби е работила в

Сандитън. В писмата си до сестра си Касандра Джейн често споменава библиотеки за заемане, по-специално посещението на такава в Саутхемптън. Библиотеките с подвижен достъп обикновено са разположени на удобно място в центъра на курорта. Новодошлите научават за тях от пътеводители. Читалнята се посещава както от дами, така и от господата и ежедневно се снабдява с изобилие от лондонски сутрешни и вечерни вестници, освен френските и седмичните английски списания.

В Бат всяка година има Фестивал на Джейн Остин. Хора от цял свят се стичат там, облечени в костюми от епохата ѝ, и участват в различни културни инициативи, включително и четения на открито. И сигурно никога не могат да си представят колко трудно всъщност е открита първата обществена библиотека там...

Кралският полумесец, Бат, 2024

Снимка: И. Рашева

Домът на Джейн Остин, 2024 г., Чаутън
Снимка: И. Рашева

Баните в Бат, където е имало частна библиотека.
Снимка: И. Рашева

Бележки

¹ Използвам съчинението на Джон Кайт, което се разпространява на брошури днес в Библиотеката на Бат, но може да бъде прочетено онлайн: KITE, J. *A good bargain: the struggle for public libraryq 1850 - 1924*. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://historyofbath.org/images/BathHistory/Vol%2004%20-%2007.%20Kite%20-%20%27A%20Good%20Bargain%27%20%20The%20Struggle%20for%20a%20Public%20Library.%201820-1924.pdf>

Свободата на Бенковски и Райна

АСЕН ДИПЧЕВ

Балканът е днес тих, лъчезарен... Онзи същият навъсен Балкан...
Сякаш и той е безкрай благодарен, че ние сме тук не за кървав курбан.

Че ние захвърлихме своите грижи
за крайщника хляб, пари и достойнства.
И далече от лукса на хотели и хижи
потъваме тук в това безпокойство,
което обзема човека, когато
почувства що е Род и Родина,
застанал пред паметник и кладенче свято,
наречено „кърваво“ преди много години...

И днес то пази кървава тайна;
дори прежаднелият от него не пие.
Докоснах водите му аз, правнукът на Райна,
сякаш от Бенковски кръвта да отмия.

Дали от небето моята баба
сега се прощава със своя войвода,
останала за него красива и млада –
Райна, княгинята от народа?
И през мен да минава невидима нишка
от лобното място на Костина
до обичта в моминска въздишка,
с куршуми и кърви нагостена?
Дали съм достоен и дали съм дораснал
с мъдрост и обич безкрайна
да пазя от клюки да не буренясва
споменът нежен за Бенковски и Райна?

Днес сме способни да плюем светини,
да храним в идеи и чувства,
а после безумно и дълги години
да търсим човешката същност.

Свободата им също е родена от обич,
но понеже е кървав нейният път
и не минава през поквара и злоби
на знамето извезаха „Свобода или смърт“!

Библиографски справки

Величка Шардина

*НБИВ – Народна Библиотека „Иван Вазов“, Пловдив
РБ Пл – Регионална Библиотека „Христо Смирненски“, Плевен*

007 Изкуствен интелект

Дигитализация и изкуствен интелект и приложението им в музикалното образование. Книги, статии, пълнотекстови файлове или линкове. 1996–2024. 111 загл. Бълг., англ., нем. и рус. ез. Април, 2024. НБИВ

05 Списания и периодични издания с общ характер

История на списанието. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1939–2024. 46 загл. Бълг., англ. и итал. ез. Март 2024. НБИВ

254 Митраизъм

Култът към Митра в Древна Тракия. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1982–2024. 34 загл. Бълг. и англ. ез. Септември 2024. НБИВ

316 Социология. Социална психология

Променящите се позиции на жената във военните конфликти през XX в. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1944–2024. 53 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2024. НБИВ

Удовлетвореност от социално-емоционалната селективност като предикатор за качеството на живот в зряла и стара възраст. Книги, статии, пълнотекстови файлове, линкове. 2005–2024. 115 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Януари 2024. НБИВ

316.647.82 Дискриминиране

Езикът като средство за формиране на стереотипи. Възрастова дискриминация сред студенти по медицина. Книги, статии, пълнотекстови файлове и полезни линкове. 2003–2024. 54 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Юли 2024. НБИВ

316.647-053.5 Агресия – при децата

Проследяване на равнището на агресия при ученици от начален етап на основното образование. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 2000–2024. 46 загл. Бълг. ез. Януари 2024. НБИВ

323.1(497.2) Вътрешна Политика на България

Еврейската общност в Плевен. Книги и статии. 1938–2024. 55 загл. Бълг. ез. Февруари 2025. РБ Пл

325 Миграция

Проблеми на нелегалната миграция в България. Книги, статии и линкове. 2005–2024. 84 загл. Бълг. ез. Октомври 2024. НБИВ

325(497.2)(=774)(091) Бежанци – България - история

Гръцките бежанци в България след Гражданската война 1946– 1949. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1992–2024. 24 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Април 2024. НБИВ

33 Икономика

Бизнес-модел, устойчиво развитие, мултилевъл, методика на емпирично изследване. Книги, статии и линкове. 1995–2024. 165 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Септември 2024. НБИВ

33(497.2) Икономика - България

Социалното предприемачество като предпоставка за икономическо развитие. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1988–2024. 89 загл. Бълг. и англ. ез. Януари 2024. НБИВ

338.48(497.2) Туризм, България

Перспективи за повишаване на конкурентоспособността на туризма в България. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 2003–2024. 18 загл. Бълг. ез. Януари 2024. НБИВ

34 Право

Правен режим на юридически лица с нестопанска цел. Книги и статии. 1991–2023. 15 загл. Бълг. ез. Март 2025. РБ Пл

Правна рамка и предизвикателство пред киберсигурността в България. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 2013–2024. 46 загл. Бълг. ез. Октомври 2024. НБИВ

343 Наказателно право

Полови престъпления. Блудство. Книги и статии. 1992–2024. 21 загл. Бълг. ез. Юни 2024. НБИВ

347.6(497.2)Лично и семейно право – България

Фактическите семейства. Уредба в семейното и публичното право на Република България. Пълнотекстови файлове. 2000–2024. 82 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Февруари 2024. НБИВ

364 Социална дейност

Перспективи на доброволчеството в социалната работа в България. Книги, статии и линкове. 2011–2024. 70 загл. Бълг. ез. Март 2024. НБИВ

Социална работа с родители в звено „Майка и бебе“ за превенция на изоставя-

нето. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 2004–2024. 21 загл. Бълг. ез. Декември 2024. НБИВ

37 Възпитание. Образование. Просвета

Изследване на разбирането върху справедливостта при децата от начална училищна възраст. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1993–2024. 30 загл. Бълг. и англ. ез. Януари 2024. НБИВ

Информационни и комуникационни технологии в обучението по музика на начален етап (1–4 клас). Книги, дис. и статии. 1989–2024. 68 загл. Бълг. ез. Януари 2025. РБ Пл

Управление на процеса за приобщаване на учениците билингви към ГЦОУД-ПЕ с цел подобряване на образованието и ефективното адаптиране на учебния процес по БЕЛ (5–7 клас). Книги, и статии. 1999–2024. 65 загл. Бълг. ез. Май 2025. РБ Пл

37.018 Семейно възпитание

Семейството като фактор в превенцията на отклонено поведение при малолетни потребители на социални услуги. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 2000–2024. 43 загл. Бълг. ез. Януари 2024 г. НБИВ

372.3 Предучилищно възпитание

Значение на подвижните игри за емоционално-волевата подготовка и готовност за училище. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1983–2024. 79 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Ноември 2024. НБИВ

Изучаване на геометричните фигури в предучилищна възраст. Книги, статии и линкове. 1986–2024. 77 загл. Бълг. ез. Ноември 2024. НБИВ

Педагогическа технология за възприемане на инструментална музика от деца в предучилищна възраст. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1985–2024. 56 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Май 2024. НБИВ

Природонаучни компетенции на 5–6-годишни деца и развитието им чрез игри с природни материали. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1997–2024. 43 загл. Бълг. ез. Ноември 2024. НБИВ

372.4 Начално и основно образование

Играта драматизация – форма за обогатяване на представите за нравствени добродетели при 6–7-годишни деца. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1991–2024. 58 загл. Бълг. ез. Ноември 2024. НБИВ

Иновативна технология за изграждане на езиково-правописна компетентност в началното обучение по български език. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 2010–2024. 38 загл. Бълг. ез. Октомври 2024. НБИВ

Приложение на информационните технологии в обучението по математика в IV клас. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 2000–2024. 64 загл. Бълг. и англ. ез. Април 2024. НБИВ

Развитие на метроритмичен усет в прогимназиален етап чрез дидактически

занимания. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1985–2024. 50 загл. Бълг. и англ. ез. Август 2024. НБИВ

372.878 Музикално възпитание

Актьорско майсторство в музикалната педагогика. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1985–2024. 76 загл. Бълг. и рус. ез. Април 2024. НБИВ

373.5(497.2) Средни училища България

Хуманитарна гимназия „Свети Свети Кирил и Методий” – Пловдив. Директори на учебното заведение от 1850 до 2024 г. Книги и статии. 1852–2024. 210 загл. Бълг. ез. Юли 2024. НБИВ

376 Възпитание, образование и обучение на специални групи и лица

Психология и педагогика на децата с интелектуална недостатъчност. Книги и статии. 2000–2024. 121 загл. Бълг. ез. Февруари 2025. РБ Пл

376.3 Логопедия

Изготвяне на текст за диагностика и терапия на комуникативни нарушения. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 2000–2024. 60 загл. Бълг. и англ. ез. Юни 2024. НБИВ

378.18.015.3 Студенти – мотивация за учене, психологични изследвания

Мотивация на студентите за включване в стажантски програми. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1989–2024. 33 загл. Бълг. и англ. ез. Януари 2024. НБИВ

39 Етнография. Фолклор

Музикално-фолклорната култура на село Бродилово. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1928–2024. 134 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Ноември 2024. НБИВ

Сватбени обреди и обичаи в Плевенския край. Книги и статии. 1996–2024. 38 загл. Бълг. ез. Февруари 2025. РБ Пл.

394 Етнография. Фолклор

Българският занаят „басмаджийство“ – текстилен блоков печат в България по време на Османската империя. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1971–2024. 41 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2024. НБИВ

Кукери. Нематериално културно наследство. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1972–2024. 26 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Февруари 2024. НБИВ

Темата за смъртта във фолклора. Смъртта като обект на антропологията/социологията. Книги, статии, пълнотекстови файлове или линкове. 1939–2024. 54 загл. Бълг. ез. Април 2024. НБИВ

550.3 Природни бедствия

Влияние на природните бедствия върху туристическите ресурси. Книги, ста-

тии, пълнотекстови файлове и линкове. 1996–2024. 69 загл. Бълг. ез. Декември 2024. НБИВ

614.21 Болници, български

Българската болница „Евлоги Георгиев“ в Цариград. Книги, статии и линкове. 1900–2024. 19 загл. Бълг. ез. Септември 2024. НБИВ

615.8 Аюрведа

Възможности за приложение на принципите в Аюрведа в здравословното хранене. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1995–2024. 42 загл. Бълг. и англ. ез. Април 2024. НБИВ

62 Техника. Технически науки

Моделиране, симулиране и изследване на регулатори с постоянна скорост и типове динамични обекти. Книги и пълнотекстови файлове. 1978–2024. 27 загл. Бълг. ез. Юни 2024. НБИВ

631(497.2) Селско стопанство, България

Диверсификация в селските райони. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 2009–2024. 87 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2024. НБИВ

658.017.2/.3 Стопански предприятия, малки и средни

Развитие на малък бизнес в сферата на красотата. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1999–2024. 43 загл. Бълг. ез. Юни 2024. НБИВ

664.68 Сладкарство

Възможности за приложение на плодовете в кулинарната технология/сладкарството. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1977–2024. 45 загл. Бълг. ез. Май 2024. НБИВ

72 Архитектура

Мемориалното Пространство и неговите метаморфози : Паметник на свободата, Паметник на съветската армия, Монумент на свободата, Паметник на девета пехотна плевенска дивизия. Книги и статии. 1902–2022. 61 загл. Бълг. ез. Януари 2025. РБ Пл

77.02 Цифрова фотография

Digital and infrared photography. Пълнотекстови файлове и линкове. 2000–2024. 29 загл. Рус. и англ. ез. Април 2024. НБИВ

78 Музика

Северняшки ансамбъл за народни песни и танци „Иван Вълев“ – Плевен. Книги и статии. 2019–2024. 131 загл. Бълг. ез. Януари 2025. РБ Пл

781.1 Музикално възпитание

Часът по музика сред етнически групи (роми, турци, арменци) в Пловдив Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1994–2024. 79 загл. Бълг. и англ. ез. Май 2024. НБИВ

796 Спорт. Спортни игри. Физическа култура

Проучване на храненето при хора с интензивни физически дейности. Книги, статии и пълнотекстови файлове. 1984–2024. 48 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2024. НБИВ

82.03 Теория и техника на превода

Майстори на превода. Книги. 1984–2024. 95 загл. Бълг. ез. Януари 2024. НБИВ

802/809(072) Езици – методика на преподаването

Комункативен модел на преподаване на езици. Статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1997–2024. 52 загл. Англ. ез. Март 2024. НБИВ

886.7 Българска литература

Кирил Топалов. Издания на български език. Книги. 1976–2024. 65 загл. Бълг. ез. Ноември 2024. НБИВ

Критика за поемата „Нощ“ от Пейо Яворов. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1941–2024. 46 загл. Бълг. ез. Декември 2024. НБИВ

92 Биографични Изследвания

Асен Диамандиев. Жизнен и творчески път. Книги и статии. 1952–2024. 29 загл. Бълг. ез. Май 2024. НБИВ

Инна Пелева. Авторски трудове (книги, автореферати, учебници, помагала, студии). Книги и статии. 1988–2024. 199 загл. Бълг., англ., пол. и слов. ез. Юни 2024. НБИВ

Крикор Четинян. Библиографска справка. Книги и статии. 1973–2023. 73 загл. Бълг. ез. Февруари 2024. НБИВ

Невелина Янакиева (художник). Книги и статии. 2006–2017. 13 загл. Бълг. ез. Май 2025. РБ Пл

Пеньо Пенев – анализи на творчеството, другите за него. Книги и статии. 1950–2024. 86 загл. Бълг. ез. Юли 2024. НБИВ

930.85(37/38) Култура, антична

Образът на Ахил. Гневът в античната култура. Книги, статии, пълнотекстови файлове и линкове. 1978–2024. 33 загл. Бълг. ез. Юли 2024. НБИВ

947.6 Беларус - история

Белоруска държавност между двете световни войни. Книги. 15 загл. Рус. ез. Февруари 2025. РБ Пл

Календар - дати и събития през 2026 г.

АЛБЕНА НИКОЛОВА
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „ИВАН ВАЗОВ“ ПЛОВДИВ

ЯНУАРИ

- **03.** 125 г. от рождението на Кирил Български – висш православен духовник и историк. Кирил е пловдивски митрополит и пръв патриарх на Българската православна църква след възстановяването на патриаршеския ѝ статут през 1953 г. (1901–1971);
- **07.** 170 г. от рождението на Стоян Михайловски – български поет, сатирик, баснописец (1856–1927);
- **08.** 90 г. от рождението на Георги Данаилов – български драматург, белетрист и киносценарист (1936–2017);
- **12.** 150 г. от рождението на Джек Лондон – американски писател (1876–1916);
- **12.** 280 г. от рождението на Йохан Х. Песталоци – швейцарски педагог, един от основоположниците на дидактиката на началното обучение (1746–1827);
- **13.** 175 г. от рождението на Тодор Каблешков – български революционер, участник в Априлското въстание, автор на Кървавото писмо (1851–1876);
- **14.** 115 г. от рождението на Анатолий Рибakov – руски писател, романист (1911–1998);
- **14.** 140 г. от рождението на Хю Лофтинг – американски писател от английски произход, автор на книги за деца (1886–1947);
- **17.** 320 г. от рождението на Бенджамин Франклин – американски политик, общественик, учен, издател, дипломат, изобретател и държавен деец (1706–1790);
- **18.** 170 г. от рождението на Райна Княгиня – българска учителка, ушила знамето на Априлското въстание (1856–1917);
- **19.** 155 г. от рождението на Даме Груев – български революционер, ръководител на националноосвободителното движение в Македония (1871–1906);
- **24.** 250 г. от рождението на Ернст Теодор Ам. Хофман – германски беле-трист, композитор и художник (1776–1822);
- **27.** 270 г. от рождението на Волфганг Амадеус Моцарт – австрийски компо-зитор (1756–1791);
- **27.** 200 г. от рождението на Михаил Салтиков-Щедрин – руски писател са-тирик (1826–1889);
- **29.** 160 г. от рождението на Ромен Ролан – френски писател, музиковед и обществен деец (1866–1944);
- **30.** 125 г. от рождението на Тодор Боров – български библиограф и библио-тековед (1901–1993).

ФЕВРУАРИ

- **02.** 115 г. от рождението на Александър Бурмов – български историк, професор, член-кореспондент на БАН (1911–1965);
- **02.** 160 г. от рождението на Стоян Стойчев Русев (дядо Благо) – български детски писател (1866–1936);
- **06.** 140 г. от рождението на Людмил Стоянов – български писател, литературовед (1886–1973);
- **19.** 120 г. от рождението на Давид А. Перец – български художник (1906–1982);
- **19.** 165 г. от рождението на Рачо Петров Стоянов – български офицер (генерал от пехотата) и политик (1861–1942);
- **24.** 240 г. от рождението на Вилхелм Грим – немски филолог и литератор, автор на приказки и поговорки (1786–1859);
- **25.** 185 г. от рождението на Огюст Реноар – френски художник, представител на импресионизма (1841–1919);
- **26.** 165 г. от рождението на Фердинанд I Български, княз и цар на България, обявил нейната независимост (1861–1948).

МАРТ

- **01.** 140 г. от рождението на Оскар Кокошка – австрийски живописец от чешки произход, гравьор, поет и драматург, представител на виенския експресионизъм (1886–1980);
- **04.** 130 г. създаването на Пловдивското певческо дружество „Ангел Буко-рещлиев“ (1896);
- **05.** 170 г. от рождението на Михаил Врубел – руски живописец, график и илюстратор (1856–1910);
- **06.** 100 г. от рождението на Анджей Вайда – полски драматичен и кинорежисьор (1926–2016);
- **06.** 130 г. от рождението на Никола Обрешков – български математик, с голям принос за развитието на математиката (1896–1963);
- **09.** 100 г. от рождението на Иван Давидков – български поет и преводач (1926–1990);
- **24.** 100 г. от рождението на Дарио Фо – италиански драматург, театрален режисьор, киноактьор, комедиант, певец, художник и композитор. Носител на Нобелова награда за литература 1997 г. (1926–2016);
- **26.** 115 г. от рождението на Тенеси Уилямс – американски драматург (1911–1983);
- **28.** 90 г. от рождението на Марио Варгас Льоса – перуански писател, публицист, Нобелов лауреат (1936–2025);
- **30.** 280 г. от рождението на Франсиско де Гойя – испански живописец и гравьор (1746–1828);

- **31.** 100 г. от рождението на Джон Робърт Фаулз – английски писател и поет (1926–2005);
- **31.** 430 г. от рождението на Рене Декарт – френски философ, математик, физик и физиолог (1596–1650).

АПРИЛ

- **170** г. от рождението на Кирил Ботев – брат на Христо Ботев, български генерал-лейтенант, зам.-министър на войната през 1913 г. (1856–1944);
- **01.** 145 г. от излизане на първи брой на сп. „Наука“, орган на Научно-книжовното дружество (списание за литература, критика и обществени въпроси) с главен редактор Иван Вазов (1881);
- **01.** 595 г. от рождението на Франсоа Вийон – френски поет (1431–1463);
- **02.** 135 г. от рождението на Макс Ернст – немски художник, живописец, график и скулптор, ярък представител на дадаизма и сюрреализма (1891–1976);
- **06.** 150 г. от рождението на Кръстьо Сарафов – български драматичен артист (1876–1952);
- **09.** 205 г. от рождението на Шарл Бодлер – френски поет, критик и преводач (1821–1867);
- **10.** 160 г. от основаването на българско читалище в Цариград през 1866 г.;
- **12.** 65 г. от първия полет с космически кораб около земята с космонавт Юрий Гагарин (1961);
- **13.** 120 г. от рождението на Самюъл Бекет – ирландски драматург и романист (1906–1989);
- **14.** 205 г. от рождението на Георги Раковски – български революционер и възрожденец, писател, публицист, историограф и етнограф (1821–1867);
- **20.** 150 г. от Априлското въстание през 1876 г.;
- **20.** 180 г. от излизането на брой първи на „Български орел“ – първият български вестник, под редакцията на Иван Богоров (1846);
- **20.** 180 г. от рождението на Георги П. Икономов – революционер, апостол и войвода в Априлското въстание (1846–1876);
- **21.** 210 г. от рождението на Шарлот Бронте – английска писателка и поетеса (1816–1855);
- **23.** 135 г. от рождението на Сергей С. Прокофиев – руски композитор, пианист и диригент (1891–1953);
- **23.** 170 г. от рождението на Иван Мърквичка (Ян Вацлав) – български живописец, по народност чех (1856–1938);
- **27.** 160 г. от рождението на Пенчо Славейков – български поет и преводач (1866–1912);
- **29.** 100 г. от рождението на Владимир Георгиев Николов, Свинтила – български писател, литературен критик, публицист, журналист и преводач (1926–1998).

МАЙ

- **05.** 150 г. от излизането в Букурещ на вестник „Нова България“ под редакцията на Христо Ботев (1876);
- **05.** 180 г. от рождението на Хенрик Сенкевич – полски писател (1846–1916);
- **06.** 85 г. от рождението на Гена Димитрова – българска оперна певица (1941–2005);
- **06.** 170 г. от рождението на Зигмунд Фройд – австрийски невропатолог и психоаналитик (1856–1939);
- **08.** 110 г. от смъртта на Лука Касъров (1854–1916) – публицист и лексикограф, съставител на първата българска енциклопедия, поддиректор на Пловдивската народна библиотека и музей (1902–1915);
- **15.** 135 г. от рождението на Михаил Булгаков – руски писател и **драматург** (1891–1940);
- **15.** 170 г. от рождението на Франк Баум – американски автор на романи и пиеси за деца (1856–1919);
- **17.** 70 г. от присъединяването на България към ЮНЕСКО (1956);
- **20.** 220 г. от рождението на Джон Мил – английски философ, логик и икономист (1806–1873);
- **21.** 555 г. от рождението на Албрехт Дюрер – немски художник, математик и изкуствовед, ярък представител на немското Възраждане (1471–1528);
- **24.** 150 г. от рождението на Сава Огнянов – български драматичен артист (1876–1933);
- **25.** 125 г. от рождението на Вичо Димов Иванов (1901–1979) – писател, литературен и художествен критик, главен библиотекар на Пловдивската народна библиотека (1934–1944);
- **25.** 150 г. от рождението на Иван Христов Кирилов – български белетрист и драматург, автор на творби за деца (1876–1936);
- **31.** 85 г. от рождението на Илия Тодоров – български литературен историк, текстолог и библиограф (1941–1990);
- **31.** 160 г. от рождението на д-р Кръстьо Кръстев – български литературен критик, теоретик, философ, редактор на сп. „Мисъл“ (1866–1919).

ЮНИ

- **02.** 150 г. от гибелта на Христо Ботев – български революционер, поет и публицист (1848–1876);
- **09.** 70 г. от рождението на Патриша Корнуел – американска авторка на криминални романи (1956);
- **10.** 155 г. от излизането на в. „Дума на българските емигранти“ в гр. Браила, Румъния – първият вестник на Христо Ботев (1871);
- **14.** 215 г. от рождението на Хариет Бичър Стоу – американска писателка (1811–1896);

- **20.** 80 г. от рождението на Александър Казанджиев – български библиотекар и икономист, участвал в изработването на нормативни документи за библиотеките (1946–1997);
- **21.** 160 г. от рождението на Чичо Стоян – български детски поет и хуморист (1866–1939);
- **22.** 90 г. от рождението на Красимир Кюркчийски – български композитор и диригент, творчеството му е свързано с българския фолклор (1936–2011);
- **24.** 165 г. от излизането на сборник „Български народни песни“ от братя Димитър и Константин Миладинови (1861).

ЮЛИ

- **01.** 380 г. от рождението на Готфрид Лайбниц – немски математик, философ, библиотекар и юрист, предшественик на математическата логика (1646–1716);
- **06.** 145 г. от рождението на Стоян Атанасов Хаджистоянов – български книгоиздател. Издава „Българска енциклопедия на Братя Данчови“. Пръв издател на музикални творби (1881–1964);
- **08.** 405 г. от рождението на Жан дьо Лафонтен – френски баснописец (1621–1695);
- **10.** 155 г. от рождението на Марсел Пруст – френски писател (1871–1922);
- **11.** 125 г. от рождението на Илия Бешков – български художник, карикатурист и илюстратор (1901–1958);
- **15.** 420 г. от рождението на Рембранд ван Рейн – холандски живописец, график и офортист (1606–1669);
- **16.** 230 г. от рождението на Жан Батист Камий Коро – френски живописец, майстор на пейзажа (1796–1875);
- **19.** 130 г. от рождението на Арчибалд Кронин – шотландски писател (1896–1981);
- **24.** 125 г. от рождението на **Илия Бешков – български художник, карикатурист и илюстратор (1901–1958);**
- **26.** 170 г. от рождението на Джордж Бърнард Шоу – британски писател, драматург и есеист, ирландец по произход (1856–1950);
- **27.** 180 г. от рождението на Георги Данчов Зографина – български живописец, график и обществен деец, един от първите български фотографии (1846–1908);
- **27.** 1110 г. от смъртта на св. Климент Охридски – български книжовник, ученик и пръв помощник на братята **св. Кирил и Методий, създател на Охридската книжовна школа (ок. 840–916);**
- **28.** 130 г. от рождението на Димитър Цолов – български архитект, изработил заедно с арх. Ив. Васильов проекта на сградата на Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ и много други представителни сгради (1896–1970).

АВГУСТ

- **04.** 125 г. от рождението на Луис Армстронг – американски джаз музикант (1901–1971);
- **06.** 145 г. от рождението на Александър Флеминг – шотландски биолог, откривател на пеницилина (1881–1956);
- **07.** 90 г. от рождението на Стефан Цанев – български поет и драматург (1936);
- **07.** 150 г. от излизането на вестник „Стара планина“ в Букурещ, под редакцията на Стефан Бобчев (1876–1917);
- **13.** 200 г. от рождението на Неделя Петкова (баба Неделя) – българска учителка, работила за разпространението на девическото образование (1826–1984);
- **15.** 125 г. от рождението на Христо Кодов – български езиковед, литературен историк и палеограф (1901–1982);
- **15.** 255 г. от рождението на Уолтър Скот – шотландски писател на исторически романи (1771–1832);
- **17.** 90 г. от рождението на Никола Николаев Гюзелев – български оперен певец със световна известност (1936–2014);
- **17.** 1040 г. от победата на войските на цар Самуил над Василий II при Траянови врата (986);
- **21.** 155 г. от рождението на Леонид Андреев – руски писател, белетрист и драматург /1871–1919/;
- **26.** 125 г. от рождението на Александър Жендов – български художник, илюстратор, карикатурист (1901–1953);
- **27.** 155 г. от рождението на Теодор Драйзър – американски белетрист (1871–1945);
- **28.** 140 г. от рождението на Дора Габе – българска писателка и преводачка (1886–1983);
- **30.** 155 г. от рождението на Ърнест Ръдърфорд – британски физик от новозеландски произход, известен като баща на ядрената физика (1871–1937).

СЕПТЕМВРИ

- **03.** 135 г. от рождението на Минчо Кацаров – български художник (1891–1953);
- **05.** 140 г. от рождението на Димо Казасов – български журналист и общественик (1886–1980);
- **05.** 130 г. от рождението на Сергей Румянцев – български поет и журналист (1896–1925);
- **08.** 185 г. от рождението на Антонин Дворжак – чешки композитор (1841–1904);
- **09.** 85 г. от рождението на Станислав Стратиев – български драматург и сценарист (1941–2000);

- **12.** 105 г. от рождението на Станислав Херман Лем – полски писател, творил в областите научна фантастика, философия и сатира (1921–2006);
- **12.** 120 г. от рождението на Дмитрий Шостакович – руски композитор и пианист (1906–1975);
- **13.** 110 г. от рождението на Роалд Дал – уелски автор на книги за деца (1916–1990);
- **19.** 115 г. от рождението на Уилям Джералд Голдинг – английски романист и поет, носител на Нобелова награда за литература (1911–1993);
- **21.** 160 г. от рождението на Хърбърт Уелс – английски писател, автор на научнофантастични романи (1866–1946);
- **22.** 85 г. от рождението на Анна Томова-Синтова – българска оперна певица (1941);
- **22.** 105 г. от смъртта на Иван Вазов – български народен поет и писател (1850–1921);
- **24.** 130 г. от рождението на Франсис Скот Фицджералд – американски писател (1896–1940);
- **25.** 130 г. от рождението на Елза Триоле – френска писателка и преводачка (1896–1970);
- **26.** 140 г. от рождението на Ран Босилек (Генчо Станчев Негенцов) – български детски писател, поет и преводач (1886–1958);
- **28.** 105 г. от рождението на Николай Зидаров – български поет и публицист (1921–2007).

ОКТОМВРИ

- **01.** 485 г. от рождението на Ел Греко – испански художник от гръцки произход (1541–1614);
- **02.** 110 г. от смъртта на Димчо Дебелянов – български поет (1887–1916);
- **04.** 150 г. от рождението на Димитър Полянов – български поет и преводач (1876–1953);
- **05.** 90 г. от рождението на Вацлав Хавел – чешки писател и драматург (1936–2011);
- **06.** 145 г. от рождението на Димитър Подвързачов – български поет и преводач, редактор на редица списания (1881–1937);
- **10.** 165 г. от рождението на Фритьоф Нансен – норвежки полярен изследовател и общественик (1861–1930);
- **12.** 150 г. от рождението на Георг Шнайдер – именит немски библиотекар и библиограф (1876–1960);
- **14.** 130 г. от основаването на Национална художествена академия през 1896 г. Създадена първоначално като Държавно рисувално училище (1896);
- **15.** 145 г. от рождението на П. Г. Удхаус – английски хуморист (1881–1975);
- **15.** 170 г. от рождението на Оскар Уайлд – английски писател от ирландски произход (1856–1900);

- **26.** 145 г. от рождението на Стилиян Чилингиров – български писател, етнограф, бивш директор на Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (1881–1962);
- **28.** 560 г. от рождението на Еразъм Ротердамски – холандски учен и обществено деец от епохата на Ренесанса (1466–1536);
- **29.** 580 г. от рождението на Христофор Колумб – испански мореплавател, открил континента Америка (1446–1506);
- **30.** 205 г. от рождението на Фьодор Достоевски – руски писател (1821–1881);
- **31.** 180 г. от рождението на Едмондо де Амичис – италиански писател (1846–1908).

НОЕМВРИ

- **01.** 115 г. от рождението на Анри Троя – френски писател (биограф, романист) и историк (1911–2007);
- **03.** 125 г. от рождението на Андре Малро – френски писател и изкуствовед (1901–1976);
- **03.** 225 г. от рождението на Винченцо Белини – италиански композитор (1801–1835);
- **05.** 40 г. от смъртта на д-р Маньо Стоянов (1903–1986) – български библиограф и изследовател на българската възрожденска книжнина. Директор на Пловдивската народна библиотека (1945–1948);
- **08.** 315 г. от рождението на Михаил В. Ломоносов – руски учен, енциклопедист, един от основателите на съвременното естествознание (1711–1765);
- **08.** 370 г. от рождението на Едмънд Халей – английски астроном, физик и математик (1656–1742);
- **16.** 80 г. от създаването на Организацията на обединените нации за образование, наука и култура (ЮНЕСКО) (1946);
- **21.** 155 г. от рождението на Панайот Пипков – български композитор, автор на химна „Върви, народе възродени!“ (1871–1942);
- **24.** 130 г. от рождението на Цанко Лавренов – български художник и график (1896–1978);
- **24.** 135 г. от рождението на Васил Гендов – български режисьор, актьор и драматург, един от създателите на българското кино (1891–1970);
- **24.** 200 г. от рождението на Карло Колоди – италиански детски писател (1826–1890);
- **27.** 105 г. от рождението на Александър Дубчек – чехословашки политически и държавен деец, лидер на „Прахката пролет“ (1921–1992);
- **28.** 120 г. от рождението на Дмитрий Лихачов – руски литературовед, славист и културолог (1906–1999);
- **28.** 145 г. от рождението на Стефан Цвайг – австрийски писател, белетрист (1881–1942).

ДЕКЕМВРИ

- **01.** 130 г. от рождението на Петко Груев Стайнов – български композитор и пианист (1896–1977);
- **02.** 85 г. от рождението на Калин Донков – български поет и публицист (1941);
- **03.** 160 г. от излизането на вестник „Македония“ под редакцията на П. Р. Славейков в Цариград (1866–1872);
- **05.** 80 г. от рождението на Хосе Карерас – испански тенор (1946);
- **10.** 175 г. от рождението на Мелвил Дюи – американски библиотековед, основател на първата професионална библиотечна организация ALA и на първото библиотечно списание „Library journal“, разработил Десетичната класификация (1851–1931);
- **10.** 205 г. от рождението на Николай А. Некрасов – руски писател, поет и публицист (1821–1877);
- **12.** 135 г. от рождението на Константин Петканов – български писател, белетрист и публицист (1891–1952);
- **12.** 160 г. от рождението на Андрей Ляпчев – български политик (1866–1933);
- **12.** 205 г. от рождението на Гюстав Флобер – френски писател, белетрист (1821–1880);
- **15.** 130 г. от рождението на проф. Христо Вакарелски – български етнограф и фолклорист (1896–1979);
- **16.** 110 г. от рождението на Иван Пейчев – български поет и драматург (1916–1976);
- **16.** 160 г. от рождението на Василий Кандински – руски художник (1866–1944);
- **18.** 240 г. от рождението на Карл Мария фон Вебер – германски композитор (1786–1826);
- **19.** 125 г. от рождението на Димитър Ненов – български композитор, пианист, музикален педагог (1901–1952);
- **27.** 455 г. от рождението на Йохан Кеплер – германски астроном, математик, физик и философ (1571–1630).

През 2026 г. се навършват:

1200 г. от рождението на Св. Константин-Кирил Философ – славянски просветител, създател на славянската азбука, основоположник на славянската и българската литература (826–869);

1140 г. от началото на разпространението на славянската писменост в България (у нас пристигат учениците на Св. св. Кирил и Методий – Горазд, Климент, Наум, Ангеларий и Сава – наречени св. Седмочисленици), (886);

830 г. от смъртта на цар Иван Асен I – един от основателите на Втората българска държава, убит от болярина Иванко (неизв.–1196);

760 г. от рождението на Джото – италиански художник и архитект (1266–1337);

670 г. от създаването на Евангелието на цар Иван Александър (Лондонско, Кързоново) – богато украсен ръкопис с 366 миниатюри (1356);

655 г. от основаването на Търновската книжовна школа, обобщила и завършила духовните усилия на българското средновековие (1371);

640 г. от рождението на Донатело – италиански скулптор от епохата на ранния Ренесанс (1386–1466);

620 г. от смъртта на св. Киприан – митрополит, патриарх Киевски, Литовски и на цяла Рус – български духовник, признат официално през 1472 г. за светец и чудотворец. Автор на агиографски съчинения. Принадлежи към Търновската книжовна школа. Чичо на Григорий Цамблак (1330–1406);

460 г. от основаването на най-голямата славянска печатница от Яков Крайков във Венеция, и излизането на „Часослов“, първата българска книга, издадена в печатницата през 1566 г. от Яков Крайков – първия български печатар;

375 г. от отпечатването на сборника с молитви „Абагар“ от българския книжовник Филип Станиславов – първата българска печатна книга с новобългарски езикови елементи (1651);

340 г. от избухването на второто Търновско въстание срещу османската власт (1686);

250 г. от рождението на Амедео Авогадро – италиански физик и химик, формулирал Авогадровия закон, един от основните закони на химията (1776–1856);

220 г. от издаването на „Кириакодромион, сиреч Неделник“ от Софроний Врачански – с която се налага говоримата реч като език на книжнината (1806);

210 г. от рождението на Антим I – първият български екзарх, черковен и обществен деец (1816–1888);

200 г. от рождението на Иван Шопов – първият български библиограф (1826–1853);

190 г. от рождението на Теодосий Икономов – български просветен деец и писател, автор на първата българска оригинална драма „Ловчанският владика“ (1836–1871);

180 г. от откриването на първото класно училище в Копривщица от Найден Геров (1846);

170 г. от първото честване на 24 май като ден на българските просветители Св. св. Кирил и Методий в Пловдив по инициатива на Найден Геров (1856);

170 г. от създаването на първите български читалища и първите читалищни библиотеки в Свищов, Лом и Шумен (1856);

170 г. от създаването на българския театър (1856);

160 г. от издаването на първите печатни библиотечни каталози от Петко Р. Славейков (1866). С цел да се осигури запазването на книгите, Габровската библиотека имала два каталога – езиков – на училищната библиотека, и езиково–систематичен – за присъединената към нея лична библиотека на В. Априлов. Те са публикувани в книгата на Петко Славейков – „Габровското училище и неговите първи попечители“, Цариград, 1866 г.;

160 г. от рождението на Пере Тошев – български революционер и учител, деец на ВМРО (1866–1912);

150 г. от рождението на Иван Кирилов – български белетрист и драматург, автор на творби за деца (1876–1936);

150 г. пренасянето на Венелинската библиотека в Пловдив през 1876 г. Венелинската библиотека, собственост на Българското ученическо дружество в Одеса, е пренесена в Пловдив през зимата на 1876 г. за нуждите на епархийското училище „Св. св. Кирил и Методий“ и е включена във фонда на Областната библиотека и музей на Източна Румелия;

150 г. от изобретяването на телефона от Александър Бел – американски физик и физиолог (1876);

145 г. от създаването на Пловдивския драматичен театър. (м. юли 1881 г.) Първото представление се е състояло на 8 декември 1881 г.;

130 г. от основаването на Софийското рисувателно училище (сега Художествена академия), (1896);

100 г. от рождението на Георги Георгиев-Гец – български драматичен и киноактьор (1926–1996);

100 г. от рождението на Мерилин Монро – американска киноактриса (1926–1962);

90 г. от рождението на Ян Кошка – словашки литературовед и преводач, изследва българския модернизъм (1936–2006);

90 г. от рождението на Красимир Кюркчийски – български композитор, творчеството му е свързано с българския фолклор (1936–2011);

80 г. от рождението на Емил Митев Чакъров – диригент, ученик на Х. Фон Караян (1946–1991).

2026 г. е обявена за:

Международна година на пасищата и скотовъдците. Обявена с Резолюция 76/253 на Общото събрание на ООН от 15 март 2022 г., което признава, че скотовъдството е динамичен и прогресивен поминък, свързан с разнообразни екосистеми, култури, идентичности, традиционни знания и исторически опит за живот в хармония с природата. Здравите пасища са жизненоважни за подпомагане на икономическия растеж и осигуряване на устойчивостта на поминъка чрез рационалната организация на използване на пасищата и тяхното екологично възстановяване.

Международна година на доброволците за устойчиво развитие. Обявена с Резолюция 78/127 на Общото събрание на ООН от 18 декември 2023 г. Доброволчеството като мощен и мултидисциплинарен инструмент за прилагане на Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. Доброволците играят важна роля в реагирането на хуманитарни извънредни ситуации. Необходимо е в националните планове за развитие да се прилагат политики, които да се справят с всички неравенства и рискове в доброволчеството, и да се насърчи създаването на платформи за знания и информация за развитието и популяризирането на нови форми на доброволчество.

Международна година на жените фермери. Обявена с Резолюция 78/279 от 2 май 2024 г. Отчита се, че подкрепата на жените фермери е от решаващо значение за ускоряване на прехода към по-устойчиви селскостопански и хранителни системи чрез растеж на производителността, която осигурява устойчивото земеделие във всички социални, икономически и екологични измерения. Признанието ще допринесе значително за повишаване на осведомеността за пречките и предизвикателствата, пред които са изправени жените фермери.

Световни десетилетия под егидата на ООН:

2018–2027 г. – Трето десетилетие на ООН за изкореняване на бедността

2018–2028 г. – Международно десетилетие за действие „Вода за устойчиво развитие“

2019–2028 г. – Десетилетие на семейното земеделие

2019–2028 г. – Десетилетие на мира в памет на Нелсън Мандела

2021–2030 г. – Десетилетие на науката за океана за устойчиво развитие

2021–2030 г. – Десетилетие на ООН за възстановяване на екосистемите

2021–2030 г. – Четвърто международно десетилетие за изкореняване на колониализма

2021–2030 г. – Второ десетилетие на действие за пътна безопасност

2022–2032 г. – Международно десетилетие на местните езици

2024–2033 г. – Международно десетилетие на науката за устойчиво развитие

2025–2034 г. – Десетилетие на действията на ООН срещу пясъчните и прашни бури

2025–2034 г. – Десетилетие на действие за криосферните науки

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“, издание на
НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“,
ЗА 2026 г.

Име. Презиме. Фамилия.

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област.

Улица. бл. вх. ет.

ап. тел.

Заплащам сумата от. лева за:

	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	10,00 лв./5,11€	☐ 30 лв./15,34 €	☐ 60 лв./30,98 €

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Росица Владимирова – тел. 9183 136; GSM: 0885643171

e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg

rosicavladimirova@abv.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:

UNCRBGSE, Уникредит Булбанк,

Бизнес център София Батенберг, 1000 София

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

Приложете към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.

